

T.C
MARDİN ARTUKLU ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI

Yüksek Lisans Tezi

HZ. PEYGAMBER'İN CİHAD ve SAVAŞ ANLAYIŞI

Hilal AĞALDAY

16751001

Danışman

Dr. Öğr. Üyesi Ziya POLAT

MARDİN- 2018

T.C
MARDİN ARTUKLU ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI

Yüksek Lisans Tezi

HZ. PEYGAMBER'İN CİHAD ve SAVAŞ ANLAYIŞI

Hilal AĞALDAY

16751001

Danışman

Dr. Öğr. Üyesi Ziya POLAT

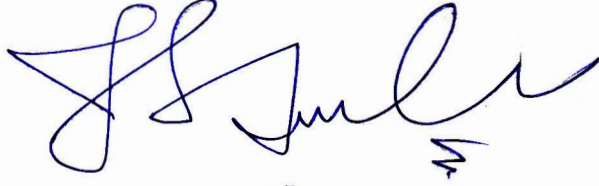
MARDİN- 2018

T.C.
MARDİN ARTUKLU ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

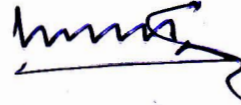
TEZ ONAYI

Enstitümüz Tarih Anabilim Dalı 16751001 numaralı Tezli Yüksek Lisans Programı öğrencisi Hilal AĞALDAY'ın hazırladığı “Hz. Peygamber’in Cihad ve Savaş Anlayışı” başlıklı yüksek lisans tezi ile ilgili Tez Savunma Sınavı, Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliği uyarınca 06/07/2018 Cuma günü saat 13:00’te yapılmış, tezin onayına oy çokluğu/oybirliğiyle karar verilmiştir.

Üye :Prof. Dr. Abdullah EKİNCİ



Üye : Dr. Öğr. Ahmet KÜTÜK



Danışman : Dr. Öğr. Ziya POLAT



ONAY:

Bu tezin kabulü, Enstitü Yönetim Kurulu'nun/...../2018 tarih ve/..... sayılı kararı ile onaylanmıştır.

...../...../2018

Enstitü Müdürü

Doç. Dr. Ömer BOZKURT

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	iii
ÖZET	v
ABSTRACT	vi
KROKİ LİSTESİ	vii
HARİTA LİSTESİ.....	viii
KISALTMALAR	ix
GİRİŞ	1
1.Araştırmanın Problemi ve Amacı.....	1
2.Kavramsal Çerçeve	2
2.1. Seriyeye ve Gazve	2
2.2. İslam, Cihad ve Savaş.	5
2.3. Hz. Peygamber'in Mekke Dönemine Kısa Bir Bakış	7
1.BÖLÜM: CİHAD VE SAVAŞ KAVRAMLARI.	15
1.1. Cihad Üzerine	16
1.1.1. Cihadın Tanımı ve Çeşitleri	16
1.1.2. Cihad Anlayışının Ortaya Çıkış Süreci Ve Batı'nın Tavrı.	18
1.1.3. Cihad İle İlgili Ayetler	23
1.2. Savaş Kavramı Ve Savaş Ayetleri	26
1.2.1. Savaşla İlgili Ayetler.	26
1.2.2. İslam'da Savaş ve Peygamberi Tutum.	29
2. BÖLÜM: HZ. PEYGAMBERİN CİHAD VE SAVAŞ PRATİKLERİ: BÜYÜK SAVAŞLARA DOĞRU	35
2.1. Resulullah'ın (s) Gazve ve Seriyeleri.	36
2.1.1. Hamza b. Abdülmuttab'ın İs Seriyesi: Hz. Peygamberin Vefası.	39
2.1.2. Ebva Gazvesi: İlk Bölgesel Antlaşmalar.....	40
2.1.3. Uşeyre Gazvesi: Büyük Savaşa Hazırlık	41
2.1.4. Abdullah b. Cahş'ın Batını Rahle Seriyesi: İlk Esir, İlk Ganimet	42
3. BÖLÜM: HZ. PEYGAMBERİN CİHAD VE SAVAŞ PRATİKLERİ: BÜYÜK SAVAŞLAR.	46
3.1. Gazveler	46
3.1.1. Büyük Bedir Savaşı: Taktik Ve Stratejik Hareketin Zaferi	47
3.1.1.1. Bedir Savaşı'nın Sonuçları:	54
3.1.1.2. Savaş ve Cihad Pratikleri Bağlamında Bedir Savaşı'nın Etkileri	57
3.1.2. Uhud Savaşı:	60

3.1.3. Uhud Savaşı'nın İslam'da Cihad ve Savaş Anlayışının Oluşması Bağlamında Sonuçları	68
3.1.4. Beni Nadir Gazvesi: İhanetin Sonu.	70
3.1.5. Beni Nadir Savaşı'nın İslam'da Cihad ve Savaş Anlayışının Oluşması Bağlamında Sonuçları	72
3.1.6. Hendek Savaşı: Soğuk Savaşın Ve Diplomasinin Zaferi.	73
3.1.7. Hendek Savaşının Cihad ve Savaş Anlayışının Oluşması Bağlamında Sonuçları.....	84
3.1.8. Beni Kurayza Gazvesi.....	85
3.1.9. Kurayza Gazvesinin Cihad ve Savaş Anlayışının Oluşması Bağlamında Sonuçlar.....	92
3.1.10. Hayber Gazvesi: Yahudi Entrikalarının Sonu.	93
3.1.11. Hayber Savaşı'nın İslam'da Cihad ve Savaş Anlayışının Oluşması Bağlamında Sonuçları.	98
3.1.12. Mekke'nin Fethi: Şirkin ve Putların Sonu	100
3.1.13. Mekke'nin Fethinin Cihad ve Savaş Anlayışının Oluşması Bağlamında Sonuçları...105	
3.1.14. Huneyn Gazvesi: Arap Yarımadasında Şirkin Son Kalıntıları	106
3.1.15. Huneyn Gazvesinin Cihad ve Savaş Anlayışının Oluşması Bağlamında Sonuçları...109	
3.1.16. Taif Gazvesi	111
SONUÇ	115
KAYNAKÇA.....	120
EKLER	124
KROKİLER.....	124
HARİTALAR.	129
ÖZGEÇMİŞ.....	134
İNTİHAL RAPORU	135

ÖNSÖZ

İslam'da asıl olan savaş değil, sulh yani barıştır. İslam dini savaşı ortaya çıkaran bir din değil, aksine ilk çıktığı andan günümüze kadar savaşa zorlanan, boğulmaya çalışılan bir din olmuştur. Mekke toplumunda da birçok din ve inanış olmasına rağmen, saldırı ve yok etme hareketi sadece Müslümanlara olmuş ve günümüze kadar süregelmiştir. Bu zaman zaman toplu katliamlara kadar vardırılmış ve arkasında acı dolu hikâyeler bırakmıştır. Mekke'de 13 yıl boyunca türlü taktikler deneyerek İslam'ın önü kesilmeye çalışılmış, Müslümanlar göçe zorlanmış ve mallarına el konmuştur. Mekke müstebirlerinin Müslümanlara yönelik uyguladığı ambargo yılları tarihin en acı manzaralarından biridir. Medine'ye hicrete zorlanmalarından sonra bile Müslümanlar rahat bırakılmamış, Medine'de yaşayan bazı kabileleri Müslümanların aleyhine kışkırtmışlardır. Şartların olgunlaşmasıyla zulme uğrayan Müslümanlara savaş izni verilmiş, ancak bu izin hiçbir zaman bir intikam ve oç alma duygusuna dönüşmemiştir. Mekke'nin fethinde bile tüm güç Müslümanların elinde olmasına ve o güne kadar kendilerine açıkça zulmeden hatta öldürme dâhil her kötülüğü yapan kişiler yakalanmalarına rağmen af ve sulh yolu seçilmiştir. İslam tarihi bu konu ile ilgili sayısız insani örneklerle doludur.

Çalışmamız girişten sonra üç bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünde İslam'a göre cihad ve savaş kavramlarının kelime ve terim manaları, aralarındaki ilişki, kavramların İslam öncesi ve sonrası geçirdikleri anlam değişimi, savaş ve cihadın çeşitleri gibi konularla kavramsal çerçeve oluşturulacaktır.

Birinci bölümde Medine'ye hicretten sonra yapılan işler ve savaşa iznin verilmesiyle başlayan cihad döneminin gelişim seyri, Kur'an-ı Kerim'de yer alan cihad ayetleri eşliğinde verilecektir. İslam'da savaş ve cihadın mahiyeti ve amacı konusu, Peygamberimizin uygulamaları, komutanlara yaptığı tavsiyeler vb. örnekler üzerinden ayrıntı olarak verilecektir. Yine bu bölümde Batının cihad konusuna bakışı ve yorumu, tarih içerisinde İslam'a ve Müslümanlara karşı takındığı olumsuz tavırlar ilgili örneklerle tasvir edilerek, tezimizin anlaşılır olması sağlanacaktır.

İkinci bölümde ise İslam'ın cihad ve savaş anlayışı; Hz. Peygamber dönemindeki pratikler, bazı gazve ve seriyyeler aracılığıyla açıklanacaktır. Peygamberimizin katıldığı ve bizzat savaştığı gazveler ile ilgili olarak gazvelerin yapılış amacı, sayısal veriler ve savaşın sonuçları gibi konulara kısaca değinilecektir.

Üçüncü bölümde, Hz. Peygamber'in cihad ve savaş kavramlarının nasıl anlaşıldığıyla ilgili pratikleri, büyük savaşlar üzerinden açıklanacaktır. Bu çerçevede savaşlarda uyguladığı askeri taktik ve stratejiler, bunların savaşa etkileri, savaşın Müslümanların hayatında yaptığı değişiklikler, kazanımlar, askeri, siyasi ve sosyal boyutlarıyla ele alınacaktır. Nihayet savaşlarda asıl amacın İlay-ı Kelimetullah olduğu meselesi hem tüm pratikler hem de Nisa Suresi 76. ayeti çerçevesinde irdelenecektir.

Sonuç bölümünde ise varılan hükümler, çıkarımlar ve düşünceler yer alacaktır. Özellikle ikinci bölümde işlenen gazve ve seriyyelerin ortaya çıkardığı ekonomik, askeri ve sosyal etkiler, bir bütünlük içinde değerlendirilecektir.

Araştırma süreci boyunca beni sürekli motive eden, yoğunluğuna rağmen her fırsatta bana vakit ayırmaya özen gösteren ve ufuk açıcı önerileriyle araştırmanın kapsamına büyük katkıda bulunan danışman hocam Dr. Öğrt. Üyesi Ziya POLAT'a, tez süresince araştırmaya teknik açılardan çok değerli katkılarda bulunan Doç Dr. Mehmet AKBAŞ'a, ders döneminde katkılarını esirgemeyen başta Prof. Dr. İbrahim ÖZCOŞAR olmak üzere tüm hocalarıma ve arkadaşlarıma teşekkür ediyorum.

Hilal AĞALDAY

Mardin/2018

ÖZET

Yüksek Lisans Tezi

Hz. Peygamberin Cihad ve Savaş Anlayışı

Hilal Ağalday

Mardin Artuklu Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Tarih Anabilim Dalı

2018: 134 Sayfa

Peygamber Efendimiz döneminde yaşanan savaşlar, savaş ve zafer bağlamında değerlendirilerek aslında sayısal verilerin çok önemli olmadığı, iman duygusunun daha önemli bir etken olduğu vurgulanacaktır. İslam'da kullanılan savaş kavramları, cihadın önemi ve Batının İslam'a ve cihada bakışı değerlendirilecek, Medine döneminde yaşanan bazı seriyye ve gazvelerin değerlendirmesi yapılacaktır. Bu dönemde yaşanan savaşlarda imanın İmanın küfre ve şirke nasıl galebe çaldığını, sayısal verilerin zafere giden yolda ciddi bir anlam ifade etmediğini ortaya çıkarmaya çalışacağız. Ayrıca Hz. Peygamber'in askeri dehası ve uyguladığı soğuk savaş taktikleri üzerinde durulacaktır. Uygulanan askeri taktik ve stratejinin savaşı her iki taraf için de en az kayıpla bitirmeyi nasıl hedeflediği örneklerle verilecektir.

Anahtar Kelimeler: Gaza, Cihad, İman, Küfür, Şirk

ABSTRACT

Master Thesis

The Saint Prophet's Jihad and War

Hilal Ağalday

Mardin Artuklu University

Social Sciences Institute

History Department

2018: 134 Pages

It is emphasized that the wars in the period of Prophet Muhammad are evaluated in the context of the war and victory and that the numerical data is not very important and that the feeling of faith is a more important factor to be highlighted. In the first part, the concepts related to the war, the importance of jihad and the western view of Islam and jihad will be evaluated. In the second part, some of the flotilla and gazelles living in the Medina period will be evaluated. We will try to find out how belief in beliefs and beliefs in this period played out in this period whose numerical values do not make any meaningful sense on the path to victory. Furthermore, The Prophet's military genius and cold war tactics he exerted will be emphasized. The military tactics and strategy employed will be exemplified in how the battle is aimed at achieving the least loss for both sides.

Keywords: Gaza, Jihad, Faith, Kufr, Shirk

KROKİ LİSTESİ

Kroki 1: Savaş Meydanının bir krokisi (Uhud Muharebesi Krokisi).....	124
Kroki 2: Mekke'nin Fethi krokisi.....	125
Kroki 3: Hendek Savaşı Genel Planı.....	126
Kroki 4: Medîne-i Münevvere, Kabileler ve Mevkiler.....	127
Kroki 5: Bedir Savaşı Meydanının bir krokisi.....	128

HARİTA LİSTESİ

Harita 1: Hendek Savaşı (Kabileler Savaşı)	129
Harita 2: Benî Kurayza Gazvesi	130
Harita 3: Benî Nadîr	131
Harita 4: Büyük Bedir Gazvesi	132
Harita 5: Huneyn Gazvesi	133

KISALTMALAR

S.	Sallahu Alehhi ve Sellem
DİA.	Diyanet İşleri Başkanlığı İslam Ansiklopedisi
R.	Radiyallahu Anhu
A.	Aynı Eser
AGE.	Adı Geçen Eser
C.	Cilt
S.	Sayfa
B.	Bin
BŞK.	Başkaları
Ed.	Editör
Nşr.	Neşreden
Nr.	Numara
Trc.	Tercüme
İA.	<i>MEB İslam Ansiklopedisi</i>
Y.	Yıl
v.dğr.	Ve diğerleri
m.	Miladi
h.	Hicri

GİRİŞ

1. Araştırmanın Problemi ve Amacı

Hz. Peygamber ve savaş konusu işlenirken yapılacak açıklamalar önemlidir. Çünkü savaş hassas bir konudur. Hele Hz. Peygamber söz konusu olduğunda konu biraz daha hassasiyet kazanıyor. En ufak bir hata karşı tarafa malzeme oluşturabiliyor. Özellikle oryantalist yazarlar, Doğu ve özelde İslam hakkında araştırmalar yapmaya başlayınca, bu işin ehemmiyeti kendini daha fazla gösterdi. İleride de görüleceği üzere daha ilk seriyyelerden olan Abdullah b. Cahş seriyyesinde, takvim hesabı hatası ile işlenen öldürme vakası hem müşriklerde hem de Yahudilerde dedikodulara neden olmuştu. Günümüzde de Batılı yazarlar o dönemin üç Yahudi kabilesine gerçekleştirilen operasyonları –haklı gerekçeleri görmezden gelerek- bir saldırı, hatta Uhud’da uğranılan hezimetten sonra Beni Nadir Yahudilerine olan seferi mağlubiyeti gizleme çabası olarak göstermeye çalışmaktadırlar. Dolayısıyla konu hassas olduğundan, kelimelerin ve rivayetlerin iyi seçilmesi, İslam’ın ve Hz. Peygamber’in aleyhine kullanılacak bilgilerden kaçınılması gereklidir.

Peygamberimizin savaşlarda uyguladığı taktik ve yöntemler toplu yok etmeyi değil, daha az canın telef olmasına hatta gerekirse savaşız meselenin halline yönelikti. Peygamberimizin savaşlarını diğer savaşlarla mukayese etmek haksızlıktır. Zira O’nun savaşları adil savaş, diğerleri ise yıkım, zulüm ve felaket savaşlarıydı. Bütün bunlara rağmen çoğu zaman İslam’da cihad konusu asıl anlamından saptırılarak, İslam’ın kılıç dini olduğu, yayılmasını şiddete borçlu olduğu, Müslüman olmayan herkese topyekûn savaş gibi tezler aşırı bir şekilde işlenerek İslam’ın önü kesilmeye çalışılmıştır. Hudeybiye barışıyla başlayan ve Mekke’nin fethiyle süren gelişmeler müşriklerle sonsuza kadar sürecek bir ateşkes sağlamıştı. Ancak aynı tarihte başlayan ve günümüze kadar süren İslam-Hristiyanlık ilişkileri beraberinde iki taraf arasında mücadeleyi de getiriyordu. Hristiyan Batı, İslam’ın önünü kesmek için her türlü yolu denemekte, çağa ve şartlara göre şekil ve yöntem değiştirerek İslam dünyasındaki varlığını sürdürmeye çalışmaktadır. İlk dönem Haçlı savaşları günümüzde de sadece şekli değiştirilerek modern bir Haçlı ruhuna dönüştürülmüştür.

İslam dünyasındaki yerli işbirlikçileriyle, kendilerinin ihdas ettikleri terör örgütleri vasıtasıyla oluşturdukları ‘İslami terörizm’ kavramı işlerini büyük ölçüde kolaylaştırmaktadır. Kendi ülkelerinde İslamofobiyi körükleyerek İslam’a girişleri engelleme, yaşadıkları orta çağ karanlığını İslam dünyasına taşıma ve yaşatma eğilimi göstermektedirler.

Yukarıda ortaya konan iddialar çerçevesinde bu çalışmanın problem alanı; Batılı araştırmacıların iddia ettiği gibi İslam’ın cihad ve savaş anlayışının; bütün gayri Müslimlerin öldürülmesi, ganimet ve toprak elde etme isteği gibi amaç ve hedeflere mebni olup olmadığı temel sorusudur. Bu temel soru etrafında çalışmamız, aşağıdaki soruların da cevaplarını arayacaktır.

1. İslam’ın cihad ve savaş anlayışı nedir ve hangi pratiklerden beslenmiştir?

2. İslam’ı kılıç dini ve cihad çağrısı yaparak gayri Müslimleri öldürmeye çalışan bir hareket olarak göstermek isteyen araştırmacılar(!) ne derece haklıdır?

3. İdeolojik tutum ve cımbızlama yöntemiyle sahih olmayan bazı rivayetleri öne sürerek birtakım iddialar ortaya atan batılı araştırmacılar ne derece doğru söylemektedir?

Çalışma, söz konusu bu temel sorular üzerinden Hz. Muhammed’in seriyye ve gazvelerdeki uygulamaları dikkate alınarak, kavramların gelişim ve değişim serüveni bağlamında İslam Dininin cihad ve savaş anlayışını tespit etmeyi amaçlamaktadır.

2. Kavramsal Çerçeve

2.1. Seriyeye ve Gazve

Hz. Peygamber döneminde gerçekleşen savaşlar, genellikle tüm siyer kaynaklarında gazve, megazi ve seriyye kavramlarıyla ifade edilmektedir. Bu kavramlar da Peygamberimizin katılım durumuna göre farklılık arz etmektedir. Şöyle ki, genelde Peygamberimizin katıldığı savaşlar gazve, katılmadığı savaşlar ise seriyye kavramıyla ifade edilmektedir.¹ Gerçekleşen gazvelerde savaşın olup olmaması, asker sayısı gibi nitelikler önemli olmayıp Peygamberimizin iştirak etmesi yeterli görülmüş ve “gazve” olarak nitelendirilmiştir. Aynı şekilde herhangi bir

¹ Hüseyin Algül, “Gazve”, Diyanet İslâm Ansiklopedisi, Cilt XIII, İstanbul 2008, s. 488-489.

sahabenin komutasında gönderdiği ve kendisinin iştirak etmediği seferler “seriyye” kavramıyla ifade edilmiştir. Bu kavramların ifade ettikleri manalara gelince, gazve kelimesi sözlükte “*talep etmek, istemek, niyetlenmek*” anlamında kullanılmaktadır. Çoğulu “gazavat”tır. Terim olarak ise “saldırı düzenlemek, bir diyara akın düzenlemek ve ele geçirmek, savaş için ordu teçhiz etmek” gibi manalarda kullanılmıştır.²

Seriyye ise sözlükte “*gece yolculuğu, gece yola koyulmak*” gibi manalara gelmektedir.³ Sera kökünden türeyen seriyye, “*askeri birlik, sayıları beş ile üç yüz arasında değişen, ordudan ayrılmış birlik, silahlı devriye*” gibi manalara gelmektedir.⁴ Kelime terim olarak Resûl-i Ekrem’in hedef ve planlarını kendisinin belirlediği, ancak bizzat kumanda etmeyip sahâbeden birinin kumandasında gönderdiği askerî birlik ve harekâtlar için kullanılmıştır. Bu yönüyle Hz. Peygamber’in kumanda ettiği askerî seferleri ifade eden gazveden ayrılır.⁵ Seriyye manasında “*ba’s*” kelimesi de kullanılmaktadır. Ba’s siyer kaynaklarında Hz. Peygamber’in teçhiz ettiği ve sancağı sahâbeden birine teslim ettiği ve bizatihi katılmadığı seriyyeler için kullanılmaktadır.⁶ Ba’s sözlükte “*göndermek, sevk etmek, ordu teçhiz etmek, diriltmek*” gibi manalara gelmektedir.⁷ Seriyyelerin genelde gece hareket etmesi, düşman hakkında bilgi toplama faaliyetlerinde görevlendirilmesi hatta bazı seferlerde mektup vererek gizli görevler üstlenmeleri dolayısıyla bu ismi aldığı söylenebilir. Örneğin Abdullah bin Cahş seriyyesinde bir mektup verilmiş ve bir süre yol aldıktan sonra bu mektubun açılıp gereği yapılması emrediliyordu.⁸

Hz. Peygamber’in hicretten kısa bir süre sonra başlattığı filî mücadele döneminin en önemli faaliyetlerinden olan seriyyeler gerek strateji ve savaş taktikleri gerekse dinî ve siyasî sonuçları bakımından büyük önem taşır. Ayrıca kalıcı ve düzenli askerî gücün oluşumunda planlı tatbikat rolü oynamış, askerî ve idarî açıdan

² Mustafa İbrahim, *Mu’cemulvasit*, Çağrı Yay. s. 692.

³ İbrahim, s. 428.

⁴ İbrahim, s. 429.

⁵ Serdar Özdemir, “*Seriyye*”, *Diyanet İslâm Ansiklopedisi*, Cilt XXXVI, İstanbul 2008, s. 565-566.

⁶ Hasan İbrahim Hasan, *İslam Tarihi*, Çev. İsmail Yiğit (ve bşk), Kayıhan Yay. İstanbul 1985, Cilt1, s. 144.

⁷ Elşad Mahmudov, *Hz. Peygamberin Savaşları*, İsam Yay. İstanbul 2010, s. 35.

⁸ İbnül Esir, *El kâmil fit tarih*, Çev. Ahmet Ağırakça, Bahar Yay. İstanbul, Cilt 2, s. 113.

uygulamalı eğitim imkânı sağlamıştır. Seriyyelerin amacı gazvelerle bütünlük içinde, İslâmiyet'in yayılmasına engel oluşturan unsurları bertaraf etmek, Müslümanları maddî ve manevî baskılardan kurtararak dinlerini özgürce yaşayabilecekleri bir ortam sağlamaktır.⁹

İslam tarihi kitaplarında Peygamber dönemi ve sonraki dönemlerde yapılan savaşlar için *kıtal*, *vak'a*, *eyyam* ve *cihad* kelimeleri de kullanılmıştır. Cihad kavramı savaştan biraz daha geniş manada kullanılarak hem kişinin kendi nefesine hem de düşmanlara karşı verilen her türlü mücadele için kullanılmıştır. İkinci anlamı itibariyle konumuzu ilgilendirmektedir. Zira cihad kavramı hem Hz. Peygamber döneminde gerçekleşen savaşları, hem de sonraki dönemde meydana gelen savaşlar için kullanılmıştır. Ancak cihad kavramı müsteşrikler tarafından sürekli İslam'ın aleyhinde kullanılmış ve İslam'ın kılıç dini olduğu tezi işlenmiştir. Müslüman olmayan herkesin yakalandığı yerde öldürülmesi, şiddetli tepki ve onlara topyekûn savaş açılması gibi iddialarla bazı ayetler asıl manalarından sapıtılarak İslam aleyhine bir ortam sağlanmaya çalışılmıştır. Hâlbuki kelime manası selam (barış ve esenlik) ile aynı kökten gelen İslam, her zaman sulh içinde yaşamayı öğütlemektedir. Kur'an "*Sulh (daima) hayırlıdır.*"¹⁰ ayeti ile Müslümanların, ötekiye karşı olan tavrını belirlemektedir. İslam'ın topyekûn hükümleri ve Hz. Peygamberin genel uygulamaları incelendiğinde durumun iddia edildiği gibi olmadığı görülecektir. Ayrıca Ebulfazl İzzeti'nin de ifade ettiği gibi; "İslam, büyük dünya dinlerinin en sonuncusu olduğu gibi, tutanak altına alınmış geçmişle de tarih bilimi için belgesel dayanakları bakımından en sıhhatli olanıdır. İslam, insan bilgisinin ve tarihin gündüz aydınlığı içinde boy göstermiştir. Dolayısıyla, gelişmesinde, yayılmasında ve başarısındaki neden ve etkenler, önyargıya dayanan itham ve iddialara teslim olunmaksızın, bütün ayrıntılarıyla günışığı altında sergilenebilir. İslam'ı incelerken, diğer bütün dinlerden farklı olarak, önümüzde, karanlık ve gizemli olanın yerine belgelere dayanan açık seçik bir tarih buluruz. Hz. Muhammed , Kur'an ve İslam hakkında, insanlık tarihinde diğer herhangi bir kişi, bir kitap ya da olay hakkında bildiklerimizden çok daha fazlasını biliyoruz. Bu nedenle,

⁹ Serdar Özdemir, "*Seriyye*", Diyanet İslâm Ansiklopedisi, Cilt XXXVI, İstanbul 2008, s. 565-566.

¹⁰ Mustafa İslamoğlu, Hayat Kitabı Kur'an, Düşün Yay. İstanbul 2012, s. 266; *Nisa Sûresi*, 128.

İslam hakkında, onun öncüsü, ilkeleri, tarihi ve yayılışı hakkında ancak çarpık bir görüntü verebilecek masallara, efsanelere sığınmaya gerek yoktur.”¹¹

İslam dininin en çok tartışılan konusu olan cihadın aslında iddia edildiği gibi olmadığı, Medine döneminde yaşanan seriyye ve gazvelerde ortaya konan uygulamaların belirleyici olduğu bir gerçektir. İşte biz burada ilk dönemden beri gerçekleştirilen operasyonların tamamen tebliğin önündeki engellerin ortadan kaldırılmasına yönelik olduğu tezi üzerinde duracağız. Ayrıca Hz. Peygamber’in savaşlarda izlediği askeri taktik ve stratejilerin, savaşların sonuçlarını nasıl etkilediği hususunu inceleyeceğiz. Her askeri operasyon sonrası genel değerlendirme yaparak, taraflar açısından savaşın getirdiği kazanımlar ve kayıplar maddeler halinde verilecektir. Hz. Peygamber’in savaşlardan sonra ele geçirilen ganimetlerin taksiminde uyguladığı adil dağıtım sistemi, esirlere uygulanan insani muamele gibi konular örneklerle işlenecektir.

2.2.İslam, Cihad ve Savaş

Savaş insanoğlu ile yaşıt bir kavramdır. Şeytan konusunda Allah’ın uyarılarını dinlemeyen insanoğlu maalesef savaş gerçeği ile hep yüz yüze kalmıştır. Şeytan ilk andan itibaren insanoğluna düşmanlığını açıkça ilan etmiş ve verilen her fırsatta insanı yoldan çıkaracağını ahdetmiştir: “(İblis) "Rabbim!" dedi, 'Beni yoldan dışladığın için ben de yeryüzünde onlara (günahları) süslü püslü göstereceğim ve kesinlikle onların tümünü yoldan çıkaracağım.’”¹² Şeytanın bu tehditlerine karşı Yüce Yaraticı da eşrefi mahlukat olarak yarattığı insanı, şeytanın desiselerine karşı uyarmıştır: “İmdi, Ben size buyurmadım mı ey Âdemoğulları: "Şeytana kulluk etmeyin, çünkü o sizin apaçık düşmanınızdır!”¹³ Bu ayette buyurulduğu üzere, uyarılara ve ilk peygamber Hz. Âdem, şeytanın düşmanlığına açıkça müşahede eden bir kişi olmasına rağmen, ilk kan Hz. Âdem’in iki oğlu arasında yaşanmıştır:

“Ve onlara Âdem’in iki oğlunun kıssasını gerçek bir amaca matuf olarak anlat: Hani, ikisi de birer kurban sunmuşlardı ve birinden kabul edildiği halde diğerinden kabul edilmemişti! (Bunun üzerine) O (diğerine) demişti ki: "Çaresi yok,

¹¹ Ebulfazl İzzeti, *İslam’ın Yayılış Tarihine Giriş*, Çev. Cahit Koytak, İnsan Yay. İstanbul 2003, s. 8.

¹² *Hicr Suresi*, 39.

¹³ *Yasin Suresi*, 60.

*seni öldüreceğim!" (Öteki) cevap vermişti: "Allah, yalnızca sorumlu davrananların kurbanını kabul eder! Beni öldürmek için el kaldırsan bile, ben seni öldürmek için elimi oynatmayacağım; çünkü ben âlemlerin Rabbi Allah'tan korkarım. Dilerim hem benim günahımı hem de (benden dolayı) kazandığın günahı yüklenir ve böylece cehennem yolunu tutarsın: Zaten zalimlerin cezası da budur. Fakat diğerinin benlik davası, onu kardeşini öldürmeye sevk etti; sonunda onu öldürdü, böylece kaybedenlerden oldu."*¹⁴

İki kardeş arasında başlayan ve ölümle sonuçlanan bu ufak çatışma insanoğlunun gelişimine ve çoğalmasına paralel olarak savaşlara ve büyük çatışmalara dönüştü. Kimi ülkelerin sömürge emelleri, kiminin üstünlük kurma çabası veya varlık mücadelesi nedeniyle tarih, sayısız savaşa sahne olmuştur. Bu savaşlar neticesinde yıkımlar olmuş, göçler ve soykırımlar yaşanmış hatta bazı kavimler tarih sahnesinden silinmişlerdir. Hâlbuki insanoğlunun yaratılış amacı Yüce Yaraticıya halifelik¹⁵ idi. İnsanların farklı toplumlara ayrılması da bir çatışma nedeni değil tanışıp kaynaşma olarak bildiriliyordu:

*"Ey insanlık! Elbet sizi bir erkekle bir dişiden yaratan Biz'iz; derken sizi kavimler ve kabileler haline getirdik ki tanışabilesiniz. Elbet Allah katında en üstünüz, O'na karşı sorumluluk bilinci en güçlü olanınızdır; şüphe yok ki Allah her şeyi bilir, her şeyden haberdardır."*¹⁶

İslam, evrensel bir dindir. Dolayısıyla bütün insanlığı bir tek aile, küçük ve büyük toplumları da bu ailenin bireyleri kabul ettiğini gösteren Hucurat suresinin on üçüncü ayetinde söz konusu edilen tanışma kavramı, toplumların birbirlerine karşılıklı saygı duymaları, nefret ve düşmanlığa yol açacak davranışlardan uzak durmalarını gerektirir. İslam insanların farklı ırklardan ve kabilelerden gelmeleri ve ayrı toplumları oluşturmalarını, karşılıklı yardımlaşma, tanışma ve insanlığın ortak ideal ve hedeflerini gerçekleştirmede yarışma ve iş birliğine yönelik unsurlar saymıştır.¹⁷

¹⁴ Maide Suresi, 27-30.

¹⁵ Bakara Suresi, 30.

¹⁶ Hucurat Suresi, 13.

¹⁷ Ahmet Özel, *İslam Devletler Hukukunda Savaş Esirleri*, TDV Yay. Ankara 1996, s. 2.

Medine döneminin ilk safhasında Hz. Peygamber, ayetin işaret ettiği gibi davranarak, şehirde yaşayan tüm kesimleri kapsayan bir sözleşme hazırlamıştı. Bu sözleşmede Yahudiler de anlaşmalı oldukları kabilelerle anılıyordu. Hz. Peygamber hiçbir kesimi dışlamadan ortak payda altında toplamıştı. Medine şehir devletinin sınırları tespit ediliyor ve dışarıdan gelecek tehlikelere karşı ortak bir duruş sergilenmek üzere hazırlıklar yapılıyordu. Ancak Mekke müşrikleri rahat durmuyor, Medineli sakinleri yeni misafirlere karşı kışkırtıyordu. Bu çağrıya önce münafıklar daha sonra Yahudiler değişik şekillerle karşılık verecekti. Hz. Peygamber, savaşa izin verilmesiyle önce müşriklerle, sorunlar çıktıkça da Yahudi kabilelerle mücadele ederek çözüm yolları buluyordu. Önceleri cihadın güzel söz ve hikmetli davranış ve dik duruş gibi yöntemleri kullanılırken, Hac suresinin 39 ve 40. ayetlerinden¹⁸ sonra silahlı mücadele yöntemi devreye sokuluyordu. Ancak savaş durumunda bile Hz. Peygamber, Kur'an'ın ortaya koyduğu prensiplerden taviz vermiyordu. Ortaya çıkan yeni durum da aslında Risalet'in bir parçasıydı. Dolayısıyla savaş halinde bile Kur'an'ın direktifleri harfiyen uygulanıyordu. Taiflilerin, Müslüman olmak için öne sürdükleri İslam aykırı şartları,¹⁹ Hz. Peygamber hiç düşünmeden reddediyordu. Zira Peygamber dahi olsa emirleri ve yasakları bir topluluğun isteği üzerine ya da Müslüman olsunlar diye değiştirme, taviz verme lüksüne sahip değildi.

2.3.Hz. Peygamber'in Mekke Dönemine Kısa Bir Bakış

Konunun daha iyi anlaşılması için Peygamberimizin özellikle Mekke dönemi iyice incelenmelidir. Zira savaşların yaşandığı Hicret sonrası Medine dönemiyle konuyu sınırlamak tarihi bir hata olacaktır. Özellikle Hz. Muhammed'in kırk yaşında Risalet'le görevlendirilmesinden sonra başlayan peygamberlik süreci ve sonrası Mekke müşrikleriyle yaşananlar, bizlere Medine döneminde ortaya çıkan savaşlar hakkında ipuçları vermektedir. Ayrıca Müslümanlar Mekke'de buldukları süre içerisinde Hz. Muhammed'in talimatlarına harfiyen uyulmuş, hiçbir şekilde kitlesel

¹⁸ “Siz ey iman edenler! Allah'ın sembollerine, kutsal aya, gerdanları süslenmiş kurbanlıklara ve Rablerinin ihsan ve rızasını isteyerek Beytu'l-Haram'a koşanlara karşı saygısızlık etmeyin! Ancak, hac ile ilgili sorumlulukları yerine getirdiğiniz zaman avlanın! Sizi Mescid-i Haram'dan alıkoyanlara olan hinciniz, onlara saldırganlık yapmanıza yol açmasın; erdem ve takvada birbirinizle dayanışma içinde olun, günahkârca kötülük ve düşmanlıkta değil; artık Allah'a karşı sorumluluğunuzun bilincinde olun: Çünkü Allah'ın cezası pek çetindir.” (*Hac Suresi*, 39-40)

¹⁹ Muhammed Hamidullah, *İslam Peygamberi*, Çev. Salih Tuğ, İmaj Yay. Ankara 2003, s. 497-498.

şiddet olaylarına karışmamışlardır. Bazen itirazlar olsa da Hz. Peygamber vahyin talimatlarına göre hareket ediyordu.” *Ne de kendi keyfinden konuşmaktadır. Bu (Kur'an), kendisine indirilen bir vahiyden ibarettir. Onu, melekeleri son derece güçlü bir (melek) öğretti.*”²⁰

Hz. Muhammed, kırk yaşında olduğu sırada Allah, O'na ilk mesajını göndererek onu kendisine peygamber tayin etti.²¹ O dönem Mekke putperestliğin merkezi durumundaydı. Ancak Hz. Muhammed, peygamber olarak tayin edildiği kırk yaşına kadar Mekke'nin putperestliğinden kaçınıyor ve son birkaç sene yalnızlığı seçerek Hira mağarasında inzivaya çekiliyordu. Burası Mekke yakınlarında bulunan Nurdağı idi. Taştan, tahtadan veya demirden yapılmış bir put heykeli önünde saygıyla eğilmek ona manasız geliyordu. Hatta tahammül edemiyordu.²²

Hz. Muhammed, Ramazan ayında Hira'da bulunduğu sırada, Allah, ona Cebrail (as)'ı göndererek İkra suresinin ilk ayetlerini gönderdi. İlk vahiy ona “*rüyayı sadıka*” şeklinde geldi.²³

Hz. Peygamber tebliğ görevine öncelikli olarak aile fertlerini İslam dinine davet ederek başladı. Eşi Hz. Hatice Allah'a ve Resul'üne inanan ilk kişi olma şerefine nail oldu. Aslında bu, Efendimizin işini de kolaylaştırıyordu. Hz. Muhammed, kendisini reddeden, yalanlayan, hoşlanmadığı bir şey duyduğunda, bu, onu çok üzüyordu. Ancak, O, eşinin yanına gittiğinde, Allah, O'nu feraha çıkartıyordu. Hz. Hatice, O'nu düşüncelerinde takviye ediyor, üzüntüsünü hafifletiyor, O'nu tasdik ediyor, insanların durumunu kolaylaştırıyordu.²⁴ Hz. Hatice'den sonra ilk Müslüman olan erkek Ali b. Ebi Talip'tir. Sonra Zeyd b. Harise Müslüman oldu.²⁵ Sonra erkeklerden ilk inananlardan biri de Ebu Bekir es-Sıddık olmuştur. Ebu Bekir es-Sıddık birçok işte ilminden, tecrübesinden ve tutarlılığından dolayı kavmi ona gelirler, ona danışıyorlardı. O, kavminden kendisine gelen, kendisiyle oturup kalkan, güvendiği kimseleri İslam'a davet etmeye başladı. Zübeyr b. Avvam,

²⁰ *Necm Suresi*, 3-5.

²¹ İbni Sa'd, *Tabakat*, Çev. Musa Kazım Yılmaz, Siyer Yay. İstanbul 2014, Cilt 1, s. 181.

²² İhsan Süreyya Sırma, *Müslümanların Tarihi*, Beyan Yay. İstanbul 2014, Cilt 2, s. 25-26.

²³ İbni Hişam, *Siret*, Çev. Hasan Ege, Kahraman Yay. Cilt 1, s. 310-311.

²⁴ İbni İshak, *Siyer*, Çev. Sezai Özel, Akabe Yay. İstanbul 1988, s. 188.

²⁵ Sırma, Cilt 2, s. 47.

Osman b. Affan, Abdurrahman b. Avf gibi Mekke'nin ileri gelen kişileri onun eliyle Müslüman oldular. Bu sekiz kişi ilk Müslümanlar oldular. Hz. Peygamber'i tasdik edip, Allah'tan getirdiği şeylere iman ettiler.²⁶ Sonra insanlar erkek ve kadınlar gruplar halinde İslam'a girdiler. Hatta İslam'ın sesi Mekke'de yayıldı ve onunla konuşlmaya başlandı. Sonra Allah, Hz. Peygamber'den dini açık olarak tebliğ etmesini emretti.²⁷ Üç yıl gibi süren gizli davetten sonra açık tebliğ dönemi başlıyordu.

Şuara suresinin, “*En yakın akrabalarını uyar.*”²⁸ ayeti nazil olunca Hz. Peygamber, Safâ tepesine çıktı ve Kureyş'in ulularını İslam'a davet etti. Ebû Leheb, “*Günün kalıntısı, ellerin kurusun. Bizi bunun için mi çağırdın?*” dedi. Bunun üzerine Allah, “*Ebû Leheb'in iki eli kurusun, kurudu da.*”²⁹ suresinin tümünü indirdi.³⁰

İslami davetin yavaş yavaş kendini hissettirmesiyle müşriklerin tavrı da sertleşmeye başladı. İslami tebliğ uzun bir süre gizli sürdürülmüştü. Gizli davetin üç yıl kadar sürdüğü ifade ediliyor. Artık Peygamberimiz İslam'ı açıktan tebliğ etmeye başlıyordu.³¹ Özellikle Kuran-ı Kerim'in kendi putlarını ve çirkin cahiliye adetlerini yermeye başlayınca Mekkeli putperestler baskı ve işkenceye daha çok başvuruyorlardı.³²

Kureyşliler, Hz. Muhammed'in İslam'a davet faaliyetlerine engel olması amacıyla amcası Ebu Talib ile üç defa görüştüler. Ebu Talib birinci müracaatı yatıştırıcı ve gönül alıcı bazı sözlerle savuşturdu. Kureyşliler'in tehditkâr ifadeler kullanması üzerine Resulullah'ı yanına çağırdı ve kabilesine karşı daha fazla direnemeyeceğini söyledi. Amcasının kendisini artık himaye etmeyeceğini düşünen Hz. Peygamber, “*Bu işten vazgeçmem için Güneş'i sağ elime, Ay'ı da sol elime verseler hiçbir şey değişmez; Allah bu dini üstün kalıncaya kadar çalışacağım veya*

²⁶ İbni İshak, s. 196-197.

²⁷ İbni Hişam, Cilt 1, s. 348.

²⁸ Şuara Suresi, 214.

²⁹ Kahrolsun Ebu Leheb'in çifte gücü, zaten kendisi de kahroldu-kahrolacak Malı da kazancı da ona hiçbir yarar sağlamayacak! Zamanı gelince tarifsiz bir alevli ateşe (yakıt) olacak! Karısı da (onun ateşine) odun hamallığı yapacak, gerdanında (takı yerine sanki) çelikten bir halat (bulunacak). (*Tebbet Suresi*, 1-5).

³⁰ İbn Sa'd, Cilt 1, s. 186-187.

³¹ İhsan Süreyya Sırma, *Mekke Dönemi ve İşkence*, Beyan Yay. İstanbul 2007, s. 37.

³² Montgomery Watt, *Hız. Muhammed Mekke'de*, Kuramer, İstanbul 2016, s. 134

bu uğurda öleceğim” diyerek kararlılığını gösterdi. Bunun üzerine Ebû Tâlib “Git istediğini söyle, Allah’a ant olsun ki seni asla onlara teslim etmeyeceğim” diyerek yeğenini teselli etti.³³

Kureys, Müslümanlara karşı sürekli strateji değiştiriyordu. İslâmiyet Mekke’de yavaş yavaş yayılırken müşriklerin Müslümanlara karşı tavırları da sertleşiyordu. Sözlü tepkilere fiilî müdahaleler eşlik etmeye başlamıştı. Özellikle Mekke’ye dışarıdan gelen, savunmasız ve köle olarak hayatını sürdüren kişilere yönelik fiili işkence dönemi başlamıştı. İşkenceler bile kişinin sosyal statüsüne göre değişiyordu. Ama fırsat bulduklarında bu da önemsenmiyor, kişi kim olursa olsun hakarete uğruyor ve psikolojik baskı uygulanıyordu. Hz. Ebu Bekir servetinin çoğunu işkence gören inananları satın alarak özgürlüklerine kavuşturmada harcıyordu.³⁴ Ümmü Ubeys, Zinnire, Nehdiye ve kızı sadece bunlardan bir kaçıydı.

Müslümanlara karşı acımasız bir süreç başlamıştı. O dönem artan müşrik baskısı karşısında Peygamberimiz davetin akamete uğramaması için hal çareleri aramaya başladı. Bunun üzerine Hz. Peygamber Cenab-ı Allah’tan gelen ilahi müsaadeyle bazı Müslümanların Habeşistan’a hicret etmelerini istemiştir. Bu konuda nazil olan ayetler şöyledir:” *Zulme uğradıktan sonra Allah yolunda hicret edenlere gelince, onları dünyada güzel bir şekilde yerleştireceğiz. Eğer bilirlerse ahiretin mükâfatı elbette daha büyüktür. (Onlar) sadece Rablerine tevekkül ederek sabredenlerdir.*”³⁵ Bu ayetler geldikten sonra Hz. Peygamber, Müslümanları toplamış ve onların Habeşistan’a hicret edebileceklerini söylediği konuşmasında, bir Hristiyan olan Habeş Necaşisini övmüştür.

Mekke müşrikleri Habeş diyarına hicret etmek zorunda kalan Müslümanları takibe aldılar. Hatta Habeşistan’a elçi gönderip geri getirmeye çalıştılar.³⁶

Habeş kralından umduğunu bulamayan Mekke müşrikleri yönlerini tekrar Mekke’de kalan Müslümanlara çeviriyordu. Bu sefer kişi ayırımı yapmıyorlardı.

³³ Casim Avcı, *Hz. Muhammed*, İsam Yay. İstanbul 2012, s. 41.

³⁴ İbni İshak, *Hz. Peygamberin Hayatı ve Gazveleri*, Çev. Ali Bakkal, İlkharf Yay. İstanbul 2013, s. 264.

³⁵ *Nahl Suresi*, 41-42.

³⁶ İbni İshak, *Hz. Peygamberin Hayatı ve Gazveleri*, s. 293-296; İbni Hişam, Cilt 1, s. 445-451.

Fiziki ve psikolojik işkence olanca hızıyla devam ediyordu. Habbab, Bilal, Yasir ve ailesi, Ebu Zer işkencenin en kötü şekillerine uğruyordu. Müşrikler Müslümanları dövüyor, sokaklarda sürüklüyorlardı. Onları öylesine aç ve susuz bırakıyorlardı ki, oturacak halleri kalmıyordu.³⁷

Kendi aralarında Allah'ın dininden nasıl alıkoyacaklarını tartışmaya başladılar. Ardından Allah'ın Elçisine tabi olan İslam toplumu için şiddetli bir sıkıntı ve ıstırap dönemi başladı.³⁸

Mekke müşrikleri İslam davetinin önünü işkence, zulüm ve baskı ile kesemeyince Müslümanlara ekonomik yaptırımlar uygulamaya karar verdiler. Mekke müşriklerinin acımasız yüzünü göstermesi bakımından “*haber es-sahife*”³⁹ diye isimlendirilen bu olay Müslümanların uğradığı en trajik olaydır. Sadece bu olay Mekke döneminde, Müslümanların nasıl bir baskıyla karşı karşıya kaldığını göstermektedir. Müşrikler İslam davasını bu yolla kesmek amacıyla bi'setin 7.yılı Muharrem ayında⁴⁰ toplanarak bir yazı hazırladılar.

Alınan kararlar bir sahifeye yazıldı, üç mühür vuruldu⁴¹ ve and içerek imzalandılar. Sonra bu sahifeyi manevi bir müeyyide oluşturması bakımından Kâbe'nin içine astılar. Böylece herkes bu insanlık dışı kararı görecekti. Bu karara göre Beni Haşim ve Beni Muttalib ile her türlü ticari ilişkiler kesilecek, onlardan kız alma, onlara kız verme dâhil her türlü insani ilişkiler askıya alınacaktı.⁴² Sahifenin yazarı Mansur b. İkrime'dir. İddia ettiklerine göre onun eli sonradan felç olmuştur.⁴³ Aslında sadece ekonomik bir yaptırım değil, aynı zamanda sosyolojik bir baskı da uygulanıyordu. Amaç İslam'ın önünü kesmek ve Müslümanları, Hz. Muhammed'in etrafından uzaklaştırarak yalnızlaştırmaktı. Bu şekilde Hz. Muhammed davasından vazgeçecek ve onlara teslim olacaktı.

³⁷ İhsan Süreyya Sırma, *Müslümanların Tarihi*, Beyan Yay. İstanbul, Cilt 2, s. 92.

³⁸ Montgomery Watt, s. 134.

³⁹ İbni Hişam, Cilt 1, s. 467.

⁴⁰ İbn Sa'd, Cilt 1, s. 196; Hamidullah, *İslam Peygamberi*, Cilt 1, s. 113-114.

⁴¹ İbn Sa'd, Cilt 1, s. 197.

⁴² İbni Hişam, Cilt 1, s. 467; Sırma, *Müslümanların Tarihi*, Cilt 2, s. 112.

⁴³ İbni Hişam, Cilt 2, s. 22.

İki ya da üç sene sürdüğü rivayet edilen bu ambargo döneminde Müslümanlar çok sıkıntı çekmişlerdir. Özellikle çocuklar ve emziren anneler için kâbus dolu yıllardı. Sabaha kadar açlıktan kıvrılan çocukların ağlamaları ve bağırırları vadiyi inletiyordu.

Bir yandan şehrin ileri gelen bazı şahsiyetleri (Mut'im b. Adiy, Ebul Bahteri, Zem'a b. Esved gibi)⁴⁴ ferden bu boykot hareketine bir son verilmesini arzu etmişler, diğer yandan zaman itibariyle üst üste gelen bir takım tuhaf olaylar, bu sosyal boykotu sona erdirmiştir. Diğer taraftan Resûlullah, Kâbe binası içine asılan bu boykot vesikasını çöl karıncalarının, "Allah" ve "Resûl" kelimeleri müstesna⁴⁵, tamamen kemirip yok ettiklerini umuma bildirdi. Meraklı ve şüpheli bir tabiata sâhip Kureyş'liler mabede girdiler ve kimsenin elini sürmemiş olduğu bu vesikanın Muhammed (s)'in tam beyan ettiği gibi bir hâle bürünmüş olduğunu gördüler. Bu durumu, Muhammed'in üzerinde bulunduğu İlahî Tebliğ vazifesinin hak oluşu ve doğruluğu ile ilgili bir mucize mahiyetinde saymamakla beraber, Müslümanlara karşı yürüttükleri boykot hareketine bundan böyle son vermişlerdir.⁴⁶ Tarihin en ağır ambargosu olarak bilinen bu olay peygamberliğin 10.yılında yaşanmıştı.

Sıkıntılı günlerin sürdüğü bu dönemde Peygamberimiz iki vahim olayla daha sınanıyordu. İlki özellikle Mekke müşriklerine karşı kendisini koruyan amcası Ebu Talib, diğeri ise can yoldaşı, vefakâr eşi Hz. Hatice'nin vefatları olmuştur. Aralarında otuz beş gün olduğu rivayeti vardır.⁴⁷ Bu durum Kureyş'i biraz daha saldırganlaştırmıştı. Ayrıca Mekke'de işler gün geçtikçe zorlaşıyordu. Müslümanlara yönelik işkence ve zulümler ayyuka çıkmıştı. Kureyş gözünü iyice karartmıştı.⁴⁸

Peygamberimiz durumun ciddiyeti karşısında Mekke dışında sığınacağı ve dinini tebliğ edeceği başka bir yer arayışına girdi. Zor bir karardı. Çünkü doğup büyüdüğü şehir Mekke onu ve diğer Müslümanları tek Allah'a inançlarından ötürü istemiyordu. Bunun için Tâif'i düşündü.

⁴⁴ İbni Hişam, Cilt 2, s. 20; İbn Sa'd, Cilt 1, s. 198.

⁴⁵ İbn Sa'd, Cilt 1, s. 197.

⁴⁶ Hamidullah, *İslam Peygamberi*, Cilt 1, s. 114.

⁴⁷ İbn Sa'd, Cilt 1, s. 198.

⁴⁸ İbni Hişam, Cilt 2, s. 71.

Oraya giderek kendisi ile akrabalık bağlarına sâhip üç başkan⁴⁹ ile görüştü. Bunlardan biri gayet sert ve haşin surette, kalan ikisi ise kendisi ile alaylı bir şekilde konuştular, ancak her üçü de hiç vakit geçirmeden şehri terk etmesini istediler. Hz. Muhammed buraya gelmesinin asıl sebebi olan ilâhi tebliğ vazifesini kimseye açıklamalarını onlardan istedi ise de aksine O'na karşı sokak çocuklarını ve köleleri kışkırttılar. Bir grup insan onun peşini bırakmıyorlar ve ona taşlar atıyorlardı. Bu sokak zalimlerinden kaçıp da bu bahçede nefes alabilecek hale gelen Resûlullah, ellerini kaldırıp, meşhur ve hatta kudsî dua⁵⁰ ile Allah'a yalvarıp yakarmıştır. Takatsiz ve yorgun bir vaziyette, doğduğu şehrin etrafını çeviren tepelere varabildi. Ebû Leheb kendisini hukuk dışı (toplum dışı) ilân etmişti. Bu duruma göre Hz. Peygamber şehre girmeye cesaret edemedi. Mut'im b. Adiy, Hz. Peygamber'i himâyesi altına aldığını ilân etti⁵¹ Peygamberimiz ne acıdır ki, doğduğu şehre ancak himaye ile girebiliyordu.⁵² Peygamberimizin, Mekke'den başka bir yer arayışı Medineli bir grupla Akabe denilen yerde yaptığı görüşmelerle son buluyordu. O güne kadar Mekke'ye değişik sebeplerle gelen birçok kabile ile yaptığı görüşmelerden olumsuz yanıt alan Hz. Peygamber bu defa Akabe görüşmelerinden umutlu ayrılıyordu. İlk görüşme Hazrec kabilesine mensup altı kişi ile gerçekleşmiş ve Müslüman olmuşlardı.⁵³ Gelecek sene buluşmak üzere sözleşerek, bir sene sonra aynı yerde, bu defa 10'nu Hazrecli, ikisi Evsli on iki kişiyle ikinci görüşme gerçekleşiyordu.⁵⁴ Ertesi yıl yetmiş biri erkek, ikisi kadın 73 Medineli Müslüman ile aynı yerde gerçekleşen Akabe görüşmelerinde, Hz. Peygamber ve diğer Müslümanlar Medine'ye davet ediliyordu. Uzun süren görüşmelerden sonra başta Hz. Peygamber'i ve sonra diğer Müslümanları korumaya güvence veren Medinelilere hicret sözü veriliyordu.⁵⁵ Akabe görüşmelerinin başarıyla sonuçlanmasından sonra Müslümanlar gruplar halinde Medine'ye hicret etti. Ancak hicret sanıldığı kadar kolay olmadı. Müşriklerin takibi burada da sürdü. Bundan dolayı Müslümanlar yanlarına ancak

⁴⁹ İbni Hişam, Cilt 2, s. 76.

⁵⁰ İbni Hişam, Cilt 2, s. 77.

⁵¹ Hamidullah, *İslam Peygamberi*, Cilt 1, s. 116-118.

⁵² Sırma, *Müslümanların Tarihi*, Cilt 2, s. 134.

⁵³ Hamidullah, *İslam Peygamberi*, Cilt 1, s. 149-152.

⁵⁴ Kasım Şulul, *Ana Hatlarıyla Siyeri Nebi*, Ensar Yay. İstanbul 2014, s. 274-275.

⁵⁵ Hamidullah, *İslam Peygamberi*, Cilt 1, s. 157-158; Şulul, s. 279-281.

taşıyabilecekleri kadar mal almışlardı. Geride menkul ve gayri menkul tüm malları Mekke'de bırakarak hicret etmişlerdi. Mekkeli müşrikler bu durumdan istifade ederek tüm mallarını gasp etmişlerdi.⁵⁶

Kısa bir özet sunmaya çalıştığımız Mekke Dönemi, Müslümanlar açısından sıkıntılı geçmiştir. Mekke Döneminde müşriklerin hal ve hareketleri, davetin seyri üzerinde önemli etkiler bırakmıştır. Baskı ve işkence bu dönemin en belirgin ve karakteristik özelliklerindedir. İşkence ve zulüm Mekke Dönemi boyunca devam etmiş, hatta bazı Müslümanlar Medine Döneminin sekizinci yılına kadar bu baskı ve işkencenin altında kalmışlardır. Baskı ve zulmün en önemli sonuçları ise birinci ve ikinci Habeşistan hicretleri ile Medine hicreti olmuştur. Daha önce de Hz. Peygamber, Taif'e sığınmıştı.⁵⁷

⁵⁶ Hamidullah, *İslam Peygamberi*, Cilt 1, s. 160.

⁵⁷ İzzet Derveze, *Hz. Muhammed'in Hayatı*, Çev. Mehmet Yolcu, Cilt 2, Düşün Yay. İstanbul 2012, s. 129-132.

1. BÖLÜM: CİHAD VE SAVAŞ KAVRAMLARI

Medine döneminde yaşanan savaşların Mekke döneminde yaşanan olaylardan bağımsız düşünülmesi yanlış bir değerlendirmeye yol açacağı muhakkaktır. Mekke döneminde de cihad kavramı ayetlerde geçmekteydi. Ancak bu kavram silahlı mücadeleden çok Müslümanların Allah yolunda gösterecekleri gayret ve fedakârlık anlamı taşıyordu. Müslümanlar, Medine’de işleri yoluna koyup, belli bir sayı ve güce ulaşıncaya, Kur’an, cihadın silahlı mücadele yöntemine izin veriyordu. Bu hem savaşları hem de günümüze kadar gelen tartışmaları beraberinde getirmiştir. İlk dönemde Mekke müşriklerinin saldırılarına karşı 624 yılında Bedir’de, ertesine Uhud’da ve iki sene sonra Medine’de Hendek savaşı verilmiştir. Bu arada Medine’ye hicretten sonra Yahudi sorunu da baş gösteriyordu. Bu sorunların çözümünden sonra Hristiyanlarla ilişkiler başlamıştı. Hz. Peygamber, Bizans imparatoruna İslam’a davet mektubu göndermişti. Davet mektubu, Mute ve Tebuk savaşlarıyla başlayan ilişkiler zaman içinde farklılık arz ederek günümüze kadar geldi. Batı dünyası ilk andan itibaren İslam’a karşı hasmane tavır içinde olmuştur. Yuhanna el-Dimeski ile başlayan karalama faaliyeti zaman içinde kendini geliştirerek günümüze kadar gelmiştir. Oryantalizmin gelişmesiyle İslam’ın ilk dönem kaynaklarına ulaşılarak, İslam hakkında eserler yazmışlardır. Özellikle eserlerde bulunan aykırı rivayetler ya da bazı âlimlerin görüşleri üzerinden kendi düşüncelerini ispata çalışmışlardır. Bu ise İslam hakkında şüpheler uyandırmaya yetiyordu. Bu dönemin tartışılan konularından biri de cihad meselesiydi. Zira İslam’a saldırmak isteyen çevreler cihadı salt silahlı mücadele olarak göstererek, İslam’ın kılıç siyaseti güttüğü ve fetihlerin buna borçlu olduğu izlenimini vermek istemekteydiler. Halbuki silahlı mücadele cihadın sadece bir yönüdür. Ayrıca silahlı mücadelede de Kur’an’ın ön gördüğü kurallar söz konusudur. Fetihlerde başarıyı getiren de bu kurallara olan bağlılık olmuştur. Cihad, savaşın da aralarında bulunduğu birçok etkinliği barındırır. İnsanın nefsiyle ve şeytanla mücadelesi bir cihaddır. Savaş ise cihadın başka bir mücadele yöntemidir. Kur’an-ı Kerim’de cihadla ilgili yer alan ayetlerin her biri farklı bir manada kullanılmıştır. Hepsini savaş manasında almak doğru değildir. Ayrıca Kur’an’da savaş ayetleri farklı zamanlarda ve farklı şekillerde yer almaktadır. Bu bölümde

cihad ve savaş gibi konular üzerinde durularak, Kur'an Kerim'de yer alan cihad ve savaş ayetlerinin meallerini vereceğiz.

1.1.Cihad Üzerine

1.1.1. Cihadın Tanımı Ve Çeşitleri

Kelime anlamı itibariyle;” *Arapça 'da 'güç ve gayret sarf etmek, bir işi başarmak için elinden gelen bütün imkânları kullanmak' manasındaki cehd kökünden türeyen cihad, İslami literatürde 'dini emirleri öğrenip ona göre yaşamak ve başkalarına öğretmek, iyiliği emredip kötülükten sakındırmaya çalışmak. İslam'ı tebliğ, nefse ve dış düşmanlara karşı mücadele vermek' şeklindeki genel ve kapsamlı anlamı yanında fıkıh terimi olarak daha çok Müslüman olmayanlarla savaş, tasavvufta ise nefis-i emmareyi yenme çabası için kullanılmıştır.*”⁵⁸

İbnu'l Kayyim el-Cevzi, ” *Zadu'l Mead*” adlı eserinde cihadın dört basamaktan oluştuğunu ifade etmektedir:

1- Nefis ile cihad. 2- Şeytanla cihad. 3- Kâfirlerle cihad. 4- Münafıklarla cihad.

Nefis ile cihadı kendi arasında dört basamak olarak değerlendirerek, ilkinin, doğru yolu ve hak dini öğrenme konusunda nefis ile cihad olarak açıklamaktadır. İkincisi, öğrenmeden sonra ameli ön plana çıkararak, gerektiği gibi yaşamak için nefis ile cihad, üçüncüsü insanları dine çağırma ve dini onlara öğretme konusunda nefis ile cihad, son olarak bu yolda karşılaşılabilecek eziyetlere karşı sabretme konusunda nefis ile cihad olarak tarif ettikten sonra, dört basamağı tamamlayan kişinin rabbanilerden olacağını iddia eder.

Şeytanla cihadı iki basamak olarak değerlendiren el-Cevzi, ilkinin şeytanın vesveselerine karşı verilecek mücadele, ikincisi ise kulun içindeki şehvani arzulara karşı şeytanla cihad olarak açıklamaktadır.

⁵⁸ Ahmet Özel, ” *Cihad*”, Diyanet İslâm Ansiklopedisi, Cilt XII, s. 527-531.

Kâfirlere ve münafıklara karşı kalb, dil, mal ve canla cihadı tavsiye eder. Kâfirlere karşı cihadın daha çok el ile münafıklara karşı cihadın ise dil ile yapılmasını gerektiğini söylemektedir.⁵⁹

Bu açıklamalar ışığında görüldüğü gibi cihadı salt savaş anlamında anlamak yanlış olur. Zira savaş, cihadın sadece bir yönüdür. Cihadın savaş şekline izin veren ayetler Hz. Peygamber'in, Medine'ye hicretinden sonra indirilmiştir. Hâlbuki Mekke döneminde de cihad Müslümanlara, Allah yolunda gayret göstermek, yumuşak söz⁶⁰, buldukları zor duruma karşı sebat etmek, kâfirlere karşı boyun eğmeden onlara karşı verilecek Kur'anî mücadele anlamında kullanılmıştır.⁶¹ Buna delalet eden birçok Kur'an ayeti mevcuttur. Örneğin Nahl suresi 110,⁶² Furkan suresi 52,⁶³ Ankebut suresi 69.⁶⁴ ayetleri bu duruma işaret etmektedir. Cihadın hangi metotla yapılacağı hususu zamanın ve şartların belirleyici olduğu bir durumdur. Mekke döneminde Müslümanların durumu savaşılmaya müsait değildi. Bu dönemin cihadı insanlara güzel söz ve hikmetle davranmak ve gönülleri fethetmekti.

Medine döneminde Müslümanlar belli bir güce kavuştuktan sonra cihadın silahlı mücadele dönemi başlamış, ancak tüm dünyaya örnek sayılacak insani boyutu da beraberinde getirmiştir. Müslümanların en güçlü oldukları dönemde bile intikam duygusuyla hareket edilmemiştir. Yapılan savaşlar sonrası esirlerin durumu, ganimetlerin dağıtımı, savaş alanında bulunan insanlara karşı takınılacak tutum ve davranışlar konusunda hukuki düzenlemelere gidilmiş ve bu düzenlemeler sonraki savaşlarda da uygulanmıştır. Fetihlerin başarısı da Müslümanların savaşlarda gösterdiği insani tutuma bağlıdır. İslam, doğumundan kısa bir süre sonra kokuşmuş

⁵⁹ İbnü'l Kayyim el-Cevzi, *Zadu'l Mead*, Çev. Şükrü Özen (ve Bşk.), İklim Yay. İstanbul 1989, Cilt 3, s. 25-26.

⁶⁰ "Fakat ona konuşurken yumuşak bir üslup kullanın! (O zaman) belki söz dinler, ya da en azından (daha ileri gitmekten) çekinir." (*Taha Suresi*, 44)

⁶¹ Bekir Topaloğlu, "Cihad" Diyanet İslâm Ansiklopedisi, Cilt XII, s. 531-534.

⁶² "Sonra yine unutma ki Rabbin, ağır işkence altında (kendilerine dayatılanı kabul ederek) fitneye düşürülmelerinin ardından hicret edenleri, (Allah yolunda) tüm çabasını harcayan ve direnenleri gözetecektir; evet, çünkü senin Rabbin, o (ağır acının) ardından elbette tarifsiz bağışıyla, eşsiz rahmetiyle muamele edecektir." (*Nahl Suresi*, 110)

⁶³ "Madem öyle, artık sen inkârcılara uyma ve onlarla bu (vahiy) sayesinde tüm gayretini sarf ederek büyük bir cihada giriş." (*Furkan Suresi*, 52)

⁶⁴ "Ama davamız uğrunda var gücünü harcayanları, elbette kendi yollarımıza yönelteceğiz: ve şüphesiz Allah iyi ve erdemli olanların yanındadır." (*Ankebut Suresi*, 69)

eski sosyo-politik sistemlere karşı bir başkaldırı ve bir kurtuluş umudu olarak görülmeye başlandı. Tabii ki, İslam'ın diğer ülke ve bölgelerde kısa bir sürede yayılmasını sadece negatif etkenlere bağlamak yanlış olur. Bununla birlikte Müslümanların kuşandığı dinsel inandırıcılık ve İslami değerlerin payı da önemli bir rol oynamıştır.⁶⁵ Fetihler sonrası Müslümanların getirdikleri adil düzen ve insani yaklaşım yıllarca eski düzenlerin baskısı ve zulmü altında ezilen halkların Müslüman olmasını da sağladı. Cihad bir manada bir avuç azınlığın değil, tüm insanların mutluluğunu hedefleyen İslam'ın hayat modelini yeryüzüne hâkim kılma çabasıdır. Bu çalışmada da cihadın daha çok savaşlar açısından önem arz eden yönü üzerinde duracağız.

1.1.2. Cihad Anlayışının Ortaya Çıkış Süreci Ve Batı'nın Tavrı

Cihad, Mekke döneminde sadece Müslümanların buldukları zor döneme karşı gösterecekleri sabır ve sebat, kâfirlere karşı verilecek mücadele anlamlarında kullanılmaktaydı. Kur'an, Mekke döneminde cihadın silahlı mücadele kısmına izin vermemişti. Bu durumun siyasi, psikolojik, askeri ve iktisadi açıdan birçok mahzuru vardı. Hicretten sonra Medine'de gerçekleştirilen bir dizi etkinlikten ve Müslümanlar belli bir güce kavuştuktan sonra savaşa izin veren ayetler indirildi.⁶⁶ Bu ayetlerle birlikte Mekke dönemindeki cihad anlayışına ek olarak silahlı mücadele dönemi başlıyordu. Burada 'silahlı mücadele gerekli miydi?' sorusu sorulabilir. Mekke döneminde yaşananlar ve Hicret sonrası müşriklerin Medine'de bulunan kabileleri Müslümanları himaye etmemeleri konusunda girişimleri olduğu düşünülürse, Hicretin, müşriklerle, Müslümanlar arasındaki sorunu çözmediği kolaylıkla söylenebilir. Ayrıca Müslümanları Medine'de istemeyen sadece Mekke müşrikleri değildi. Onlarla beraber Müslümanların iki düşmanı daha türemişti. Medine'de Müslüman gibi görünüp aslında eski inançlarına devam eden Münafıklar ve Medine'de Evs ve Hazrec kabilelerinin anlaşmalıları olan Yahudiler. Ancak bu iki yeni düşman Mekke müşrikleri gibi düşmanlıklarını açıktan yapmıyorlardı. Münafıklar sinsice, Yahudiler ise konjunktürel davranıyorlardı. Ama tüm grupların da ortak düşmanı Müslümanlardı. Medine'ye hicret Müslümanları rahatlatmıştı, ama

⁶⁵ İzzeti, s. 184.

⁶⁶ *Hac Suresi*, 39-40.

düşmanlarını da çoğaltmıştı. Bütün bunlar düşünüldüğünde silahlı mücadelenin gerekliliği de daha rahat anlaşılacaktır. Zaten tüm tartışmalar da cihadın silahlı mücadele yöntemi etrafında dönmektedir. Cihadın insanın nefsiyle, ya da şeytana karşı verdiği mücadele yöntemiyle pek fazla kişi ilgilenmemektedir. Özellikle İslam'ı salt bir kılıç dini olarak göstermek isteyen hastalıklı çevreler cımbızlama yöntemiyle seçtikleri hadiseler üzerinden kendi haklılıklarını ispata çalışmaktadırlar. Hâlbuki cihadın önemli görevlerin ifasındaki katkıları büyüktür. İnsanların zalim ve tepeden inmece yönetimlerden kurtarılarak, adil bir sisteme kavuşturulması, insan ve din arasındaki beşerî engellerin ortadan kaldırılarak, dünya ve ahiret dengesinin sağlanması, İslam ülkelerine gelecek saldırıların bertaraf edilmesi gibi çözüm gerektiren meselelerde cihadın önemli işlev gördüğü muhakkaktır.

Cihad ve içtihad, İslam dininin en önemli dinamikleridir. Cihad İslam'ın dünyaya açılan kapısı olurken, içtihad dinin çağlara açılan kapısıdır. Batı dünyasının en çok saldırdığı alanlar da en çok bu iki kavramın yozlaştırılması üzerinde olmuştur. İslam'ın hayat nizamına çok kısa bir sürede getirdiği yenilikler ve kazandırdığı medeniyet, Batının da dikkatini çekiyordu. İlk zamanlarda yeni dine bir konum belirleme kargaşası yaşandı. İslam hakkında çok bilgi olmamasına rağmen kötüleme faaliyetleri başlamış ve Avrupa toplumunun yeni din hakkında sağlıklı bilgi almanın önüne geçilmiştir. VIII. ve IX. Yüzyıllar İslam karşıtı tartışmalı yazıların yaygınlaştığı dönemdir. İslam algısını Orta çağ boyunca şekillendirecek olan ilk ve önemli temsilci, Yuhanna ed-Dimeşki'dir.⁶⁷ Dimeşki, İslam'ı İsmailoğullarının sapıklığı, Hristiyanlığın içinden çıkmış sapık bir mezhep, Hz. Muhammed'in sahte ve büyücü bir peygamber olduğu, şehvetine düşkün olduğu için çok kadımla evlendiği gibi nitelermelerle İslam'ı Batı dünyasına tanıtmıştır. Dimeşki'nin yazdığı eser (*BilgininKaynağı*)⁶⁸, Orta çağ ve aydınlanma dönemi Avrupa'sının din adamlarını, edebiyatçı ve şairlerini etkileyecek ve bu dönemlerde ortaya çıkacak eserlerde Dimeşki'nin fikirlerinin önemli etkisi olacaktır.⁶⁹ Richard W. Southern

⁶⁷ İsmail Taşpınar, *Doğu'nun Son Kilise Babası Yuhanna ed-Dimaşki (649-749) ve İslâm*, M.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi 21 (2001/2), ss. 23-54.

⁶⁸ Bu kitabın ikinci bölümü "*Sapkınlar Kitabı*"dır. "*Sapkınlar Kitabı*"nın 100. Bölümü İslam'a ilişkin görüşlerin yer aldığı kısımdır.

⁶⁹ Daha fazla bilgi için bkz. Orhan Gökçe, Gülise Gökçe, *21. Yüzyıl Avrupa'sında İslam Algısı*, Çizgi Kitabevi, Konya 2015.

'Orta çağ Avrupa'sında İslam Algısı' adlı eserinde Batının İslam'a dair tepkilerini üç kısımda değerlendirmektedir:1- Cehalet çağı 2- Akıl ve umut çağı 3- Basiret ve öngörü dönemi.⁷⁰ Batı günümüze kadar sürekli planlar ve taktikler deneyerek İslam dini hakkında kendi kamuoyunu oluşturdu. Southern'in anlatmaya çalıştığı bu aşamalar arasında ciddi zaman aralıkları bulunmaktadır. Batı sürekli kendisini İslam'a karşı geliştirerek hatta İslam hakkında ciddi ilmi çalışmalar yaparak bugünlere gelmiştir. Başta yeni din hakkında cehaletin verdiği pervasızlıkla mücadeleye başlayan Batı dünyası, kendini geliştirerek İslam dinini Hristiyan tebaaya kapatmaya çalışmıştır. Batı dünyasının İslam'a karşı olan tavrı zamanın koşullarına göre değişiklik göstermiştir. İlk zamanlarda cahilce bir tavır takınılmış (ki bu dönem İslam'ın hiç tanınmadığı dönemlerdir) daha sonra sistematik, organize çözümler üzerinde durulmuştur. Aslında Batı gerçek bir cehaletten ziyade bilinçli bir siyaset yürütmüştür.

Hristiyanlık, uzun mücadeleler sonrası Roma'nın resmi dini olmasıyla etki alanını genişletti ve bütün dünyada Hristiyanlaştırma faaliyetleri başladı. İslam'ın ortaya çıkması ve kısa bir zamanda yayılması, Batı dünyasını endişelendirdi. İslam, Batı dünyasına karşı çok büyük bir meydan okuma olarak görüldü. 1095-1272 yılları arasında İslam ülkelerine yönelik sekiz haçlı seferi gerçekleştirildi.⁷¹ Bu seferler Batı'nın uyanmasına ve Doğu'daki zenginliklere ulaşmalarına sebep oldu.⁷² Batı dünyası bu savaşlarla birlikte rakip din hakkında zihinlerde temel olguları oluşturmaya başladı. Haçlı Seferleri, geniş bir kamuoyu yaratmıştı ve bu kamuoyu, düşman hakkında doyurucu bir imaj istiyordu. Geniş yığının başka bir ihtiyacı daha vardı: teklif edilen imaj, ona, bir taraftan İslamiyet'in ne kadar iğrenç olduğunu kaba saba tabirlerle anlatacak, bir yandan da harikuladeye karşı beslediği hayranlığı karşılayacaktı. Haçlı seferleriyle çatışma daha da yoğunlaşmıştı. Düşman daha keskin hatlarla tanımlanmak ve kafalardaki imaj daha da basitleştirilmek durumundaydı. Batı Hristiyanlığının İslam'ı karalama kampanyasının temel

⁷⁰ Richard W. Southern, *Ortaçağ Avrupa'sında İslam Algısı*, Çev. Ahmet Aydoğan, Yöneliş Yay. İstanbul 2000.

⁷¹ İmamuddin Halil, *İslam Tarihine Giriş*, Çev. Abdürrahim Şen, İlimyurdu Yay. İstanbul 2011, s. 208.

⁷² Yücel Bulut, *Oryantalizmin Kısa Tarihi*, Küre Yay. İstanbul 2014, s. 35-36.

doğrultusunu oluşturan imgeler, İslam'ın ortaya çıkışıyla birlikte Doğu Hıristiyanlığının -kendisinden daha önce bahsedilmiş olan Yuhanna ed-Dımeşkî gibi- önde gelenlerince yazılan reddiyelerden önemli ölçüde yararlanılarak geliştirildi.⁷³ Özellikle oryantalizmin ortaya çıkmasıyla Batının eli güçlenmiş ve genelde Doğu, özelde İslam hakkında kendi kurgularını kabul ettirmeye çalışmıştır. Edward Said'in deyimiyle Batı oryantalizm ile birlikte üstün pozisyonunu yumuşatarak doğuya kabul ettirmiştir. Bu sayede Batı, pozisyonunu koruyarak hegemonyasını gerçekleştirmiştir.⁷⁴ Oryantalizmin devreye girmesiyle Batılı araştırmacılar, İslam üzerinde yoğunlaşarak dinin dinamikleriyle oynamaya başladılar. Bu durumdan cihad kavramı da nasibini alıyordu. Aslında cihad İslam dininin etki alanını açan ve geliştiren önemli bir etkendi. Buna karşılık Batının etki alanını aynı oranda kısıtlıyor ve İslam'ın her alanda şahlanişını sağlıyordu. İşte Batı, İslam'a karşı üstünlük sağlamak ve kendine alan açmak için cihad kavramına el attı ve içini boşaltmaya çalıştı. Peygamber Efendimizin hayatını sadece savaştan ibaret gibi gösterip, diğer yönlerini bilinçli bir şekilde ihmal etti. Hâlbuki savaşlar insanlık tarihinde önemli bir yer tutar. Diğer dinlerde de savaşın yasak olduğu ile alakalı veya savaşların olmadığı ile ilgili bir düşünce de doğru değildir. Örneğin Hindu hukuku savaşı yasaklamaz. Tevrat'ta savaşla ilgili bölümler ve Hz. Musa'nın savaşları yer almaktadır. Aynı şekilde İncil'de de Hz. İsa'nın ağzından savaşla ilgili sözler yer almaktadır. Tarih Haçlı seferleri gibi kutsal gayelerle çıkılan savaşlarla doludur.⁷⁵ En önemlisi Batı İslam'ı bir kılıç dini olarak göstererek İslam'a karşı bir reaksiyon oluştururken arka planda kendi kutsal savaşlarından hiçbir zaman vazgeçmedi.

Oryantalistler, İslâm hukuku ile ilgilenen âlimlerin özellikle savaşın meşruluğuyla ilgili düşüncelerinde eserlerinde hiç yer vermedikleri gibi, cihadla ilgili bazı alimlere ait görüş ve sözleri ele alarak genellemelerde bulunmakta ve bu ifadeleri maksatlarını aşan bir şekilde yorumlayarak cihadın tüm dünya Müslüman oluncaya veya İslâm hâkimiyetine boyun eğinceye kadar gayrimüslimlerle savaşmak anlamına geldiğini ileri sürmektedirler. Ayrıca İslâm dünyasını Müslüman olmayan

⁷³ Bulut, s. 37-38.

⁷⁴ Ayrıntılı bilgi için bkz. Edward Said, *Oryantalizm*, Çev. Nezih Üzel, Pınar Yay. İstanbul 1982.

⁷⁵ Muhammed Hamidullah, *Hız. Peygamber'in Savaşları*, Çev. Nazire Erinç Yurteri, Beyan Yay. İstanbul 2002, s. 8.

tüm kesimlere savaş açmış gibi gösterirken, Batılı ülkelerin tarih boyunca Müslümanlara karşı ortaya koydukları düşmanca ve saldırgan tavır konusunda anlamlı bir sessizliği tercih etmektedirler. Kur'an'ın, Müslümanlara karşı düşmanlık beslemeyen gayrimüslimlerle iyi ilişkiler kurma yönündeki tavsiyeleri⁷⁶ ve İslâm tarihi boyunca gayrimüslimlerin İslâm ülkelerinde güven içinde yaşamış olmalarına karşılık, Hristiyan dünyası asırlar boyunca papalığın da etkisiyle İslâm dünyasıyla devamlı düşmanca ilişkiler içinde bulunmuş, Müslümanlar geçmişte Sicilya ve Endülüs'te, günümüzde de Bosna-Hersek'teki örnekleri hafızalardan silinmeyen en katı müsamahasızlık ve asimilasyon politikalarına maruz kalmışlardır. Ayrıca son birkaç asırdan beri Batı'nın İslâm dünyasına yönelik sömürgeci politikaları ve bunun doğurduğu sonuçlar, tarih boyunca İslâm dünyasında yaşayan gayrimüslimlere can ve mal güvenliği sağlamanın ötesinde dinî ve millî kimliklerini koruma konusunda tanınan imkân ve hoşgörü ile karşılaştırıldığında iki din ve medeniyetten (İslâm-Hristiyan) hangisinin diğer din mensuplarına karşı daha saygılı ve müsamahalı davrandığını açık bir biçimde görmek mümkündür.⁷⁷

Oryantalistlerin, istisnalar ve belli kurallara bağlı kalarak savaşı emreden ayetleri görmezden gelerek, özellikle bazı ayetleri tek başına alarak değerlendirmeler yaptıkları bir vakıadır. Halbuki bu ayetler bir bütün olarak incelendiğinde açılan savaşa karşı Müslümanların da karşılık vermelerini emretmekte ve yarımada da güvenlik ve barışın sağlanması için gerekli stratejiyi tespit etmektedir.⁷⁸ Yüce Allah, Kur'an'ın birçok ayetinde Müslümanlara müşrik de olsa aradaki antlaşmayı bozmadığı ve düşmanlarla iş birliği yapmadığı müddetçe kendileriyle savaşılmasını

⁷⁶ “Önceki vahiylerin mensuplarıyla tartışırken, haksızlık etmedikleri sürece en güzel yol ve yöntemden başkasına itibar etmeyin ve deyin ki: "Biz bize indirilene de size indirilene de inanmışız; bizim de sizin de ilahınız bir ve tektir; ne ki biz kayıtsız şartsız sadece O'na teslim olmuşuz." (*Ankebut Suresi*, 46); “Allah size, sizinle din savaşı yapmayan ve sizi yurtlarınızdan çıkarmayan kimselerle iyilik ve fedakarlığa dayalı bir ilişki geliştirmenizi yasaklamaz: Çünkü Allah fedakâr olanları pek sever. Allah size, yalnızca sizinle din savaşı yapan ve sizi yurtlarınızdan çıkaran veya sizin çıkarılmanıza destek verenlerle dostluk kurmanızı yasaklar: artık kim onlarla dostluk kurarsa, işte onlar zalimlerin ta kendileridir.” (*Mümtehine Suresi*, 8-9)

⁷⁷ Özel, s. 22-24.

⁷⁸ Özel, s. 14.

nehy etmekte ve sorumlu davranmalarını öğütlemektedir.⁷⁹

1.1.3. Cihad İle İlgili Ayetler

“Şüphesiz ki iman edenler, hicret edenler ve Allah yolunda cihad edenler var ya; işte ancak onlar Allah'ın rahmetini umabilirler: Allah tarifsiz bağış sahibidir, eşsiz merhamet kaynağıdır.”⁸⁰

“Ya yoksa siz, Allah içinizden cihad edenleri ve (yolunda) direnenleri seçip ayırmadan cennete girebileceğinizi mi sanıyorsunuz?”⁸¹

“Mü'minlerden bir mazereti olmaksızın mücadeleden kaçınanlarla Allah yolunda mallarıyla ve canlarıyla çaba gösterenler bir olamaz: Allah mallarıyla ve canlarıyla elinden gelen çabayı sarf edenleri mücadeleden kaçınanlardan daha yüce bir mertebeye çıkarmıştır. Allah bütün mü'minlere nihai güzellikler vaad etmesine rağmen, yolunda üstün gayret harcayanları yerinde sayanlara muhteşem bir ödül vaadiyle üstün tutmuştur.”⁸²

“Siz ey iman edenler! Allah'a karşı saygılı olun ve O'na yaklaşma çabası içinde bulunun ve O'nun yolunda tüm gayretinizi harcayın ki kurtuluşa erebilesiniz.”⁸³

“Siz ey iman edenler! İçinizden her kim dininden dönerse, iyi bilsin ki Allah zaman içerisinde onun yerine başka bir topluluk getirir; O onları sever, onlar da

⁷⁹ “Ne var ki, şirk koşanlar arasından kendileriyle anlaşma yapmış olduğunuz ve daha sonra bu anlaşmayı herhangi bir biçimde ihlal etmeyen ve sizin hasımlarınızdan hiçbirisiyle dayanışma içine girmeyen kimseler bunun dışındadır. Artık onlarla olan anlaşmanıza süresi doluncaya kadar riayet edin! Unutmayın ki Allah sorumlu davrananları sever. Ve (bu) yasak (kapsamındaki) aylar çıktığında, artık müşrikleri tuttuğunuz yerde öldürün; yakalayın, çepeçevre kuşatın, onları her gözetim noktasına kurulup gözetleyin! Fakat eğer onlar tevbe eder, namazı istikametle eda eder ve arınıp yücelmek için ödenmesi gereken bedeli ödemeyi kabul ederlerse, işte o zaman bırakın yakalarını! Unutmayın ki Allah tarifsiz bir bağışlayıcı, eşsiz bir merhamet kaynağıdır.” (Tevbe Suresi, 4-5)

“Bilin ki Allah'a göre ayların sayısı, gökleri ve yeri yarattığı gün Allah'ın koyduğu yasa gereğince on ikidir. Onlardan dördü haram aydır; Allah'ın koyduğu kozmik nizamı uygun değerlendirme budur. O halde, bu konuda kendinize kötülük etmeyin! Tabii ki onların sizinle topyekûn savaştığı gibi siz de onlarla topyekûn savaşın; ama iyi bilin ki Allah sorumlu davrananlarla birlikte dir.” (Tevbe Suresi, 36)

“Fakat anlaşma yaptıktan sonra sözlerini bozar ve inanç sisteminize hakarete yeltenirlerse, işte o zaman küfrün öncülerine karşı savaş açın; çünkü sözü-sebatı olmayan bu tipler, hainliklerine belki (bu sayede) bir son verirler.” (Tevbe Suresi, 12)

⁸⁰ Bakara Suresi, 218.

⁸¹ Ali İmran Suresi, 142.

⁸² Nisa Suresi, 95.

⁸³ Maide Suresi, 35.

O'nu; mü'minlere karşı alçakgönüllü, kâfirlere karşı onurlu davranırlar; Allah yolunda tüm çabalarını sergiler, kınayacak olanın da kınamasından korkmazlar: İşte bütün bu özellikler Allah'ın isteyene bahşetmeyi dilediği lütfudur. Zira Allah engin (lütf) sahibidir, her şeyi ayrıntısıyla bilendir.”⁸⁴

“İmanda sebat eden, zulüm diyarından göç eden, Allah yolunda mallarıyla ve canlarıyla çaba gösteren ve onlara kucak açıp yardım edenlere gelince: işte bunlar birbirlerinin (gerçek) dostudurlar. Ama iman etmiş fakat zulüm diyarından göç edinceye kadar korunup gözetilmeleri konusunda size hiçbir sorumluluk düşmez. Şu var ki, eğer dini baskıya karşı sizden yardım isterlerse, bu durumda size düşen yardım etmektir; yeter ki kendileriyle aranızda anlaşma bulunan bir topluluğa karşı olmasın: çünkü Allah yaptıklarınızın tümünü görmektedir.”⁸⁵

“Hani o imanda sebat eden, zulüm diyarından göç eden, Allah yolunda var gücüyle çaba gösteren ve onlara kucak açıp yardım edenler var ya: onlar gerçek birer mü'mindirler: Onları, engin bir bağış ve görkemli bir rızık beklemektedir. Ve daha sonra inanıp zulüm diyarından göç edecek ve sizinle birlikte Allah yolunda üstün gayret gösterecek kimselere gelince: İşte onlar da sizdendirler; bir de Allah'ın yasası uyarınca, akrabalık bağına sahip olanlar (bu şartlara da uyunca) birbirlerine daha bir yakın hale gelirler. Hiç kuşku yok ki, her şeyi bilen yegâne varlık Allah'tır.”⁸⁶

“Yoksa siz, (yalnızca) hacıları suvarmayı ve Mescid-i Haram'ı ziyaret edip tamir etmeyi, Allah'a ve Ahiret Günü'ne iman etmek ve Allah yolunda elden gelen gayreti göstermekle eşdeğerde mi tutuyorsunuz? Allah'a göre bunlar birbirine eşdeğer değildirler. Ve Allah, değerleri yerinden etmiş bir toplumu doğruya yöneltmez. İman eden ve hicret edenler, Allah yolunda mallarıyla ve canlarıyla her türlü çabayı gösterenler, Allah nezdinde daha yüce bir makama sahiptirler: zira işte onlar başarının gerçek sahibidirler.”⁸⁷

“De ki: "Eğer babalarınız, çocuklarınız, kardeşleriniz, eşleriniz, mensubu

⁸⁴ Maide Suresi, 54.

⁸⁵ Enfal Suresi, 72.

⁸⁶ Enfal Suresi, 74-75.

⁸⁷ Tevbe Suresi, 19-20.

bulduğunuz topluluk, kazandığınız mallar, kötüye gitmesinden kaygı duyduğunuz ticaret ve kendisiyle huzur bulduğunuz konaklar; Allah'tan, O'nun Elçisi'nden ve O'nun yolunda cihad etmekten daha sevimli geliyorsa, Allah'ın buyruğu gerçekleşinceye kadar bekleyin! Ne ki Allah, sorumsuzca davranan bir toplumu doğru yola yöneltmez.”⁸⁸

“Kolay da gelse zor da gelse savaşa çıkın ve Allah yolunda mallarınızla, canlarınızla olanca gücünüzü sarf edin: eğer fark ederseniz, bu sizin için daha yararlıdır.”⁸⁹

“Madem öyle, artık sen inkârcılara uyma ve onlarla bu (vahiy) sayesinde tüm gayretini sarf ederek büyük bir cihada giriş.”⁹⁰

“Ama davamız uğrunda var gücünü harcayanları, elbette kendi yollarımıza yönelteceğiz: ve şüphesiz Allah iyi ve erdemli olanların yanındadır.”⁹¹

“İçinizden (Allah yolunda) üstün çaba gösteren ve zorluklara karşı direnenleri ortaya koyuncaya kadar sizi mutlaka sınavacağız: zira biz, sizin bütün iddialarınızı sınarız.”⁹²

“Gerçek mü'minler sadece Allah'a ve Resul'üne iman edenler, ondan sonra da kuşkunun semtine uğramayanlar ve Allah yolunda mallarıyla, canlarıyla cihad edenlerdir: İşte bunlar sadık olanların ta kendileridir.”⁹³

“Allah'a ve Elçi'sine güvenirsiniz, Allah davası uğrunda mallarınızla ve canlarınızla cihad ederseniz: böyle yapmanız sizin için daha hayırlıdır; tabi eğer bilgiyle (hareket) ederseniz.”⁹⁴

⁸⁸ *Tevbe Suresi, 24.*

⁸⁹ *Tevbe Suresi, 41.*

⁹⁰ *Furkan Suresi, 52.*

⁹¹ *Ankebut Suresi, 69.*

⁹² *Muhammed Suresi, 31.*

⁹³ *Hucurat Suresi, 15.*

⁹⁴ *Saf Suresi, 11.*

1.2.Savaş Kavramı Ve Savaş Ayetleri

Savaş sözlükte, “İki taraf (ülke veya ülkeler) arasında meydana gelen silahlı vuruşma, cenk, rezm, muharebe, harp” gibi manalarda kullanılmaktadır.⁹⁵ Cihadın silahlı mücadelesi olarak kabul edilen savaşa Medine döneminde Müslümanların güç kazanmaya başlamalarıyla izin verilmişti. Bu iznin alınmasıyla Hz. Peygamber hem Kureyş’in ticaret kervanlarına yönelik askeri operasyonlar düzenlemiş, hem de çevre kabilelerle saldırmazlık ve yardımlaşma antlaşmaları imzalamıştı. Kureyş kervanlarına yönelik askeri operasyonlar sonrası Bedir savaşı patlak vermiş, ardından Uhud ve Hendek savaşları yaşanmıştı. Ancak bu savaşlarda öne çıkan en önemli husus, Hz. Peygamber’in savaşlara dair getirdiği ahlaki esaslardır. Hz. Peygamber’in yönettiği savaşlar insanlık tarihi boyunca kayıtlara geçmiş toplumlararası sıcak savaşlar arsında en ileri ve en insani olanıdır.⁹⁶ Arap toplumu sadece haram aylarda savaşmazdı. Bu aylar dışında çok kanlı savaşlar yaşanmıştır. Hatta bazen bu savaşlar haram aylarda da devam etmiş ve bu savaşlara Ficar savaşları adı verilmiştir. Cahiliye kaynakları Ficar savaşlarının dört defa gerçekleştiğini aktarmaktadır.⁹⁷

Savaş önce müşriklerle de olsa başta caiz değildi. Hicretten sonra aşamalı bir şekilde savaşa izin verildi. Önce müşriklerle savaşa izin verildi. Daha sonra savaş açanlara karşı savaşma izni verildi. En son olarak tüm müşriklerle savaşmak emredildi.⁹⁸ Bu konuda Kur’an-ı Kerim’de birçok ayeti kerime mevcuttur.

1.2.1. Savaşla İlgili Ayetler

“Size karşı savaş açanlarla siz de Allah yolunda savaşın, fakat saldırganlık yapmayın! Allah saldırganlık yapanları sevmez. Onları, (savaşta) gözünüze kestirdiğiniz her yerde öldürün. Sizi sürgün ettikleri yerden siz de onları sürgün edin. İnanca yönelik zulüm ve baskı ölümden beterdir. Mescid-i Haram civarında onlar size savaş açmadıkça siz de onlara savaş açmayın. Eğer onlar size savaş açarsa, onları öldürün! İşte kafirler böyle cezalandırılır. Onlarla inanca yönelik zulüm ve

⁹⁵ D. Mehmet Doğan, *Büyük Türkçe Sözlük*, Pınar Yay. İstanbul 2005, s. 1420.

⁹⁶ Şulul, s. 338.

⁹⁷ Şulul, s. 117-118.

⁹⁸ “Kolay da gelse zor da gelse savaşa çıkın ve Allah yolunda mallarınızla, canlarınızla olanca gücünüzü sarf edin: eğer fark ederseniz, bu sizin için daha yararlıdır.” (Tevbe Suresi, 41)

baskı kalmayıncaya ve din yalnız Allah'a ait oluncaya kadar savaşın! Eğer yaptıklarına bir son verirlerse, zulmedenlerin haricindekilere düşmanlık da sona erecektir."⁹⁹

"Sana saldırmazlık ayında savaşmanın hükmünü soruyorlar. De ki: "O ayda savaşmak büyük bir hatadır. Fakat Allah'ın yolundan insanları çevirmek, O'nu ve Mescid-i Haram'ın hürmetini inkâr etmek, oranın sakinlerini oradan sürüp çıkarmak Allah katında daha büyük bir cürümdür. Fakat inanca yönelik baskı ve zulüm, adam öldürmekten daha beterdir." Eğer düşmanlarınızın gücü yeterse, sizi dininizden döndürünceye kadar sizinle savaşmayı sürdürürler. Sizden her kim dininden döner ve kâfir olduğu halde ölürse, onun bütün yapıp-ettiği ameller dünyada da ahirette de boşa gitmiştir. Onlar ateşe mahkumdurlar, onlar orada kalıcıdırlar."¹⁰⁰

"O halde Allah yolunda savaşın! Ama unutmayın ki, Allah her şeyi tarifsiz işitendir, her şeyi sınırsız bilendir."¹⁰¹

"Musa'dan sonra İsrailoğullarının ileri gelenlerinin, peygamberlerinden birine "Bize bir kral tayin et ki Allah yolunda savaşalım" dediklerini görmedin mi? O da dedi ki: "Ya size savaş emredildikten sonra savaşmaktan geri durarak isyan ederseniz?" Cevap verdiler: "Biz, yurdumuzdan ve çoluk-çocuğumuzdan ayrı düşürülmüşken neden savaşmayalım?" Oysa ki savaşmak onlara emredilince, pek azı dışında hepsi yüz çevirdiler. Allah, gerçek zalimlerin kim olduğunu çok iyi bilmektedir."¹⁰²

"Fakat bunu hala yapmıyorsanız, bu durumda Allah ve Rasulü'ne (güvensizlik ilan ederek) azılı bir savaş açmışsınız demektir. Eğer tevbe ederseniz, sermayeniz size aittir: Böylece ne haksızlık yapmış ne de haksızlığa uğramış olursunuz."¹⁰³

⁹⁹ Bakara Suresi, 190-193.

¹⁰⁰ Bakara Suresi, 217.

¹⁰¹ Bakara Suresi, 244.

¹⁰² Bakara Suresi, 246.

¹⁰³ Bakara Suresi, 279.

“Onlar size, geçici eziyet vermenin dışında, kalıcı hiçbir zarar veremezler; sizinle savaşacak olsalar arkalarını dönüp kaçarlar: Sonra onlara yardım da ulaşmaz.”¹⁰⁴

“Hani, sabahleyin mü'minleri savaş düzenine sokmak için evinden çıkmıştın. Allah da tarifsiz bir biçimde her şeyi duyuyordu, her şeyi biliyordu.”¹⁰⁵

“Ve nice peygamber, yanındaki Rabbe adanmış birçok insanla birlikte savaşma durumunda kaldı. Onlar Allah yolunda başlarına gelenlerden dolayı ne yulğunluğa kapıldılar ne acziyet gösterdiler ne de baş eğdiler: zira Allah direnenleri sever.”¹⁰⁶

“Siz ey iman edenler! İnkara saplanıp da yeryüzünde sefere çıkan ya da gazaya katılan kardeşleri için "Bizimle kalmış olsalardı ölmeyecekler ya da öldürülmeyeceklerdi" diyenler gibi olmayın! Zira Allah bunu, onların içine bir yürek yarası yapacaktır. Çünkü hayatı ve ölümü yaratan Allah'tır: ve Allah yaptığınız her şeyi görmektedir.”¹⁰⁷

“Yine, ikiyüzlülük yapıp da kendilerine "Gelin, Allah yolunda savaşın!", dahası "Kendinizi savunun!" denildiğinde, "Eğer savaş (çıkacağın)ı bilseydik kesinlikle arkanızdan gelirdik" diye cevap verenleri belirlemek içindi. Onlar o gün, kalplerinde olmayanı ağızlarıyla söyleyerek inkara imandan daha fazla yaklaştılar. Oysa ki Allah onların gizledikleri şeyi çok iyi biliyordu.”¹⁰⁸

“Eğer savaşa çıkamazsanız, size acı bir azap çektirir ve sizin yerinize başka bir toplum getirir de (yokluğunuzla) O'na hiçbir zarar açmış olmazsınız: Zira Allah her şeye kadirdir.”¹⁰⁹

“Siz ey iman edenler! İnkara gömülenler arasından size en yakın (tehdit) oluşturanlara karşı savaşın! Ve sizin şahsınızda sert bir direnişe şahit olsunlar. Hem şunu iyi bilin ki, Allah sorumlu davrananların yanındadır.”¹¹⁰

¹⁰⁴ Ali İmran Suresi, 111.

¹⁰⁵ Ali İmran Suresi, 121.

¹⁰⁶ Ali İmran Suresi, 146.

¹⁰⁷ Ali İmran Suresi, 156.

¹⁰⁸ Ali İmran Suresi, 167

¹⁰⁹ Tevbe Suresi, 39.

1.2.2. İslam'da Savaş ve Peygamberi Tutum

Mekke Dönemi boyunca Müslümanların savaşmalarına izin verilmemişti.¹¹¹ Küçük çaplı bazı münakaşalar yaşanmış- Sa'd b. Ebi Vakkas olayı gibi¹¹²- ama iş savaş yapacak kadar büyümemişti. Zaten konjüktürel olarak Müslümanlar savaşa hazır değildi. Sahabenin, Peygambere yaptığı savaş talepleri de karşılık görmüyordu. Zira Hz. Peygamber her konuda olduğu gibi bu konuda da vahyin yönlendirmesiyle hareket ediyordu:

“Daha sonra, bu kesin taahhütlerimi bozdukları için onları rahmetimizden dışladık ve kalplerini katılaştırdık; (şimdi onlar) kelimeleri bağlamlarından kopararak çarpıtıyorlar; üstelik kendilerine hatırlatılan hakikatlerden bir kısmını da unutmuş durumdalar. Çok azı dışında hep onların ihanetine uğrayacaksınız. Onları bağışla ve hoş gör! İyi bil ki Allah güzel davrananları sever.”¹¹³

Bu durum Medine devrinin ilk zamanlarına kadar devam etti. Bunun nedenlerini şöyle sıralayabiliriz:

Mekke devrinde cihada izni verilmemişti, çünkü: bu devre Müslümanları, müşrik Mekke toplumunda bazı şartlara hazırlama evresiydi. Başta şahsî gururuna karşı yapılacak hareketlere sabır olmak üzere, kibir ve bencillikten kurtulma devresiydi. Ayrıca Kureyş gibi şeref ve gurur düşkününü bir kabileyle daha ilk andan kanlı mücadelelere girişmek tamiri mümkün olmayan sonuçlara neden olabilirdi. Onun için barış yoluyla yapılacak davet daha etkili olacaktı. İslam doğumuyla birlikte her alanı savaş meydanına getirmek istemiyordu. Zira o dönemde yaşananlar bir sistem tasallutundan ziyade kişiseldi. O devirde zulmü herkesin velisi yapıyordu. Böyle bir cemiyette cihada izin verilmesi demek, her evin bir harp meydanı, bir ölüm sahası olması demekti. Ayrıca Araplar zulme uğrayan insana yardım etmeyi severdi. Bu bile bazı müşriklerin Müslümanlığı seçmeleri için bir neden teşkil ederdi. O dönemde Müslümanların sayısı azdı. İşte bu şartlar altında bir cihad emri bütün Müslümanların yok olmasına sebep olabilirdi. Hâlbuki İslâm hayata hâkim olmak,

¹¹⁰ *Tevbe Suresi*, 123.

¹¹¹ Ahmet Özel, *İslam Devletler Hukukunda Savaş Esirleri*, TDV Yay. Ankara 1996, s. 12.

¹¹² İbni İshak, s. 203.

¹¹³ *Maide Suresi*, 1.

pratik hayatın uygulanan sistemi olmak için gelmişti. Şu hâlde Mekke devrinde cihad İzninin verilmemesi bir siyasî taktik icabıydı.”¹¹⁴

Hicretten hemen sonra savaşa izin veren Hac suresi 39 ve 40. Ayetler indirildi: “(İşte bu yüzden), kendilerine savaş açılan kimselere (savaş) izni verildi; zira onlar zulme uğramış kimselerdi: ve elbette Allah, onlara yardım edecek güce sahiptir. Onlar ki, yalnızca "Bizim Rabbimiz Allah'tır" dedikleri için haksız yere yurtlarından çıkarıldılar. Zira eğer Allah insanların bir kısmını diğer bir kısmıyla savunmamış olsaydı, o zaman içerisinde Allah'ın adının çokça anıldığı nice manastırlar, kiliseler, havralar ve mescidler yıkılıp giderdi. Ama Allah kendi (davasına) destek verenlere elbette yardım edecektir: çünkü Allah aklın almayacağı kadar güçlü ve yücedir.”¹¹⁵

Hac suresinin cihada izin veren ayetleri inince daha önce temelleri atılmış olan devlet için cihadın silahlı mücadele dönemi başlıyordu. Bu ise kaçınılmaz bir durumdu. Zira savaş bir dünya gerçeğiydi. İslam'ın getirdiği ve savunduğu bir durum değildi. İslam hayatın içinde olan ve o güne kadar kimsenin engelleyemediği savaşı, insani yasalarla tahribatını sınırlamaya çalışmıştır.¹¹⁶ Ayrıca ileride Hayber gazvesinde de görüleceği üzere dünyevi menfaat elde etme ve intikam gayesi ile savaşa izin verilmemiştir. İslâm'da savaşın amaçları, Kur'an'ın direktifleri doğrultusunda belirlenmiştir. Bakara suresi 193 ve Enfal suresi 39. ayetleri güven ve asayişin sağlanması için, Tevbe suresi 29. ayeti Allah'a ve ahirete inanmadıkları için her zulmü, her rezilliği utanmadan işleyenleri yola getirmek için, Hac suresi 39. ayeti zayıf ve güçsüzleri kuvvetlilerin tasallutundan kurtarmak amacıyla savaş yapılabileceği bildirilmektedir.¹¹⁷

Kur'an ve Sünnette belirlenen temel prensipler tüm savaşlarda ordu komutanlarının önünde ışık olmuştur. Kur'an-ı Kerimde yer alan ve Müslümanların uyması gereken temel prensipleri ihtiva eden birçok ayet bulunmaktadır. Örneğin;

¹¹⁴ Seyyid Kutub, *Allah Yolunda Cihad*, Çev. Akif Nuri, Çığır Yay. İstanbul 1976, s. 34-36.

¹¹⁵ *Hac Suresi*, 39-40.

¹¹⁶ Seyyid Hüseyin Nasr, *İslam: İdealler ve Gerçekler*, Çev. Ahmet Özel, İz Yay. İstanbul 1985, s. 33-34.

¹¹⁷ İhsan Arslan, *Hz. Peygamber'in Savaşlardaki Tavrı*, Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, Ağustos 2015, Cilt 8, S. 39, s. 1042.

Rablerinin ihsan ve rızasını isteyerek Beytu'l-Haram'a koşanlara karşı saygısızlık edilmemesi, kendilerini Mescid-i Haram'dan alıkoyanlara karşı oluşacak kinin saldırganlığa dönüşmemesi, erdem ve takvada dayanışma¹¹⁸, ahitlere ve verilen sözlere sadakat¹¹⁹, hakkı ayağa kaldırarak adalet timsali olmak¹²⁰ gibi temel prensiplerle Müslümanlara bazı sorumluluklar yüklenmiştir

Âlemlere rahmet olarak gönderilen¹²¹ ve yüce bir ahlaka sahip¹²² olan Peygamberimiz cephesinde de durum farklı değildi. Her şartta vahye bağlı olan Peygamberimiz savaş ve cihad konularında da vahyin yönlendirmesiyle hareket ediyordu. Aslında savaş konularında Müslümanlara en büyük psikolojik destek ve moral vahiy tarafından sağlanıyordu:

“Ve Talut ordusuyla hareket geçtiği zaman dedi ki: ‘Bakın, Allah sizi bir ırmakla sınavacak; kim ondan içerse benden değildir, kim de ondan tatmazsa bendendir; ancak bir avuç içen bundan müstesnadır.’ Onlardan pek azı dışında, hepsi ondan (kana kana) içtiler. O ve ona inananlar ırmağı geçtikleri sırada, (ırmağın beri tarafında kalanlar) dediler ki: ‘Bugün Calut ve ordusuna karşı koyacak gücümüz yok’. (Fakat) Allah'a kavuşacaklarına kesin gözüyle bakanlar da dediler ki: “Nice sayıca az (örgütlü ve disiplinli) topluluk, Allah'ın izniyle nice sayıca çok (örgütsüz ve başıbozuk) topluluklara galip gelmiştir: Zira Allah direnenlerle beraberdir.”¹²³

“Sen ey Peygamber! Savaşta ölüm korkusunu yenmeleri için inananları yüreklendir: Eğer sizden dirençli yirmi kişi olursa, bunlar iki yüz kişiyi alt eder; yok eğer sizden yüz kişi olursa, inkarda direnenlerden bin kişiyi alt eder: çünkü onlar derin kavrayıştan mahrum bir yığındırlar Mevcut şartlarda Allah yükünüzü hafifletmiştir; zira sizin güçsüz olduğunuzu iyi biliyor: O halde, sizden dirençli yüz kişi çıkacak olursa, bunlar iki yüz kişiyi alt eder; ama eğer sizden bin kişi çıkarsa,

¹¹⁸ Maide Suresi, 2.

¹¹⁹ Nahl Suresi, 91-92; Maide Suresi, 1.

¹²⁰ Maide Suresi, 8.

¹²¹ Enbiya Suresi, 107.

¹²² Kalem Suresi, 4.

¹²³ Bakara Suresi, 249.

Allah'ın izni sayesinde iki bin kişiyi alt eder: zira Allah (hakta) direnenlerle beraberdir."¹²⁴

Bu ve benzeri ayetler müminlerin hayatında bir devrim gerçekleştiriyor ve imanın üstünlüğünü açıkça ortaya koyuyordu.

Peygamberimiz: *"Ben rahmet peygamberiyim, ben savaş peygamberiyim."*¹²⁵ buyuruyordu. Bu söz peygamberimizin hayatında tahakkuk eden bir gerçektir. Peygamberimiz o günkü dünyanın ihtiyaç duyduğu merhameti temsil ederken, bir vakıa olan savaşlardan da kaçmayacağını, ama bunu yaparken adaleti ve ahlaki değerleri gözeteceğini ifade ediyordu. Peygamberimizin savaşlarına baktığımız zaman merhametin ön planda olduğunu görürüz. Zira onun hedefi insanlığın yıkımı değil, tekrar fitratına uygun hareket etmesini sağlamaktı. Cihadın asıl maksadı da buydu. Hemen her savaşta yaşanan ve o güne kadar örneği görülmemiş insani vakalar, herkesin dikkatini çekiyor ve Müslüman olmayanların yeni dine girmeleri için bir cazibe oluşturuyordu. Amaç tamamen Allah'ın rızasını kazanmak ve yeryüzünde Allah'ın hükümlerini ilan etmek, O'nun son peygamberle getirdiği hayat sistemini insanların hayatında gerçekleştirmek, insanlara zulüm, kan ve gözyaşından başka bir şey getirmeyen İslam dışı sistemleri hayattan uzaklaştırmak, insanları kendisine kulluk ettiren insanın otoritesini yerle bir etmektir.¹²⁶ Rebi b. Amr, Huzeyfe b. Muhsin ve Muğire b. Şu'be'nin Kadisiye Savaşı öncesinde üç gün artarda teker teker kendilerinden, *'neden buralara kadar geldiklerini'* soran İran ordu komutanı Rüstem'e verdikleri cevabın aynısını söylüyorlardı: *"Dileyeni, kula kulluktan kurtarıp tek ve ortaksız Allah'a kul yapmamız, dünyanın sıkıntısından kurtarıp genişliğine ulaştırmamız, sahte dinlerin baskısından çıkarıp İslâm'ın adaletine yükseltmemiz için Allah gönderdi bizi. Yüce Allah, peygamberiyle birlikte insanlara dinini göndermiştir. Kim bunu kabul ederse biz de onu kabul eder geri döneriz, onu ve yurdunu terk ederiz. Kim de bu çağrımızdan yüz çevirirse cennete ya da zafere ulaşana kadar onunla savaşırız."*¹²⁷

¹²⁴ *Enfal Suresi*, 65-66.

¹²⁵ Buhârî, 1992, İmân, 17, İ'tisam, 28.

¹²⁶ Seyyid Kutub, *FizilalilKur'an*, Çev. Salih Uçan (ve bşk), Cilt 5, Dünya Yay. İstanbul 1990, s. 89.

¹²⁷ A.g.e. s. 90.

Peygamber Efendimizin yönettiği savaşlar o güne kadar yaşanan savaşlar arasında en adil ve insani olanıdır. Sayısal olarak düşman kuvvetleri daha fazla olmasına rağmen savaştan kaçmamış ve çoğu zaman da zaferle ayrılmıştır. Müslümanların savaşlardaki kaybı da kayda değerdir. Muhammed Hamidullah '*Hz. Peygamber'in Savaşları*' adlı eserinde şehit sayısının on yılda ortalama ayda bir olduğunu ifade ettikten sonra bu değer insanlık tarihinde eşsiz olduğunu ifade eder ve şu tabloyu paylaşır:¹²⁸

SEFER ADI	DÜŞMAN SAYISI	DÜŞMAN KAYBI	MÜSLÜMAN SAYISI	MÜSLÜMAN KAYBI
BEDİR	950	70	313	14
UHUD	3000	22	700	70
MUSTAKİL	200?	10	30?	1
HENDEK	12000	8	300	6
HAYBER	20000	93	1500	15
MUTE	100000	?	3000	13
MEKKE	?	13	10000	3
HUNEYN	?	?	12000	4
TAİF	?	?	12000	2
TOPLAM				138

Bu rakamlar bize Hz. Peygamberin savaşlarında hiçbir zaman gayesinin karşı tarafı yok etmek olmadığını gözler önüne sermektedir. Tüm savaşlarda görevlendirdiği komutanlara insani uyarılarda bulunmuş ve takibini bizzat kendisi yapmıştır. Özellikle savaşların yaşanacağı zamanlarda komutayı ellerinde bulunan

¹²⁸ Hamidullah, *Hz. Peygamber'in Savaşları*, s. 13.

komutanlara, Allah'tan korkmalarını, maiyetindeki askerlere iyi davranmalarını, her türlü ihanetten sakınmalarını, müsl (ölenin burnunu ve kulaklarını kesme)¹²⁹, kadın, yaşlı ve çocukların öldürülmemesini, manastırlara ve din adamlarına dokunulmamasını ve adil olunmasını tavsiye etmiştir.¹³⁰

Yukarıda verilen maddelerde açıklanan hususlar o güne kadar dünyanın görmediği İslam'a has özelliklerdir. Peygamberimizden sonra gelen komutanlar da destan yazdılar. Efendimizin talimatları ve uyarıları harfiyen uygulandı. Talimatlara uymayan komutanlar görevden azledildi. Yaptıkları savaşlarda, İslâm prensiplerini hakkıyla uygulayan Müslüman kumandanlar, tutsaklara iyilik ve cömertlikle davranmış, kendilerini asla aç ve susuz bırakmamış ve ağır işlere koşmamıştır.¹³¹

¹²⁹ Mehmet Kanar, *Osmanlı Türkçesi Sözlüğü*, Say Yay. İstanbul 2011, s. 904.

¹³⁰ İhsan Arslan, Cilt 8, Sayı: 39, s. 1044.

¹³¹ Muhammed Ebu Zehre, *İslam'da Savaş Kavramı*, Çev. Cemal Karaağaçlı, Fikir Yay. İstanbul 1976, s. 94-96.

2. BÖLÜM: HZ. PEYGAMBERİN CİHAD VE SAVAŞ PRATİKLERİ: BÜYÜK SAVAŞLARA DOĞRU

Hz. Peygamber, Medine'ye hicret ettikten sonra bir süre Ebu Eyyub el-Ensari'nin evinde kalmıştı. Ancak bu durum geçiciydi. Hemen yeni yerleşilen yere kalıcı şeyler yapmak gerekiyordu. Mescid için bir yer seçilerek, el birliğiyle inşa edildi. Ensar ve Muhacirler arasında kardeşlik tesis edildi. Medine'de yaşayan tüm taraflar arasında bir sözleşme imzalandı. Medine'nin sınırları tespit edildi. Medine'de küçük de olsa yeni bir devletin temelleri atılıyordu.¹³² Bu durum Mekke'de eziyet ve işkencelere maruz kalan Müslümanların toparlanmaları ve güç kazanmaları için gerekli bir durumdu. Artık Müslümanlar Medine'de misafir değildi. Yavaş yavaş yerleştikleri yeri Hz. Peygamber önderliğinde imar ediyorlardı. Bununla birlikte dışarıdan gelecek saldırılara karşı da hazırlıklı olmak gerekiyordu. Mekke'de müşriklerin her türlü işkence ve eziyetlerine rağmen hiçbir Müslüman, Hz. Peygamber'in talimatlarının dışına çıkmamış ve Kur 'ani duruştan da taviz verilmemiştir. Savaşa izin veren Hac suresinin 39 ve 40. ayetlerinden sonra Müslümanlar meşru müdafaa kapsamında hazırlıklara başlamışlardı. Hz. Peygamber ilk olarak müşrikleri ekonomik ve siyasi manada ambargo uygulayarak işe başladı. Bunun için Kureyş'i ekonomik açıdan zayıflatmak için ticaret kervanlarına yönelik askeri operasyonlar düzenlenmiştir.¹³³ Ayrıca işin siyasi yönü de ihmal edilmeyerek çevre kabilelerle antlaşmalar imzalanmıştır. Hemen hemen benzer metinler kullanılarak hazırlanan bu antlaşmalar kısaca taraflar arasında saldırmazlığı ve saldırı halinde yardımlaşmayı gerektiriyordu.¹³⁴ Aslında ekonomik açıdan uygulanacak bir ambargo ticari açıdan büyük bir itibara ve kazanca sahip Kureyş için büyük bir kayıp demektir. Burada kazanılan başarıda Hz. Peygamber 'in eski bir tüccar olması ve Arap yarımadasındaki ticaret yollarını iyi bilmesinin payı büyüktür. Ancak uygulanan ambargo ve düzenlenen askeri operasyonlarına amacı Kureyş'i haritadan silmek ve tamamen yok etmek değildi. Burada temel amaç ekonomik açıdan çöktürerek teslim olmalarını sağlamak ve meselenin savaşızsız bir şekilde çözülmesini

¹³² Hamidullah, *Hz. Peygamber'in Savaşları*, s. 27-32.

¹³³ İbni Sa'd, Cilt 2, s. 2.

¹³⁴ Vakıdi, Cilt 1, s. 58; İbni Hişam, Cilt 2, s. 318.

sağlamaktı. Ayrıca Kureyş'in şımarık liderlerine eskiden beri süregelen zulümlerine son vermemeleri halinde can damarları olan Mekke-Suriye ticaret yolunun kontrolünü ele geçirerek, onları gerekirse açlıkla karşı karşıya bırakabileceklerinin de sinyali veriliyordu. Bir başka husus da Muhacirler, Mekke'den göçe zorlanınca can havliyle şehri terk ettiklerinden geride birçok mal ve mülk bırakmışlardı. Geride bırakılan mallar müşrikler tarafından gasp edilmişti. Müslümanların ticaret kervanlarının takibinin bir başka geçerli sebebi de budur. Hz. Peygamber, Mekke'yi fethedince nerede kalacağını soran sahabeye: “*Akil bize kalacak yer mi bıraktı?*” sözü bunu doğrulamaktadır.¹³⁵ Hendek savaşından sonra Hudeybiye sulhundan önce bir başka tedbir daha devreye sokulmuştu. Mekke'nin buğday temin ettiği Yemame'nin lideri Sümame b. Üsal Müslüman olduktan sonra Mekke'ye tahıl ihracatını yasaklamasıyla, Mekkeliler çok zor durumda kalmıştı. Bu durumdan bunalan Mekkeliler, Hz. Peygamber'e başvurmaları üzerine Sümame ambargoyu kaldırmıştır. Ayrıca Rahmet Peygamber'i bu zor dönemde Mekkeli fakirlere harcanmak üzere para yardımında bulunmuştur.¹³⁶ Mekkelilerin Müslümanlara uyguladığı ambargo ile Müslümanların uyguladığı ambargo arasındaki fark da burada ortaya çıkıyor. İlk dönem seriyyelerin kervanları takip ve tacizden başka bir diğer görevi de düşmanın hazırlıkları hakkında istihbarat toplamaktı. Bu şekilde gafil avlanmaktan kurtulup, hazırlık yapma imkânı da doğuyordu.

2.1.Resulullah'ın (s) Gazve ve Seriiyeleri

Resulullah'ın (s) bizatihi iştirak ettiği ve komuta ettiği gazve sayısı yirmi yedidir. Savaşa katıldığı gazveler ise dokuzdur. Bunlar ise *Bedir, Uhud, Müreysi, Hendek, Kureyza, Hayber, Mekke'nin Fethi, Huneyn ve Taif* gazveleridir. Değişik sebeplerle gönderdiği ve iştirak etmediği seriyyeler ise kırk yedi olarak bilinir.¹³⁷

Özellikle savaş konusu bahane edilerek Peygamber Efendimizin hayatına saldırıldığını görmekteyiz. Hâlbuki İslam'da savaş konusu incelendiğinde Efendimizin yaptığı savaşların geçmiş savaşlara oranla en insafli ve en adil olanı

¹³⁵ Vakıdî, Cilt 3, s. 59.

¹³⁶ Muhammed Hamidullah, *İslam'da Devlet İdaresi*, Çev. Kemal Kuşçu, Ahmed Said Matbaası, İstanbul 1963, s. 159; Mahmudov, s. 52.

¹³⁷ İbni Sa'd, Cilt 2, s. 1.

olduğu görülecektir. Geçmişte yaşanan savaşlarda yıkım, zulüm, adaletsizlik ve keyfilik söz konusuysen Peygamberimizin katıldığı savaşlarda insani ve ahlaki dersler verilmiştir. Peygamberimizin savaşlarda takındığı tutum kendisinden sonra gelen komutanlar tarafından da titizlikle takip edilmiştir. Zira Peygamberimiz, Kur'an tarafından her yönüyle Müslümanlara örnek olarak sunuluyordu:

*“Doğrusu Allah Resulü sizler için, Allah'a ait ve ahiret gününe umut besleyen ve Allah'ı sürekli hatırdan tutan herkes için güzel bir örnek teşkil eder.”*¹³⁸

Kur'an'ın örnek olarak gösterdiği bir hayat aynı zaman da uygulanabilir olmalıydı. Peygamberimizin hayatı iyice incelendiğinde her insan tarafından kolaylıkla uygulanabilir sade bir hayat olduğu görülecektir. Hz. Muhammed'in (s), son peygamber olması¹³⁹ hayatını sade, mucizeden uzak kılıyordu. Geçmiş peygamberlerin hayatında mucizelerin önemli bir yer tuttuğu Kur'ani bir gerçekliktir:

*“Musa'ya ilahi kelamı vermiş ve birbiri ardınca onu izleyen peygamberler göndermiştik. Meryem oğlu İsa'ya da gerçeğin açık belgelerini vermiş ve onu kutsal ruh ile güçlendirmiştik. Fakat her ne zaman bir elçi hoşunuza gitmeyen bir mesaj getirmişse, küstahça ona başkaldırdınız: kimini yalanladınız, kimini öldürüyorsunuz.”*¹⁴⁰

Ancak son peygamberin hayatı kıyamete kadar sürecek bir örneklik teşkil ettiği için mucizelerle değil, hayatın gerçekleriyle doluydu. İlk vahiyden itibaren bu hususun Peygamberimizin hayatında öne çıktığı açıkça müşahade edilmektedir. İşkencelere uğramış, aç kalmış, acımasızca eleştirilmiş, en önemlisi talimatları uygulandığında savaşlar kazanılmış, talimatlarının dışına çıkıldığında ise hezimetler yaşanmıştır. Savaşlardan önce her türlü istihbari, stratejik ve inzibati önlemler alınmış ve Allah'ın yardımı, dua ve ibadetle talep edilmiştir. Savaşlarda kazanılan zaferler birer mucize eseri olsaydı sonraki savaşlar için hatta tüm hayatı için bir örneklikten bahsedilemezdi. Hâlbuki Kur'an, müminleri hem Peygamber'in yaşadığı zaman için hem de sonrası için hazırlıyordu:

¹³⁸ Ahzab Suresi, 21.

¹³⁹ Ahzab Suresi, 40.

¹⁴⁰ Bakara Suresi, 87.

*“Şüphesiz sen de öleceksin, onlar da ölecekler”*¹⁴¹

*“Muhammed yalnızca bir elçidir; ondan önce de elçiler gelip geçmiştir. O halde o ölür ya da öldürülürse, topuklarınız üzerinde geriye mi döneceksiniz? Fakat kim topukları üzerinde geriye dönerse, iyi bilsin ki Allah'a hiçbir zarar veremez; hâlbuki Allah şükredenlerin karşılığını verecektir.”*¹⁴²

Kur'an açık bir ifadeyle Hz. Peygamber'in bir gün aralarından ayrılacağını ve Müslümanlardan ona göre bir hayat tarzı geliştirmelerini istiyordu. Peygamber her insan gibi ölecekti ancak getirdiği hayat nizamı kıyamete kadar devam edecekti. Zira O'ndan sonra bir peygamberin gelmeyeceği ve son peygamber olduğu ısrarla vurgulanıyordu. Son din ve prensipleri de ona göre şekillenmişti. Allah, Hz. Âdem ile başlayan tevhid mücadelesinin son halkasını son peygamber Hz. Muhammed ile en mükemmel haline getiriyordu. Şirkten, hurafeden, karanlık ve gizemli bilgilerden uzak, berrak, anlaşılır bir din ortaya konuyordu. Bu berraklık Peygamberimizin savaş tutumunu da etkilemiş ve eşsiz örnekler ortaya çıkmıştır. Peygamber Efendimizin savaşlarda ortaya koyduğu bu insani ve adil örnekleri bazı seriyye ve gazvelerle tanıtacağız. Seriyye ve gazveleri incelerken iki hususun ön planda olduğu görülecektir. İlki Kureyş kervanlarını takip edip gözetlemek ve istihbarat elde etmektir. Diğeri ise, yeri geldiğinde kervanlara el koyma şeklinde olmuştur. Örneğin Batnı Nahle seriyyesinde, Kureyş kervanı hem gözetlenmiş hem de stratejik bir planla ele geçirilmiştir. Seriyyelerde uygulanan bu sistem basit bir çapulculuk ve yağma hareketi olarak görülmemelidir. Çünkü kervan sahipleri Kureyşlilerdi ve o kadar da masum değillerdi. Medine döneminde yaşanan hadiselerin arka planı aslında Mekke'de yaşananlardır. On üç sene boyunca Müslümanlara zulüm ve işkence yapılmış, göçe zorlanmışlardır. Hicret ettikleri yerlerde de rahat bırakılmamış, Kureyş kendi nüfuzunu kullanarak Müslümanların geri dönmeleri için siyasi baskı kurmuştur. Kureyş kabilesi bu politikasını hem Habeşistan hicretlerinde hem de Medine hicretinde uygulamıştır. Müslümanlar, Medine'ye gizlice ve apar topar hicret etmek zorunda kalmışlardı. Dolayısıyla arkalarında evlerini, tarlalarını kısacası bütün mal varlıklarını bırakmışlardı. Müslümanların bu durumunu gören

¹⁴¹ Zümer Suresi, 30.

¹⁴² Ahzab Suresi, 144.

Mekke müşrikleri tüm mal varlıklarına el koymuştu. Medine döneminde ortaya çıkan seriyye ve gazveler, Müslümanların Mekke’de yağmalanan mallarına karşılık Kureyş kervanlarını takip ve el koyma hareketi olarak görülmelidir. Müslümanlar haklı olarak kervanların geçiş noktalarını seriyye ve gazvelerle kontrol altında tutarak bir nevi Kureyş’e karşılık veriyordu.¹⁴³

2.1.1. Hamza b. Abdülmuttab’ın İis Seriyyesi: Hz. Peygamberin Vefası

Medine’nin batısında Kızıldeniz sahilinde bir yer olan İis yönünde gerçekleştiği için bu adı almıştır. Ancak İbni Hişam’da bu seriyyenin adı “*Seyfül Bahre*” diye geçer.¹⁴⁴ Bu seriyye Peygamberimizin Medine’ye hicretinden 17 ay sonra Ramazan ayında vuku bulmuştu.¹⁴⁵ Hz. Hamza Mekke’ye dönen Kureyş kervanını izliyordu. İis mevkiine doğru deniz sahiline vardığında 300 kişilik kervan ile Mekke’ye dönen Ebu Cehil b. Hişam ile karşılaştı.¹⁴⁶ Hamza’nın yanında ise 15’i muhacirden, 15’i Ensar’dan olmak 30 süvari vardı.¹⁴⁷ Kervanla karşılaştıklarında savaş düzeni aldılar. Orada bulunan ve her iki tarafın anlaşmalısı bulunan Mecdi b. Amr el-Cüheni araya girerek savaşmalarına engel oldu. Ebu Cehil liderliğindeki kervan Mekke’ye doğru yol alırken, Hz. Hamza ve beraberindeki süvari grup Medine’ye geri döndü. Hz. Hamza Medine’ye dönünce olanları Peygamberimize anlattı. Mecdi’nin barış girişimi Peygamber Efendimizi memnun etmiş ve onu övmüştür. Mecdi’nin kabilesinden Medine’yi ziyaret eden kişileri giydirmiş ve çeşitli elbiseler vererek onları taltif etmiştir.¹⁴⁸

Bu seriyyede takdir edilen husus Peygamberimizin barış girişiminden dolayı Mecdi ve kabilesine karşı takındığı tavidir. Ayrıca Müslümanların az sayıda olmalarına rağmen verilen göreve sadakat etmeleri ve savaş pozisyonu almalarıdır. Hz. Peygamber’in barışa verdiği önem bu seriyyede açıkça ortaya çıkmaktadır. Eğer Müslümanlar yarımada sorun çıkarmak isteselerdi her tarafa saldırır, güven

¹⁴³ Hamidullah, *Hz. Peygamberin Savaşları*, s. 37-38.

¹⁴⁴ İbni Hişam, Cilt 2, s. 324.

¹⁴⁵ Vakıdî, Cilt 1, s. 55.

¹⁴⁶ İbni Sa’d, Cilt 2, s. 2.

¹⁴⁷ Vakıdî, *Hz. Peygamber’in Savaşları*, Çev. Musa K. Yılmaz, İlkhaf Yay. İstanbul 2014, Cilt 1, s. 55.

¹⁴⁸ A.g.e. Cilt 1, s. 56; Mahmudov, s. 61.

ortamını bozarlardı. Ancak Hz. Peygamber'in cihad anlayışı insanların kazanılması üzerine inşa edilmişti. Aslında burada unutulmuş ya da göz ardı edilen önemli bir husus vardır. O da savaşan kişinin kimliğidir. Âlemlere rahmet olarak gönderilen bir peygamberden bahsediyoruz. Sözü edilen kişi askeri bir komutandan çok, tebliğ misyonu olan bir peygamberdir. En önemli görevi dini tebliğdir. Savaşlar, bu tebliğin önündeki engellerin ortadan kaldırılmasına yönelik olmuştur. İlk seriyyelerde de ortaya çıktığı gibi hedef her kesim değil sadece Kureyş ve kervanları olmuştur.

2.1.2. Ebva Gazvesi: İlk Bölgesel Antlaşmalar

Resulullah'ın ilk gazvesi olma özelliği taşımaktadır. Diğer seriyye ve gazvelerdeki amaçlar bu gazvede de karşımıza çıkmaktadır. Kureyş kervanlarını takip ve gittikleri bölgelerde var olan aşiretlerle yapılan saldırmazlık ve barış antlaşmaları en önemli hedeflerdi. Hicretten on iki ay sonra gerçekleşen Ebva gazvesinde sancak Hz. Hamza tarafından taşınıyordu. Resulullah, Medine'de kendi yerine Sa'd b. Ubade'yi vekil olarak bırakmıştı ve yanında sadece Muhacirler bulunuyordu.¹⁴⁹ Bu gazvede hedef olan Kureyş kervanıyla karşılaşılma. Ancak Kinane kabilesinden Damre boyu ile bir sulh antlaşması yapıldı. Bu antlaşmaya göre sözü edilen kabile, Müslümanlara saldırmaması ve düşmanlarına yardım etmemesi durumunda sulh devam edecekti. Yapılan antlaşma yazıya döküldü. On beş gün süren Ebva gazvesinden sonra Hz. Peygamber, Medine'ye döndü.¹⁵⁰

Ebva gazvesinin önemi Peygamberimizin ilk gazvesi olması ve amacının Kureyş'i kervanlarıyla vurarak zayıflatmasıydı. Diğer bir amaç da bu gazvede gerçekleşiyordu. O da bölge barışına yaptığı katkı nedeniyle kabilelerle yapılan antlaşmalardır ki, bunların faydaları ilerde gerçekleşecek büyük savaşlarda ortaya çıkacaktır. Bu, Peygamberimizin ileri görüşlülüğünü ortaya koymaktadır. Bu gazvede Peygamberimizin önemli bir uygulaması daha karşımıza çıkıyor. Her gazvede Medine'de mutlaka bir vekil bırakıyor. Bu gazvede Ensar'ın eşrafından ve Medine'de bulunan iki büyük kabileden biri olan Hazrec liderini yani Sa'd b. Ubade'yi bırakarak Hazreclileri onurlandırıyor. Bu gazveden sonra çıktığı Buvat gazvesinde ise Medine'nin ikinci büyük kabilesi olan Evs'in lideri Sa'd b. Muaz'ı

¹⁴⁹ İbni Sa'd, Cilt 2, s. 4.

¹⁵⁰ Vakıdi, Cilt 1, s. 58; İbni Hişam, Cilt 2, s. 318

vekil olarak bırakarak bu defa Evslileri şereflendiriyor. Hz. Peygamber, bu uygulama ile Medinelilerle birlikte hareket edeceği izlenimini veriyordu. Ümmet bilinci oluşuyor ve çıkılacak her cihad hareketinde birlikteliği sağlıyordu.

2.1.3. Uşeyre Gazvesi: Büyük Savaşa Hazırlık

Medine'ye hicretten 16 ay sonra Cemaziyelahir ayında meydana gelen Uşeyre ya da Zülüşeyre gazvesinin amacı Mekke'den Şam'a doğru yola çıkan Kureyş kervanının yolunu kesmeye yönelikti. Peygamberimiz yerine Medine'de Ebu Seleme b. Abdused el-Mahzumi'yi bırakmıştı.¹⁵¹ Müslümanların sayısı 150 ile 200 arasında olarak rivayet edilmiştir. Peygamberimiz beraberindeki Müslümanlarla, Yenbu vadisinden Uşeyre'ye indi. Cümadül-ula ve Cümadül- ahre'de birer gece kaldı. Ancak karşılayacakları kervan çok önceden Şam'a doğru gitmişti. Orada bulunan Beni Müdlic ve müttefikleri Beni Damre ile bir saldırmazlık ve sulh antlaşması yaparak oradan ayrıldı. Bu gazvede de savaş olmadı. Peygamberimiz ve beraberindekiler Medine'ye geri döndü.¹⁵²

Uşeyre gazvesinde takip ettikleri kervan o güne kadar Kureyş'in çıkardığı mali bakımından en önemli kervandı. Bedir savaşının sebebi olarak da gösterilen bu kervandır. Beni Damre'nin Müslümanlara gösterdiği yakın ilgi ve ikramları, Müslümanların, Kureyş kervanını kaçırmalarının sebebi olarak gören rivayetler vardır. Beni Müdlic ve müttefikleri Beni Damre ile yapılan sulh antlaşmalarının metni ile ilgili bir belge bulunmamaktadır. Hamidullah daha önce yapılan antlaşmalara benzer bir metin olabileceğini söylemektedir.¹⁵³

Uşeyre gazvesinde de görüldüğü gibi Müslümanların tek bir hedefi vardı. O da Kureyş kervanlarıydı. Bazı müsteşriklerin iddia ettiği gibi Müslümanlar eşkıyalık ve yol kesme gibi işler yapsalardı uğradıkları her yerde bunu gösterirlerdi. Kabilelerle önemli görüşmeler yapılmış, bunların bir kısmı sulh antlaşmasıyla sonuçlanmıştı. Ayrıca Hz. Peygamber dâhil, bineklere nöbetleşe binilerek eşsiz bir

¹⁵¹ İbni Sa'd, Cilt 2, s. 5.

¹⁵² İbni Hişam, Cilt 2, s.328.

¹⁵³ Mahmudov, s. 69; Hamidullah, *İslam Peygamberi*, Cilt 1, s. 441.

eşitlik örneği yaşanmıştır.¹⁵⁴ Uşeyre gazvesinde vekil olarak bu defa Muhacirlerden Ebu Seleme'yi görüyoruz.

Hz. Peygamber'in, Medine'de vekil olarak bıraktığı kişiler açısından, ilk askeri operasyonlarda, Ensar arasında, diğerlerinde ise Ensar ve Muhacir arasında ayırım yapmadığını, her kesimi sürece dâhil ettiğini görmekteyiz. Hz. Peygamber, Bedir gazvesinde ise enteresan olarak bir azatlı köle olan Zeyd b. Harise'yi bırakarak tüm Müslümanlar arasında eşitliği sağlıyordu.

2.1.4. Abdullah b. Cahş'ın Batın Rahle Seriyyesi: İlk Esir, İlk Ganimet

İbni Hişam'ın naklettiğine göre Abdullah b. Cahş seriyyesi recep ayında Birinci Bedir'den önce vuku bulmuştur. Peygamberimiz muhacirlerden kurulu sekiz müfrezeyle Abdullah b. Cahş'ı görevlendirdi. Ona bir mektup verdi ve iki gün boyunca yol aldıktan sonra mektubu açıp, mektupta yazılan emirleri yerine getirmesini, emrindeki hiçbir askeri zorlamamasını emretti.

Abdullah b. Cahş iki gün yol aldıktan sonra mektubu açtı. Mektupta iki günden sonra yoluna devam ederek, Mekke ile Medine arasında yer alan Nahle'ye inmesi ve burada bekleyip Kureyş'i gözetlemesi emrediliyordu. Nahle, İbni Amir'in bostanıydı.¹⁵⁵ Mektubu okuyan Abdullah b. Cahş, "*Başımızın, gözümüzün üzerine*" diyerek, mektupta yazılanları arkadaşlarına açıkladı ve özellikle kendisine tabi olma konusunda hiç kimseyi zorlamayacağını söyledi. Kendisiyle bu yolda devam edecekler için bir zorlama yapmayarak kendisine verilen emri uygulamak üzere yoluna devam etti. Abdullah b. Cahş kararlı bir şekilde yürüyünce, arkadaşları da kendisine eşlik etti. Hicaz'a doğru yol alıp, Maden bölgesine kadar geldiler.¹⁵⁶ Burada Kureyş'e ait bir kervanla karşılaştı. Kervandakiler karşılarında Ashabı görünce paniğe kapıldılar. Kervan ağır mallarla yüklüydü. Müslümanlar kervandakilerin paniğe kapıldıklarını görünce Ukkâşe b. Mihsan kafasını tıraş ederek, umreci oldukları izlenimini verdi. Kervandakiler onu görünce rahatladılar. Aynı zamanda haram aylar söz konusuydu. Müslümanlar Receb ayının son günü olup olmaması konusunda tereddüt etmişlerdi. Ancak o gece beklenseydi kervanın

¹⁵⁴ İbni Sa'd, Cilt 2, s. 5.

¹⁵⁵ Vakıdi, Cilt 1, s. 59.

¹⁵⁶ İbni Hişam, Cilt 2, s. 331-332; İbni Sa'd, Cilt 2, s. 6.

kaçma ve Harem bölgesine girme ihtimali vardı. Bir an tereddütten sonra kervana saldırdılar. Müslümanlardan Vakıd b. Abdulah et-Temimi bir ok atışıyla Amr b. El-Hadrami'yi öldürdü. Diğerleri de esir alındı ve ganimet olarak kervanın mallarıyla birlikte Medine'ye götürüldüler. Sadece Nevfel b. Abdullah Müslümanların elinden kurtulmayı başarmış ve Mekke'ye gitmişti.¹⁵⁷

Şaban ayının ilk günlerinde Medine'ye varmışlardı. Ancak Medine'de yüzler gülmüyor, herkes tedirgindi. Müslümanların haram aylarda kan dökmesi meselesi etrafa hızlıca yayılmıştı. Medine'de adeta kazan kaynıyordu. Özellikle Yahudiler bu olayı Peygamberimiz ve Müslümanlar aleyhine kara bir propagandaya dönüştürmüşlerdi.

Mekke'de de durum farklı değildi. Medine'de Müslümanlar arasında da ihtilafa sebep olmuştu. Kimileri, Abdullah ve arkadaşlarını suçluyor, kimi de olayın haram aylar dışında vuku bulduğunu ileri sürerek onları aklamaya çalışıyordu. Peygamberimiz de olanlardan çok müteessir olmuştu. Ganimetlere de esirlere de dokunmamış, onları bir kenarda emanete almıştı. Bu olaylar Bakara suresinin 217. ayeti ininceye kadar devam etti. Söz konusu ayet inince Müslümanlar rahatladı. Zira ayette insanları Allah'ın yolundan alıkoymanın, inkârda ısrar etmenin, Mescid-i Haram'ı ziyarete gelenlere mâni olmanın ve orada oturanları göçe zorlamanın haram ayda savaşmaktan daha büyük bir günah olduğu bildiriliyordu. Bu ayet zihinlerdeki karışıklığı da gideriyor, helak olacaklarını bile düşünen Abdullah ve arkadaşlarını rahatlatıyordu. Çünkü yaptıklarını Allah meşrulaştırıyor ve haklılıklarını bildiriyordu. Daha da önemlisi şamarık Mekke müşriklerine iyi bir şamar indiriyordu. Diğer bir gelişme de Abdullah b. Cahş ile birlikte sefere iştirak eden ve bu esnada develerini aramaya giden Sa'd b. Vakkas ve Utbe b. Gazvan'da yaşandı. Her iki sahabe gecikince müşrikler tarafından esir alındığı zannedilmiş ve Peygamberimiz her iki sahabeye karşılık, Abdullah b. Cahş'ın Medine'ye getirdiği iki esiri alıkoymuştu. İkisi Medine'ye dönünce alıkonulan esirler fidye karşılığı serbest bırakılmıştır. Esirlerden Hakem b. Keysan Müslüman oldu ve Medine'de ikamet etti. Diğer bir esir olan Osman b. Abdullah ise Mekke'ye döndü.¹⁵⁸

¹⁵⁷ Vakıdî, Cilt 1, s. 61; İbni Hişam, Cilt 2, s. 333; Mahmudov, s. 71.

¹⁵⁸ İbni Hişam, Cilt 2, s. 335.

Bütün bu yaşananlardan sonra Peygamberimiz ganimetleri sahabe arasında paylaştırdı. Ganimetin beşte birini ise ayırdı. Ganimetlerin bu paylaşımı ilk defa gerçekleşiyordu.

Batn-ı Nahle seriyyesi İslam tarihinde ilkleri barındırmıştır, şöyle ki:

- 1- Ganimetler ilk defa humus (beşte bir) oranında paylaşılmıştır. Bedir savaşında göreceğimiz gibi Enfal suresinin ganimet ayeti olarak kabul edilen 41. ayeti ¹⁵⁹ inince bu uygulamanın haklılığı ve yerindeliği ortaya çıkmıştır.
- 2- İlk ganimet bu seriyyede elde edilmiştir.
- 3- İlk esirler bu seriyyede ele geçirilmiştir,
- 4- Amr b. Hadrami ilk öldürülen müşriktir.
- 5- Haklılığı ayetle ispat edilen ilk askeri operasyondur.
- 6- Abdullah b. Cahş'a emir, emir'ul- müminin ünvanı verilmiştir.¹⁶⁰
- 7- Esirlerde ilk fidye uygulaması bu seriyyede uygulanmıştır.
- 8- Mektupla seriyyeyi göndermek Peygamberimizin askeri dehası ve başarısıdır.

Burada sahabenin Hz. Peygamber'e olan inancı ve bağlılığı ortaya çıkmıştır. Abdullah b. Cahş ve arkadaşları kapalı bir zarfta, ne yazıldığını bilmedikleri bir sefere itirazsız katılıyorlardı. Hz. Peygamber, sahabeyi cihada böyle hazırlıyordu. İşte burada ortaya çıkan en önemli husus, cihada çıkan Müslüman asker ile düşman askerleri arasındaki savaş anlayışıdır. Zaten bu fark fetihleri kolaylaştırmış ve düşmana korku salmıştır. Cihada çıkan Müslüman asker kendisine verilen görevi hakkıyla ifa ediyordu.

Batnı Nahle seriyyesi müşriklere önemli bir gözdağı veriyordu. Kureyş kervanlarına her yerde zarar verilebileceğini gösteriyordu. Ayrıca Batnı Nahle Müslümanlarla, müşrikler arasında ileride yaşanacak büyük savaşların da ateş fişegi olmuştu. Zira bu seriyyede ilk müşrik kanı, ilk fidye ve ganimetler söz konusu

¹⁵⁹ “Şunu iyi bilin ki, ganimet olarak aldığımız her şeyin beşte biri Allah'a ve Elçi'ye; dolayısıyla yakınlarla, yetimlere, muhtaçlara ve yolda kalmışlara aittir. Eğer siz, Allah'a ve hakkın batıldan ayrıldığı o gün, -yani iki ordunun karşı karşıya geldiği gün- kulumuza indirdiklerimize inanıyorsanız (bu paylaşımı uyarınız): Zira Allah her şeyi yapmaya kadirdir” (*Enfal Suresi*, 41)

¹⁶⁰ Vakıdi, Cilt 1, s. 66; İbni Sa'd, Cilt 2, s. 7.

olmuştur. Zaten bazı seriyye ve gazveler başta Bedir’de yaşanacaklara, arkasından Uhud ve Hendek gibi büyük savaflara zemin hazırlamıştı. En önemli seriyye de Batnı Nahle olmuştu.

Büyük Bedir savaşına kadar incelediğimiz seriyyelerde öne çıkan diğer bir husus, her seriyyede komutanlarda yaptığı isim değişikliğidir. Örneđin; Batn-ı Nahle’de Abdullah b. Cahř, İs seriyyesinde Hz. Hamza komutan olarak görevlendirilmiştir. Bu sayede herkes hazır hale geliyordu. Ayrıca ilk seriyyelerde komutanlar da emrinde bulunan askerler de Mekkeli Muhacirlerden, hatta kendi akrabalarından sečilmiřtir. Böylece tehlikeli işlere önce kendileri atılmışlardır. Kendileri oturup Ensar’ı cepheye sürmek gibi bir siyaset güdümedi. Zira Akabe biatlarında Medineliler, Müslümanları Medine’de korumak üzere anlaşmışlardı. İlk askeri operasyonlar ise Medine dışında gerçekleşiyordu. Bedir savaşına kadar Medineli Müslümanlar sürece aktif olarak dâhil değildi. Ancak Bedir savaşında sürece dâhil oldular. Bedir savaşında da Hz. Peygamber’in bazı tereddütleri olmuş, Sa’d b. Muaz yaptığı konuşmayla Hz. Peygamber’in Ensar’ın Medine dışındaki savaşlara katılma konusundaki tereddütlerini gidermiştir.

3. BÖLÜM: HZ. PEYGAMBERİN CİHAD VE SAVAŞ PRATİKLERİ: BÜYÜK SAVAŞLAR

3.1.Gazveler

Gazve kelimesi sözlükte “talep etmek, istemek, niyetlenmek” anlamında kullanılmaktadır. Çoğulu “gazavat”tır. Terim olarak ise “*saldırı düzenlemek, bir diyara akın düzenlemek ve ele geçirmek, savaş için ordu teçhiz etmek*” gibi manalarda kullanılmıştır.¹⁶¹ Hz. Peygamber’in bizatihi katıldığı ve savaştığı gazve sayısı dokuzdur. Toplamda ise yirmi yedi gazve gerçekleşmiştir.¹⁶² Gerçekleşen tüm gazvelerde Hz. Peygamber’in istihbarat, savaşa hazırlık, ganimetlerin taksiminde uyguladığı adil sistem, esirlere uygulanan muamele ile ilgili eşsiz insani uygulamalar bulunmaktadır. Ayrıca bazı gazvelerde yürüttüğü soğuk savaş diplomasisi ile savaşların seyrini olumlu manada değiştirerek, daha az kanın dökülmesini sağlamıştır. Savaşa katılmayan kadın, çocuk ve yaşlılara dokunulmasını ve öldürülmelerini yasaklamıştır. Askerî açıdan uyguladığı taktiklerle savaşların kazanılmasını sağlamıştır. Müslüman askerlerin, Hz. Peygamber’in emir ve direktiflerine uydukları zaman savaşların kısa sürede lehlerine sonuçlandıkları, verilen emirlere uyulmadığında ve dünya sevgisi ağır bastığında başlarına gelen felaketlerin boyutunun büyük olduğunu görmüşlerdir. Gazveler ayrıca Müslümanların Arap yarımadasına yerleşmelerini sağlamış, dinin önündeki engellerin aşılmasında önemli rol üslenmiştir. Şirkin bataklığında savrulan Mekke’nin fethi ile Hz. İbrahim’in sadece Allah’a ibadet kastıyla tekrar inşa ettiği Kâbe putlardan temizleniyordu.

Hicret sonrası kendileriyle yapılan antlaşmalara rağmen günden güne düşmanlıklarını arttıran Yahudi kabilelerinin ortaya çıkardığı sorunlar birer birer çözülyordu. Ayrıca savaşlarda ele geçirilen ganimetler Hicret sonrası ekonomik açıdan zor durumda kalan Müslümanlar için bir can simidi olmuştu. Ancak hiçbir gazvenin asıl amacı ganimet elde etme sevdası olmadı. Gazveler incelendiğinde de Müslümanların haksız bir şekilde müşrik, Yahudi ya da diğer topluluklara savaş

¹⁶¹Mustafa İbrahim, *Mu’cemulvasit*, Çağrı Yay. s. 692.

¹⁶² İbni Sa’d, Cilt 2, s. 1.

açmadığı görülecektir. İstihbaratın alınmasıyla çoğu gazve için hazırlıkların başladığı bir gerçektir. Hiçbir sebebe dayanmadan, önceden tasarlanmış bir gazve yoktur. Alınan istihbaratın değerlendirilmesi ve teyit edilmesiyle hazırlıklar başlamış ve askeri seferler düzenlenmiştir. Bu bölümde Hz. Peygamber'in katıldığı ve savaşın yaşandığı bazı büyük gazveler üzerinde duracağız. Bu gazvelerde ortaya çıkan cihad uygulamalarını örneklerle sunmaya çalışacağız. Hz. Peygamber'in savaşlarda nasıl bir taktik izlediği, askeri istihbaratın önemi, bazı savaşlarda uygulanan soğuk savaş diplomasisinin cihada etkileri, ganimetlerin adil dağıtımı ve insanların kazanılmasındaki rolü, esirlere uygulanan muamele ve şirkin yavaş yavaş Arap yarımadasından nasıl söküldüğü gibi hususlar üzerinde duracağız.

3.1.1. Büyük Bedir Savaşı: Taktik Ve Stratejik Hareketin Zaferi

(17 Ramazan, 2. Hicri Yıl / 18 Kasım, 623, Cuma)

Uşeyre gazvesinde de değinildiği üzere Müslümanlar, Mekke'den Şam'a doğru giden Kureyş kervanını takip etmiş, lakin yakalayamamışlardı. Vakıdî'nin bildirdiğine göre sayıları otuz, kırk veya yetmiş kişiden oluşan bu kervan Suriye'nin Gazze pazarından Mekke'ye dönüyordu.¹⁶³ Bu kervanın Kureyş için değeri büyüktü. Zira hemen hemen herkesin sermayesi ile yola çıkmıştı. Şöyle ki, kervan yaklaşık 1000 deve yükünden oluşmaktaydı ve bu 50.000 dinar değerindeydi. En büyük hisse Ebu Yahya Said b. As ailesine aitti. Sırasıyla Mahzumogulları'nın 4000-5000 miskal altın ve 200 deve, Abdülmenafogulları'nın 10.000 miskal altını, Ümeyye b. Halef'in 2000 miskal altını, Haris b. Amir b. Nevfel'in de 1000 miskal altını bulunuyordu.¹⁶⁴ Kervan iştah kabartıyordu. Kervanın Suriye'den dönüşünü haber alan Peygamber Efendimiz, Müslümanları uyararak kervana düzenleyecekleri baskın konusunda hazırlık yapmalarını söyledi ve ekledi:” İşte *Kureyşlilerin mallarını taşıyan kervan! Ümit edilir ki, Allah onu size ganimet kılar.*” Kimisi bu davete icabet etti, kimisi ise etmedi. Ancak bu davete icabet etmeyenler kınanmadı. Zira savaş için değil, kervan için hazırlık yapılmıştı.¹⁶⁵ Tabi her zaman olduğu gibi istişare yoluyla kararlar alınmıştı. Bu konuda bazı tartışmalar yaşansa da asıl olan kervana yönelik bir hareket

¹⁶³ Vakıdî, Cilt 1, s. 74.

¹⁶⁴ Vakıdî, Cilt 1, s. 74.

¹⁶⁵ İbni Sa'd, Cilt 2, s. 7-8.

olması sebebiyle bazı sahabenin katılmak istememesidir. Örneğin sefere katılmayanlardan Useyd b. Hudaýr, Bedir savaşı dönüşünde Peygamberimizi karşılamış ve asıl muhalefetinin savaşa karşı olmadığını, kervan için çıkıldığını zannettiğini söyleyerek, savaş için çıkıldığını bilseydi kesinlikle katılacağını ve düşmanla savaşacağını söyleyince, Peygamberimiz onu doğrulamıştır.¹⁶⁶

Bu sırada Hz. Peygamber, Talha b. Ubeydullah ve Said b. Zeyd'i kervanın durumunu gözetlemek üzere on gün önce göndermişti. Bu meselenin önemini gösteriyordu. Çünkü bu kervan hem müşrikler hem de Müslümanlar için önemli bir ekonomik değer sağlayacaktı. İkisi el-Havra bölgesine Nahbar denilen yerde Keşed el-Cüheni'ye misafir oldular. Keşed onları misafir etti ve Zülmerve'ye kadar refakat etti. Ancak bu sırada tehlikede olduğunu öğrenen kervan sahil yoluna saparak hızlıca hareket etti. Bu arada Talha b. Ubeydullah ve Said b. Zeyd durumu haber vermek üzere Medine'ye döndüklerinde Peygamberimizin Medine'den ayrıldığını gördüler.¹⁶⁷ Peygamberimiz hicretin 19. Ayının başında Ramazan Ayının 12. gecesini cumartesi günü sefere çıkmıştı.¹⁶⁸ Müslümanlar bu kervanı elde etmeyi çok istiyordu. Zira daha önce çıktıkları bazı seferlerde kervan elden kaçmıştı. Hâlbuki bu defa kervanı elde etmek için iyi bir fırsat doğmuştu. Peygamberimizin sözleri de bu hususu doğrular niteliktedir. Yani sefer tamamen kervana yönelik hazırlanıyordu.

Peygamber Efendimiz daha önce Ensar'la birlikte hiçbir gazveye çıkmamıştı. Ancak Peygamberimiz, bu seferde ilk defa Ensar'ı da yanına alma kararı aldı. Bu kararla birlikte Ensar ve Muhacir Bedir gazvesine birlikte çıkmış oldu ve bu durum bir ilkti. Peygamberimiz arkadaşlarını topladı ve yaşı küçük olanları geri çevirdi. 305 kişi olarak yola çıktı. Muhacirler yetmiş dört, gerisi ise Ensar'dan oluşuyordu. Üçü Muhacirlerden olmak üzere on kişi mazeret bildirerek savaşa katılmadı. Buna rağmen Peygamberimiz mazeret sebebiyle katılım gerçekleşmediği için onlara da ganimetten pay verdi.¹⁶⁹ Her birinin geçerli bir mazereti vardı. Örneğin Osman b. Affan eşi Rukiyye'ye bakmak üzere Peygamber tarafından bırakılmıştı. Diğer ikisi daha önce kervanı gözetlemek üzere görevlendirdiği Talha b. Ubeydullah ve Said b.

¹⁶⁶ Vakıdı, Cilt 2, s. 67-68.

¹⁶⁷ Vakıdı, Cilt 2, s. 66.

¹⁶⁸ İbni Sa'd, Cilt 2, s. 8.

¹⁶⁹ İbni Sa'd, Cilt 2, s. 8.

Zeyd idi. Ensar'dan olan Ebu Lubabe ise Peygamberimizin Medine'de yerine vekil olarak bıraktığı kişidir. Orduda yetmiş deve vardı. Develere nöbetleşe biniliyordu. Atlar ise iki adetti.¹⁷⁰

Mevlâna Muhammed Ali gibi bazı tarihçiler¹⁷¹, Peygamberimizin kervan için değil de müşriklerle savaşmak için çıktığını iddia etmektedirler. Buna delil olarak da Batnı Nahle seriyyesinde öldürülen Amr b. El-Hadrami'nin intikamının alınması şeklinde açıklamaktadırlar. Müşriklerin intikam amaçlı Medine'ye saldırmak üzere çıktıklarını ve Müslümanların da bu duruma karşı koymak için Medine'den ayrılıp, Bedir'e geldiklerini ifade etmektedirler. Kervanın ise tesadüfen oradan geçtiğini söyleyerek bu durumun asıl sebep olmadığını ispat etmeye çalışmaktadırlar. Ayrıca kervan sahil yolunu takip ederek Mekke'ye sağ salim varmıştı. Dolayısıyla bunu Bedir savaşının sebebi olarak görmek yanlıştır. Savaşın asıl sebebi Kureyş'in İslam düşmanlığı ve İslam'ı yok etme emelidir.¹⁷²

Kureyş İslam'ın ortaya çıkışıyla birlikte onu boğmaya çalıştığı, bunun için de değişik yöntemler denediği bir gerçektir. Bu sebep Müslümanlarla müşrikler arasında geçen tüm çatışmaların arka planını oluşturur. Ancak Bedir savaşının sebebini sadece bu duruma indirgemek hem Kur'an ayetlerine¹⁷³ hem de rivayetlere ters düşen bir durumdur. Yukarıda da ifade edildiği gibi bazı Müslümanlar bu sefere katılmamış ve hiç kimse onları kınamamıştı. Ayrıca Useyd b. Hudayr örneği de bu durumu daha açık bir şekilde ortaya koymaktadır. Dolayısıyla Batnı Nahle seriyyesi doğrudan değil dolaylı bir sebep olarak görülebilir.¹⁷⁴ Aslında Mekke döneminde yaşananlar dâhil Hicretten sonra Medine döneminde de Bedir gazvesine kadar vuku bulan tüm gelişmeler kaçınılmaz olarak bir savaşın ayak seslerini haber veriyordu. Her iki taraf da birbirlerine adeta bilenmişti. Bazı tarihçilerin bu tür açıklamalarını bir iyi niyet

¹⁷⁰ Vakıdî, Cilt 1, s. 70; İbni Sa'd, C. 2, s. 8.

¹⁷¹ Mevlâna Muhammed Ali, *Siretü'n-Nebi- Peygamberimizin Hayatı*, Çev. Ali Genceli, Nur Yay. Ankara, s. 167-198.

¹⁷² Mahmudov, s. 78; Hamidullah, *Hz. Peygamberin Savaşları*. s. 39.

¹⁷³ "Gerçek ortaya çıktıktan sonra da sanki sen onları göz göre göre ölüme sürüyormuşsun gibi, seninle tartışmaktan geri durmadılar. Hani Allah, iki topluluktan birinin sizin elinize geçeceğine ilişkin vaadde bulunmuştu; siz ise korumasız olanın elinize düşmesini istiyordunuz. Ne ki Allah'ın muradı, kelamı aracılığıyla hakkı gerçekleştirmek ve kâfirlerin kökünü kurutmaktır ki hakkın gerçek ve batılın sahte olduğu böylece ortaya çıksın: tabi ki, günahı tabiat haline getirenler istemese de!" (*Enfal Suresi*, 6-8)

¹⁷⁴ Mahmudov, s. 79.

olarak görmek gerekir. Ancak özellikle Peygamberimizi savunayım derken tarihi gerçeklerden uzaklaşmamak gerekir. Sahih rivayetlerle ortaya konan hiçbir olayın savunulmaya ihtiyacı yoktur. Batnı Rahle’de olduğu gibi Allah (c) gerektiği yerde ayetlerini indirerek şüpheleri gidermektedir.

Kervanın başında bulunan Ebu Sufyan, Damdam b. Amr’ı, Mekke’ye göndererek yardım istedi.¹⁷⁵ Bunun üzerine Mekke’de telaşla savaş hazırlığı başladı. Nihayet Ebu Sufyan ve Mekkeliler savaş hazırlıklarını tamamlamış ve yola koyulmuşlardı. Savaşa Ebu Leheb hariç tüm Mekke eşrafı savaşa katılmıştı.¹⁷⁶

Mekkeli müşrikler hazırlıklarını kısa sürede tamamlayarak 100 atlı, 700 deve, 600’ü ağır teçhizatlı 950 savaşçı ile yola çıktı. Vakıdı 100 atlı ile çıkmayı bir şımarıklık ve gösteriş olarak görüyor ve Enfal suresinin 47. ayetini paylaşıyor:” *Şımarıklık ve insanlara gösteriş yapmak için yurtlarında çıkanlar gibi olmayın.*”¹⁷⁷

Müşriklerin ordusu yol alırken Müslümanları aşağılayan şarkılar söyleyen şarkıcı kadınlar kafiyeyi coşturuyordu. Mekke kafilesi de önceliği kervanın kurtarılmasına vermişti. Ancak bunun için de savaşmak gerekebilirdi. Bu yüzden o güne kadar Mekke’de görülmemiş bir dayanışma örneği sergileniyordu. Mekke zenginleri sadece kendilerini değil aynı zamanda imkânı olmayanlara da malzeme tedariki yapıyorlardı. Müşrikler de bu savaşa ciddi bir önem veriyordu. Müslümanlar ise hemen hemen her türlü araçtan yoksundu. 2-3 kişi bir deveyi paylaşıyordu.¹⁷⁸

Ancak kervanın sağ salim Mekke’ye ulaşması bütün hesapları alt üst etmişti. Mekke cephesinde Beni Zühre gibi bazı kabileler kervanın kurtulduğunu ifade ederek geri dönmeye çalıştılar. Sayıları 100 ile 300 arasında değişen bu kabileler Bedir’de bulunmadı.¹⁷⁹ Ancak diğerlerini Ebu Cehil savaşa ikna etti. Ebu Cehil, Bedir’e varmadan dönmeyeceklerini ve Araplara karşı bir güç gösterisi olacağını söyleyerek Kureyş ordusunu Bedir’e kadar getirmeyi başarmıştı.¹⁸⁰ Zaten teçhizatlı

¹⁷⁵ İbni Hişam, Cilt 2, s. 338-339.

¹⁷⁶ A.g.e. s. 342; İbni Sa’d, Cilt 2, s. 9.

¹⁷⁷ *Enfal suresi*, 47.

¹⁷⁸ Vakıdı, Cilt 1, s. 86.

¹⁷⁹ İbni Sa’d, Cilt 2, s. 10.

¹⁸⁰ Vakıdı, Cilt 1, s. 91.

çıkmaları ve o güne kadar görülmeyen heyecan ve dayanışma, müşriklerin savaş isteğini açıkça ortaya koyuyordu.

İbni İshak'ın aktardığı bir rivayete göre o gün şeytan, Mekkelilere, Süraka b. Cu'şum şeklinde görünerek, onları savaş meydanına kadar getirdi, sonra da onları yarı yolda bıraktı. Mekkeliler onu her yerde Süraka şeklinde görüyorlardı. Bedir günü her iki ordu karşı karşıya gelince Haris b. Hişam ve Umeyr b. Vehb şeytanı görürler. Nereye gittiğini kendisine sorduklarında, Allah'ın düşmanının birden kaybolduğunu görürler. Bu hadise üzerinden Allah Teâlâ, küfür ehlini ve onların ölüm esnasında karşılaştıkları şeyleri anlattığı şu ayeti indirdi:” *Savaşta onları gözüne kestirirsen, geriden gelenlere ibret olsun için öyle bir darmadağın et ki, berikiler ders alabilsinler.*”¹⁸¹ Yani onları arkalarından cezalandır, umulur ki akıllarını başlarına alıp düşünürler. Süraka b. Cu'şum, H. Peygamber, Medine'ye hicret ederken, O'nu takip ederek öldürmeye çalışan kişidir. Süraka, Mekke'nin fethinden sonra Müslüman oldu.¹⁸²

Bedir gazvesi Ramazan ayına denk geldiği için Hz. Peygamber cihada çıkınca orucunu açtı. O'nu gören diğer sahabeler de oruçlarını açtılar. Çünkü Bedir gazvesi müşriklere karşı verilen ilk ciddi sınavdı.¹⁸³

Müslümanlar cephesinde de bazı Müslümanların kafası biraz karıştı. Peygamberimiz, Bedir yakınlarına yaklaştığında Besbes b. Cüheni ve Adi b. Ebu Zeğba'yı Kureyş kervanı hakkında bilgi toplamak üzere görevlendirdi. Fakat daha onlar dönmeden Kureyş'in büyük bir ordu ile kervanı kurtarmak üzere hareket ettiği bilgisi Peygamberimize ulaştı. Bunun üzerine Peygamberimiz durum değişikliğinden dolayı ashabıyla istişare etti. Bir grup kervan için yola çıktıklarını, savaş için hazırlık yapmadıklarını söyleyerek vazgeçmek istediler. Savaşmamak için yol yorgunu olduklarını ve savaşa henüz hazır olmadıklarını öne sürdüler. Kısacası onlar için asıl hedef kervandı.¹⁸⁴ Hâlbuki Allah'ın Resulü, Mekkelilerle savaşı istiyordu. Bunun üzerine Peygamberimiz, önce Muhacirleri topladı ve onlarla istişare etti.

¹⁸¹ *Enfal Suresi, 57.*

¹⁸² İbni İshak, *Hz. Peygamber'in Hayatı ve Gazveleri*, s. 404-405.

¹⁸³ Vakıdı, Cilt 1, s. 95.

¹⁸⁴ Sırma, *Müslümanların Tarihi*, s. 228-229; Mahmudov, s. 82-83.

Peygamberimizin, savaşmama fikrinden rahatsız olduğu yüz ifadesinden anlaşılıyordu. Mikdad b. Amr ve bazı Muhacirler kendisiyle beraber savaşacaklarına dair güzel sözler söylediler. Ancak Peygamberimiz, Ensar'ın düşüncelerinin merak ediyordu. Zira Ensar Akabe biatında kendisini Medine içinde koruyacaklarına dair söz vermişti. Bedir ise farklıydı. Bunun üzerine Sa'd b. Muaz, Peygamber'e dönerek kendilerini kastettiğini söyleyerek, istediğini yapması gerektiğini, denize girse bile kendisiyle denize dalacaklarını, isteği doğrultusunda hareket edeceklerinin Allah'a yemin ederek söyleyince, Peygamberimiz bu durumdan çok memnun oldu ve şunu söyledi:” *Allah'ın bereketiyle buyurun yola devam edin. Şüphesiz Allah bana, iki taifeden birini vaat etti. Vallahi düşmanın öldürülüş yerlerini görüyorum.*”¹⁸⁵

Hız. Peygamber durumu ashab arasında netleştirdi, Bedir gibi Araplarca önemli bir ticaret yerinde Kureyş'e ağır bir darbe indirmek istiyordu. Peygamberimiz sancakları dağıttı ve parolaları belirledi.¹⁸⁶

Artık her iki tarafta da savaş fikri netleşmişti ve Ramazan'ın 17'si cuma sabahı Bedir mevkiinde karşı karşıya geldiler. Müslümanlar sayıca çok azdı. Ancak kazanılacak bir zaferin de farkındaydılar. Sahabe, Peygamberimizin o akşam sabaha kadar dua ettiğini ve “*bir avuç inanani helak edersen artık sana yeryüzünde ibadet olunmaz*” diyerek Rabbine yakardığını aktarmaktadırlar.¹⁸⁷ Bu durum Kur'an-ı Kerim'de de yer almış ve Enfal suresinin 9 ve 10. ayetlerinde şöyle açıklanmıştır:

“Hani Rabbinizden yardım dileyiyordunuz; bunun üzerine size şöyle icabet etmişti: ‘Size birbirini izleyen bin meleklerle yardım edeceğim!’ Çünkü Allah bunu yalnızca bir müjde olsun için, bu vesileyle içiniz ferahlayıp moraliniz yükselsin diye yaptı; kaldı ki zafer garantili yardım, başkasından değil yalnızca Allah katındadır: Elbette Allah her işinde mükemmel olan, her hükmünde tam isabet edendir.”¹⁸⁸

¹⁸⁵ İbni Sa'd, Cilt 2, s. 10-11.

¹⁸⁶ İbni Sa'd, Cilt 2, s. 11.

¹⁸⁷ İbni Sa'd, Cilt 2, s. 11.

¹⁸⁸ *Enfal Suresi*, 9-10.

Peygamberimizin düşman ordusunun sayısını, orduya su taşımak üzere gelen ve yakalanan iki kişiden aldığı; ordunun günlük kestiği deve sayısı bilgisinden hareketle öğrendiği bilinmektedir.¹⁸⁹

Peygamberimiz ordunun konaklayacağı yeri istişare ile seçti. Bu konuda Hubab b. Münzir'in görüşü tercih edildi.¹⁹⁰ Zira ilk seçilen yer güneş ışıkları açısından problem oluşturacaktı. Çünkü savaşlar sabah saatlerinde yaşanırdı. Savaş başladı ve Müslümanlar ilk andan itibaren Hz. Peygamberin izlediği strateji doğrultusunda hareket edince, zafer de kaçınılmaz oldu. Savaş birkaç saat içinde sonuçlanmıştı.¹⁹¹

İki ordu karşı karşıyaydı. Ancak Hz. Peygamber durumdan biraz rahatsız olmuştu. Zira her iki taraf da akrabaydı. Bunun üzerine Hz. Ömer'i karşı tarafa göndererek geri dönmeleri konusunda uyardı. Ebu Cehil tekrar sahneye çıktı ve intikam vaktinin geldiğini söyleyerek etrafındaki kabileleri savaşa tahrik etti.¹⁹²

Hz. Peygamber'in direktifleri doğrultusunda hareket eden Müslümanlar, sayı ve teçhizat olarak daha güçlü olan Kureyş ordusunu darmadağın etmişti. Zafer Müslümanlarındı. On dört Müslüman şehit olmuş, müşriklerden yetmiş ölü ve bir o kadar da esir vardı. Müslüman şehitlerden altısı Muhacirlerden, sekizi Ensar'dandı.¹⁹³ Müşriklerin ölülerinden yirmi dördünün cesedi Hz. Peygamber'in emriyle kuyuya atıldı. Ancak Ümeyye b. Halef zırhı içinde şiştiğinden kuyuya sığmadı. Üzerine toprak ve taş atıp, yerinde bıraktılar. Diğerleri ise gömüldü. Hiçbir şekilde kötü muameleye tabi tutulmadı. Bunun üzerine Peygamberimiz kuyuya kadar geldi ve şunları söyledi:” *Ey kuyu halkı! Rabbinizin va'd ettiği şeyi hak olarak buldunuz mu? Ben Rabbinin bana va'd ettiği şeyi hak buldum.*”¹⁹⁴ Bununla birlikte Hz. Peygamber hiçbir müşrik ölüsüne müsle yapılmasına müsaade etmedi. Hz.

¹⁸⁹ İbni Sa'd, Cilt 2, s. 11.

¹⁹⁰ İbni Sa'd, Cilt 2, s. 11-12.

¹⁹¹ Hamidullah, *Hz. Peygamberin savaşları*, s. 45.

¹⁹² Vakıdî, Cilt 1, s. 109.

¹⁹³ İbni Sa'd, Cilt 2, s. 15.

¹⁹⁴ İbni Hişam, Cilt 2, s. 376.

Peygamber zaferi Medine'ye müjdelemek üzere önden Zeyd b. Harise ve Abdullah b. Revaha'yı gönderdi.¹⁹⁵

3.1.1.1. Bedir Savaşı'nın Sonuçları:

Müşrikler açısından Bedir Savaşı'nın sonuçları;

- 1- Mekke müşrikleri önemli şahsiyetlerinin bulunduğu yetmiş kişiyi kaybetmiş, yetmiş kadar da esir vermişlerdi. En önemlisi Kureyşliler savaşmak amacıyla sefere çıkmışlardı. Tam teçhizatlı bir ordu hazırlanmıştı.
- 2- Önemli sayılacak ölçüde savaş ganimeti bırakarak Mekke'ye dönmüşlerdir. Kaynaklar Müslümanların eline 150 deve, on at, sayısız kırmızı kadife, çok sayıda askeri malzeme, ev eşyası ve elbise geçtiğini kaydeder.¹⁹⁶
- 3- O güne kadar küçümsedikleri Müslümanlardan ağır bir darbe yiyerek Mekke'ye dönmüşlerdi. Doğal olarak Arap yarımadasında büyük bir itibar kaybı yaşadılar.
- 4- En önemlisi de ticaret yolları tehlikeye düşmüş oldu. Bedir yenilgisinden sonra yeni ticaret yolları arayışları bunun göstergesidir.¹⁹⁷
- 5- Mekke'de her evde bir matem havası yaşandı. Kayıpları çok fazlaydı. Bazı evlerden iki, üç ve dört kişinin Bedir savaşında öldüğü bir gerçektir.¹⁹⁸
- 6- Bedir zaferi sadece Mekke müşriklerini değil Medine ve çevresinde yaşayan diğer müşrikleri, Yahudi ve münafıkları da üzüntüye sokmuştu.¹⁹⁹

Müslümanlar açısından Bedir Savaşı'nın sonuçları:

- 1- Askerî açıdan Hz. Peygamber'in tartışılmaz otoritesini ortaya koymuştur. Hz. Peygamber'in askeri dehası, taktik becerisi bu savaşta ortaya çıkmış ve sonraki savaşlar için de örnek teşkil etmiştir.

¹⁹⁵ Vakıdı, Cilt 1, s. 165; İbn-i Hişam, Cilt 2, s. 380-382.

¹⁹⁶ Vakıdı, Cilt 1, s. 152.

¹⁹⁷ Muhammed Gazali, *Fikhus-sire*, Darü'l-kalem, Dımaşk 1989, s. 238.

¹⁹⁸ Vakıdı, Cilt 1, s. 173; Mahmudov, s. 94.

¹⁹⁹ Vakıdı, Cilt 1, s. 172.

- 2- İslam dininin yayılmasına önemli bir katkı sağlamıştır.
- 3- Müslümanlara sosyal, siyasi, askeri ve iktisadi açıdan önemli bir itibar kazandırdı.
- 4- Arap yarımadasındaki kervan geçiş yolları Müslümanların kontrolü altına girmiştir.
- 5- Maddi açıdan hem savaş ganimetleri hem de esirlerden alınacak fidyeler mali açıdan sıkıntı çeken Müslümanlara bir nefes aldırıyordu. Öyle ki, esirleri her birinin fidyesi durumlarına göre 4.000, 3.000, 2.000 ve 1.000 dirhem olarak belirlenmişti.²⁰⁰
- 6- En önemlisi kendilerinden üç kat büyüklükte ve daha teçhizatlı olan bir orduyu kısa bir sürede ağır bir yenilgiye uğratmışlardı. Bu durum da Müslümanlarda önemli bir özgüven sağlamıştı. Ayrıca Müslümanlar savaş teçhizatıyla değil, kervanın önünü kesmek için çıkmışlardı. Şartların değişmesiyle hemen savaş düzeni alınmış, sancaklar dağıtılmış ve parolalar belirlenmişti. Bu da Peygamberimizin askeri dehasını ve cesaretini gösteren önemli bir gelişmedir.
- 7- Bedir zaferi sadece Mekke müşriklerine değil diğer düşmanca tavır sergileyen kesimlere karşı da bir gözdağı veriyordu.
- 8- Allah'ın Müslümanlara olan yardımını Kur'an'da açıkça belirtiliyordu. Özellikle Enfal suresi Bedir'de yaşananlara ışık tutuyordu. Ganimetlerin taksimi, Kureyş ordusunun durumu, Müslümanların bazı olaylara karşı tepkisi, bir gece önce yağın yağmurun İslam ordusuna sağladığı avantaj gibi hususlar²⁰¹ ayetlerle açıklanıyordu. Ayrıca Allah (c) meleklerini de yardıma göndermiştir.²⁰²

Hiz. Peygamber'in Bedir savaşında hem ölümlere hem de esirlere uyguladığı muamele sonraki savaşlar için de bir örnek teşkil etmiştir. Hiz. Peygamber,

²⁰⁰ İbni Sa'd, Cilt 2, s. 15.

²⁰¹ "Hani o zaman, O'nun inayetinden bir güvence olarak sizi bir iç sükûnetinin çepeçevre kuşatmasını sağlamış ve üzerinize gökten tarifsiz bir yağmur indirmişti ki, onunla sizi temizlesin, (iç dünyanızı kirleten) Şeytan kirinden sizi arındırsın, yüreklerinizi güçlendirip ayaklarınızı onunla sabit kılsın." (Enfa Suresi, 11).

²⁰² "Hani Rabbinizden yardım dileniyordunuz; bunun üzerine size şöyle icabet etmişti: 'Size birbirini izleyen bin meleklerle yardım edeceğim!'", (Enfal Suresi, 9).

Müslümanları sonradan sıkıntıya sokacak, onları pişman edecek hiçbir harekete izin vermedi. Müslümanlar insanlık suçu sayılacak tutum ve davranışlardan kaçınarak günümüz evrensel normlarında bile bulunmayan ve daha önce savaş tarihinde rastlanmayan eşsiz uygulamalar ortaya koymuşlardır.

İbni Hişam'da yer alan rivayete göre, Bedir gazvesinin zafer ile sonuçlanması sonucu Müslümanların eline ilk defa bu kadar büyük bir ganimet geçmişti. Savaş bittikten sonra, bu ganimetlerin paylaşılması hususunda Müslüman askerler arasında ihtilaf çıksa da olay üzerine inen Enfâl suresinin ilk ayetleri ihtilâfı ortadan kaldırarak ganimetleri Allah ve resulüne tahsis etti. Bunun üzerine Hz. Peygamber'in emriyle Müslüman askerler tarafından savaşta elde edilen ganimetlerin hepsi bir araya toplandı ve Bedir dönüşü Medine'ye üç günlük mesafede bulunan Safra 'da "*Seyerü Şi'b*" diye anılan bir yerde Hz. Peygamber tarafından mücahitler arasında eşit olarak dağıtıldı.²⁰³

Esirler bağlanarak Medine'ye getirildi. Ancak esirlere hiçbir şekilde kötü muamele yapılmadı. Hatta yolculuk esnasında Müslümanların yaya olarak, esirler ise hayvanlara bindirilerek gelmişlerdir. Savaş esnasında yırtılan elbiseleri Peygamberimizin talimatıyla değiştirilmiş, Müslümanlar yiyeceklerini onlarla paylaşmıştır. Müslümanların ekmecklerini esirlere verdiği, kendilerinin sadece hurmayla yetindikleri bir gerçektir. Esirlerden sadece Nadr b. Haris ve Ukbe b. Ebu Muayt öldürülmüştür. Nadr b. Haris, Rasulullah'a hakaret ederek çok kötü sözler söylediği ve ayrıca Mekke döneminde Hz. Peygamber'i ve Müslümanları ağır işkencelere tabi tuttuğu için, Ukbe b. Ebu Muayt ise Resulullah'a olan düşmanlığı, O'na yaptığı ağır işkenceler ve hakkında söylediği çirkin şiirler sebebiyle cezalandırılmışlardır.²⁰⁴ Diğerleri hakkında ise Müslümanlar değişik görüşlere sahiptiler. Sa'd b. Muaz ve Hz. Ömer gibi sahabeler ilk savaş olması ve düşmanlıkları sebebiyle öldürülmeleri gerektiğini savunmuşlardır. Hz. Ebu Bekir ise esirlerin çoğunun akraba olduklarını ve ileride Müslüman olabilecekleri ihtimaliyle fidye karşılığı serbest bırakılmalarını savunmuştu. Abdullah b. Revaha ise ağır

²⁰³ İbni Hişam, Cilt 2, s. 381; Mehmet Nadir Özdemir, *Bazı Yönleriyle Bedir Gazvesi*, Türk & İslam Dünyası Sosyal Araştırmalar Dergisi Yıl: 4, Sayı: 12, Eylül 2017, s. 105-115

²⁰⁴ İbni Hişam, Cilt 2, s. 383-384; Vakıdı, Cilt 1, s. 169.

işkencelerden sonra öldürölmelerini istiyordu. Hz. Peygamber tüm tarafları dinledikten sonra esirleri fidye karşılığı serbest bırakılmalarına karar verdi. Sadece yedi kişinin maddi durumu olmadığı için karşılıksız serbest bırakıldı.²⁰⁵

Esirler arasında Peygamberimizin damadı Zeynep'in kocası Ebu'l As'da vardı. Zeynep kocasını kurtarmak için annesi Hatice'nin kendisine hediye ettiği gerdanlığı fidye olarak göndermişti. Peygamberimiz Hz. Hatice'nin gerdanlığını görünce çok duygulandı ve Ebu'l As'ı elinde bulunduran sahabeye, isterse karşılıksız salıvermesini ve gerdanlığı Zeynep'e geri göndermesini söyleyince, Ebu'l As serbest bırakıldı ve anne hediyesi gerdanlık Zeynep'e geri gönderildi. Ancak bunun karşılığında Ebu'l As'tan Zeynep'i Medine'ye göndermesi sözü alındı.²⁰⁶

3.1.1.2.Savaş ve Cihad Pratikleri Bağlamında Bedir Savaşı'nın Etkileri

İslam tarihinin ilk önemli savaşı olan Bedir'de esirlere uygulanan muamele tarihte ilkleri de beraberinde getirmiştir. Şöyle ki;

- 1- Esirlere yapılan muamele o güne kadar eşine rastlanmayan tarzda güzel örnekler barındırır. Yiyeceklerin paylaşımı hatta kendilerinin sadece hurma yiyerek diğer yiyeceği esire yedirmek, giyecek temini, güzel muamele ve esirlerin can güvenliğinin sağlanması gibi örnekler sonraki savaşlara da güzel bir emsal teşkil etti.
- 2- Maddi durumuna göre fidye tespit edilmiş, durumu iyi olmayanlar karşılıksız serbest bırakılmıştır. Durumu olmayan bu kişiler bir daha Müslümanlara karşı savaşmayacaklarına dair söz alınarak serbest bırakıldılar. Bazı esirler de mübadele yoluyla serbest bırakılmışlardır. Örneğin Ebu Sufyan'ın oğlu Amr'a karşılık Müslümanlardan Mekke'de esir tutulan Sa'd b. Numan değiş tokuş yapıldı.²⁰⁷
- 3- Bazı esirler on çocuğa okuma yazma öğretme karşılığı serbest bırakılmışlardır. Bu uygulama o güne kadar rastlanmayan bir örnek

²⁰⁵ Vakıdı, Cilt 1, s. 157-160; İbni Sa'd, Cilt 2, s. 15.

²⁰⁶ Vakıdı, Cilt 1, s. 181-182.

²⁰⁷ Ahmet Özel, s. 36.

olmakla birlikte İslam'ın okuma yazmaya verdiği önemi de göstermesi açısından dikkat çekici bir örnektir.²⁰⁸

Hiz. Peygamberin ilk yönettiği savaş olan Bedir'de uyguladığı insani tutum ve muamele diğer savaşlarda da değişmemiş, İslam'da savaş ve esir hukukunun doğmasına da vesile olmuştur. Savaşlardan önce, savaş esnasında ve savaştan sonra uygulanacak tüm kurallar, İslam hukuku kapsamında değerlendirilmiş ve hükümler belirlenmiştir. Savaş esnasında düşmana karşı gösterilecek tepki, yaralıların durumu, ölü ele geçirilen düşman askerlerine uygulanan muamele, esirlerin durumu gibi hususlar hükme bağlanmıştır. Ayrıca savaşa katılmayan kadın, çocuk, yaşlıların durumu, hastalar ve savaşmayan diğer kesimlere uygulanacak hükümler ve ganimet hukuku bu savaş ile birlikte İslam hukukunun bir dalı olarak değerlendirilmiştir.²⁰⁹

Dikkat çeken diğer bir husus Huzeyfe b. El-Yemani'nin babasıyla birlikte yaşadıklarıdır. Huzeyfe b. El-Yemani İslam'ı kabul ettikten sonra Bedir savaşına hazırlık yapıldığı sırada babasıyla birlikte Mekke'den geçerken müşrikler onları Müslüman oldukları ve Hiz. Peygamber'e yardıma gidecekleri kuşkusuyla alıkoymak istediler. Huzeyfe Medine'ye özel bir iş için gittiklerini ve Hiz. Muhammed'in ordusuna katılma gibi bir niyetleri olmadığını söyleyince, onları serbest bıraktılar. Bedir'e gelip durumu Hiz. Peygambere anlatınca, Hiz. Peygamber onlara sözlerini tutmalarını ve Medine'ye gitmelerini ister.²¹⁰ Bu örnek Bedir savaşının en çarpıcı örneklerindendir. Zira Müslümanların sayıca azlığı ortadaydı. Buna rağmen Hiz. Peygamber ahde vefayı savaş gibi bir durumda bile elden bırakmamıştır.

Bedir gazvesinde Hiz. Peygamberin önemli stratejileri olmuştur. Bunlar bir manada zaferi getiren stratejilerdir. İbni Hişam, Vakıdı, İbni Sa'd gibi İslam tarihi alanında yazılan ana kaynaklardan ve Muhammed Hamidullah'ın "*Hiz. Peygamberin savaşları*" adlı çalışmasından Hiz. Peygambere ait derlediğimiz Bedir gazvesinde savaş yöntemlerini şu şekilde maddeleştirebiliriz: ²¹¹

²⁰⁸ Hamidullah, *Hiz. Peygamberin Savaşları*, s. 52.

²⁰⁹ Ahmet Özel, s. 35-36.

²¹⁰ Hamidullah, *Hiz. Peygamberin Savaşları*, s. 44.

²¹¹ Hamidullah, *Hiz. Peygamberin Savaşları*, s. 45-48.

- 1- Peygamberin istihbarat amaçlı her yöne gönderdiği öncü ekipler. Kimi zaman kendisi, bir iki arkadaşıyla vadileri dolaşıp, düşman hakkında bilgi toplamıştır.
- 2- Kervanın Bedir'e ulaşması yaklaşık bir hafta zaman alıyordu. Bu sırada bölgede bulunan Hz. Peygamber Medine'ye dönmeyerek, bölgede bulunan kabilelerle sulh antlaşmaları yapmıştır. Dolayısıyla bu kabilelerin Müslümanlara karşı müşriklerin safında yer almaları önlenmiş oluyordu.
- 3- Hz. Peygamber önceden savaş alanına geldiği için karargâhını hâkim bir tepeye kurarak üstünlüğü baştan ele geçiriyordu.
- 4- Düşman alana gelmeden hendekler kazılarak, suyun akışı Müslümanların tarafındaki kanallara veriliyordu.
- 5- Savaş düzeni Hz. Peygamber tarafından oluşturulmuştu. Orduyu sıralara ayırıp, bir ok gibi dümdüz olması için elindeki asa ile kontrol ediyordu.
- 6- Her grup için bir komutan tayin etmişti. Üç ana grup vardı: Muhacirler, Evsliler ve Hazrecliler.
- 7- O gün için üç ayrı parola saptanmıştı. Zira Müslümanların üniforması yoktu.
- 8- Emri olmadan hareket edilmemesi, silahların ekonomik kullanılması adına düşman atış mesafesine girdiğinde kullanılması emrini vermişti.
- 9- Kur'an'ın yönlendirmesiyle düşmanın yok edilmesi değil, savaşamayacak duruma getirilmesi amacıyla eklemelerine vurma şeklinde tarif edilen savaş yöntemi tercih edilmişti. Bu yöntem az kan dökmeyi de sağlamıştı.
"Kopartın onların (silah tutan) tüm parmaklarını!"²¹²

Bedir gazvesinde Rum suresinin yaklaşık dokuz sene önce haber verdiği müminlerin sevineceği müjdesi de gerçekleşmiş oluyordu. Rum suresi, Bizans'ın en kötü ve zayıf dönemini yaşadığı ve Sasanilere karşı en ağır yenilgisini aldığı dönemde 'birkaç yıl içinde' galip geleceğini ve müminlerin sevineceği müjdelerini veriyordu. Mekke müşrikleri Bizans'ın ve Müslümanların o günkü durumuna bakıp böyle bir şeyin imkânsızlığına inanarak Müslümanlarla alay etmişlerdi. Bundan başka çeşitli sigalarla gelen rivayetlere göre Müslümanlarla kâfirler arasında

²¹² *Enam Suresi, 12.*

durumun kızıştığı hatta ayetlerin müjdelediği gibi Rumların hezimete uğramalarından sonra tekrar galip gelecekleri müjdesinin doğruluğu üzerinde ödüllü bahislere girildiği ifade edilmektedir.²¹³

Gerçekten de Bizans en kötü durumunu yaşıyordu. Sasanilere karşı ağır yenilgiler almışlardı. Sasaniler, Kadıköy yakınlarına kadar gelmişlerdi. Hatta Bizans imparatoru devletin merkezini Kartaca'ya taşımayı düşünüyordu.²¹⁴ Müslümanlar da Mekke'de en ağır baskılarla karşıyordu. Habeşistan hicretlerinin yaşandığı, müşriklerin baskısının iyice şiddetlendiği bir dönemde Rum suresi iniyor ve Müslümanlara iki müjde veriyordu. İlki Bizans'ın, Sasanilere karşı kazanacağı zaferi diğeri ise Müslümanların zaferi müjdesiydi. Her iki müjde de Kur'an'ın haber verdiği şekilde ve zamanda gerçekleşiyordu. Bizans imparatoru Herakles, Sasanileri ağır bir yenilgiye uğratmıştı. Bu haber Müslümanlara ulaşınca bu duruma çok sevinmişlerdi. Aynı zaman da Bedir gazvesi zaferle sonuçlanmıştı. Bu durumdan da Müslümanlar yüzlerinin akıyla çıkıyordu. Zira ileride gerçekleşecek ve en önemlisi çok zor görünen bir durum söz konusuydu. Ancak Müslümanlar en ufak bir tereddüt bile geçirmeden Kur'an'ın Rum suresinde bildirdiği ve gelecekte gerçekleşecek hususlara iman ediyordu.²¹⁵

3.1.2. Uhud Savaşı:

(7 Şevval, 3. Hicri Yıl / 24 Aralık, Pazartesi)

Bedir'de ağır bir mağlubiyet yaşayan Kureyşliler, Mekke sokaklarını matem yerine çevirmişlerdi. Bedir'de Mekke'nin önemli simaları öldürülmüştü. Her evden en az bir cenaze çıkmıştı. Bununla beraber siyasi ve ekonomik açıdan da önemli bir itibar kaybı söz konusuydu. Arap yarımadasındaki itibarları bir anda hem de sadece saatler süren bir savaşla yerle bir olmuştu. Aynı zaman da ekonomileri ticarete dayanan Mekkeliler ticaret yolunu da Müslümanlara kaptırmıştı. Kureyş Bedir'de kaybettiği ulularını bir türlü unutamıyordu. Bedir'de öldürülen Kureyş büyüklerinin akrabaları Müslümanlara eskisinden daha çok öfke duyuyorlardı. Mekke

²¹³ M. İzzet Derveze, *Et-Tefsirü'l Hadis: Nüzul Sırasına Göre Kur'an Tefsiri*, Çev. Ahmet Çelen [ve bşk.], Cilt 4, Ekin Yay. İstanbul 1997, s. 287.

²¹⁴ Charles Diehl, *Bizans İmparatorluğunun Tarihi*, Çev. A. Göke Bozkurt, İstanbul 2006, s. 52.

²¹⁵ Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır, *Hak Dini Kur'an Dili [Kur'an-ı Kerim]*, Cilt 6, Hikmet Neşriyat, İstanbul 2007, s. 263.

sokaklarında öfke ve intikam yeminleri dolaşıyordu. Kureyş'in önemli ve lider sayılan büyükleri Bedir'de katledilince, Mekke'de liderliği Ebu Sufyan alıyordu. Ebu Süfyan, Bedir savaşına sebep olan ticaret kervanının başındaydı ve bu kervanda 1000 deveden oluşan ve 50.000 dinar karşılığında bir mal vardı. Bu mallar Darünnedve'de bekletiyordu. Özellikle akrabaları katledilen kişiler Ebu Sufyan'a gelerek malların satılarak Müslümanlara karşı büyük bir ordu hazırlığında kullanılması önerisini getirdiler. Ebu Süfyan başta olmak üzere kervanda malı olan herkes bu görüşü benimsedi.²¹⁶ Kur'an-ı Kerim bu durumu Enfal suresinin 36. ayetinde şöyle açıklamaktadır:” *(İnsanları) Allah yolundan çevirmek için servetlerini ortaya koyan şu kâfirler var ya: işte onların, daha çok servet harcamaları gerekecek; sonra bu onların içinde gerçekleşmemiş bir özlem olarak kalacak ve en sonunda tükenip gidecekler. Nihayet, inkârda ısrar eden bu kimseler topluca cehenneme sürülecekler*”²¹⁷

Mekkeliler, Bedir de olduğu gibi alelacele iş yapmak istemiyorlardı. Ayrıca bu defa gönüllü askerlerle değil, daha kalabalık bir ordu ile hareket etmek istiyordu. Ehabişlerle yetinmeyerek Arap yarımadasındaki müttefiklerini de savaşın içine katmak istiyorlardı. Bunun için başta Amr b. As olmak üzere birçok önemli kişiyi kabileleri gezmek ve yeni doğan İslam tehlikesini savuşturmak ve oluşturdukları yeni orduya katılmak üzere görevlendirdi. Amr b. As ve diğerleri başarılı olmuşlardı.²¹⁸ Bu arada Mekke'de olup biten her şey anında Hz. Peygamberin ajanı Hz. Abbas tarafından Medine'ye mektupla rapor ediliyordu.²¹⁹

Kendilerine katılanlarla birlikte Kureyş yola çıktığında 3.000 kişiydi. Sakif kabilesinden 100 adam vardı. Çıktıklarında büyük bir hazırlık ve çok sayıda silahla çıktılar. Orduda 200 atlı, 700 zırhlı ve 3.000 deve vardı. Hz. Abbas bu durumu Beni Gıfar kabilesinden kiraladığı bir adamla Peygamberimize ulaştırdı. Mektupta Kureyş ordusunun asker ve silah sayısı ve hazırlığı yer alıyordu.²²⁰ Bu nedenle düşmanın

²¹⁶ İbni Sa'd, Cilt 2, s. 35-36.

²¹⁷ Enfal Suresi, 36.

²¹⁸ İbn-i Hişam, Cilt 3, s. 54-55; Hamidullah, Hz. Peygamberin Savaşları, s. 55.

²¹⁹ İbn-i Sa'd, Cilt 2, s. 36.

²²⁰ Vakıdi, Cilt 1, s. 256.

hazırlığı karşısında Müslümanlar da hazırlık yapıyorlardı. Ancak Yahudi ve münafıklar dedikodu yaparak ortalığı karıştırıyorlardı.

Kureyş ordusu bu defa işi sıkı tutuyorlardı. Özellikle lider kesimi daha iyi savaştırmak, Bedir’de öldürülenleri hatırlatmak, savaşa kışkırtmak ve savaş meydanından kaçmamak için yanlarında kadınlarını da götürmüşlerdi. Ayrıca Müslümanlar, Medine’ye hicret ettikleri zaman emrindeki elli kişilik bir grupla Mekke’ye sığınan, Müslümanlara ve Hz. Peygambere düşmanlığıyla ün salan Ebu Amir el-Fasık adlı kişiyi de saflarına almışlardı. Bu adam Evs kabilesine mensup bir Hristiyan’dı ve bu şekilde Evs üzerinde etki edeceğini düşünüyorlardı.²²¹ Şimdiye kadar kaynaklardan aktardığımız rivayetlere göre Uhud savaşının iki önemli sebebi karşımıza çıkmaktadır:

- 1- Bedir savaşında yaşanan hezimetin intikamını almak,
- 2- Bedir savaşında lider kadroyu öldüren Müslümanlardan öç alarak Müslümanları zayıflatmak ve Hz. Muhammed’in kazandığı itibarı sarsmak. Bunu için özel görevlerle vazifelendirdikleri kişiler görmekteyiz. Bunların görevi kendilerine tarif edilen Müslümanları katletmekti. Örneğin Cübeyr b. Mut’im çok iyi mızrak kullanan Habeşli köle Vahşi’yi, Bedir’de katledilen amcası Tuayme b. Adi’ye karşı Hz. Hamza’yı öldürmesini istemiş ve bunu yaptığı takdirde hürriyetine kavuşturacağını vaat etmiştir. Ebu Süfyan’ın karısı Hind de aynı şekilde babasını katleden Hz. Hamza’ya duyduğu kinden Vahşi’yi bu işi yapması için hırslandırıyor. Vahşi, Ebu Desme şeklinde künyelenirdi.²²²

Müslüman tarafı durumu netleştirmeye çalışıyordu. Hz. Peygamber Medine’nin fiziki yapısından dolayı şehri içeriden savunma eğilimindeydi. Zira Medine şehrinin arazisi savaş için uygun değildi. Dağlarla çevrili oluşu, ucum ya da utum denilen güçlü kalelere sahip oluşu, bahçelerle dolu olması gibi fiziki şartlar Medine’de bir meydan savaşını zora sokuyordu. Medine’nin sadece bir tarafı açıktı ve buradan da düşman geçemezdi.²²³ Bütün bunları hesaba katan Hz. Peygamber

²²¹ Vakıdî, Cilt 1, s. 258; İbn-i Sa’d, Cilt 2, s. 36.

²²² İbn-i Hişam, Cilt 3, s. 86; İbn-i İshak, s. 430; Mahmudov, s. 113-114.

²²³ Hamidullah, *Hz. Peygamberin Savaşları*, s. 57-59.

şehrin içeriden savunulmasını istiyordu. Zira Hz. Peygamber, düşmanın konakladığı yerin çok iyi bir yer olmadığını, eğer Medine'ye saldıracak olurlarsa onlarla savaşacaklarını ifade etmiştir. Bu tutumunda gördüğü bir rüyanın da etkili olduğu rivayet edilir.²²⁴ Ayrıca kadın ve çocukların utumlara yerleştirilerek daha iyi korunacağını, düşmana sadece dar bir alan bırakılarak daha rahat imha edilebileceğini düşünüyordu. İlginçtir münafıkların lideri Abdullah b. Ubey de bu görüşte olup, kadın ve çocukların da savaşa katkı sunabileceğini belirtmiştir.²²⁵ Ancak Bedir gazvesine iştirak etmemiş ve şehitlik mertebesine ulaşmak isteyen gençlerin ısrarları üzerine savaşın Medine dışında yapılmasına karar verildi. Peygamberimiz bunun üzerine eve giderek zırhını giydi.²²⁶ Daha sonra gençler kendi aralarında Resulullah'ı zorlamış gibi bir durum göründüğünü hissederek, Hz. Peygamber'e pişmanlıklarını bildirdilerse de Resulullah:" *Peygamber ümmeti için savaşmak üzere zırhını giydikten sonra, savaşmadıkça onu çıkarması uygun olmaz.*" diyerek bu teklifi geri çevirdi. Sonra Resulullah hazırlıklarını tamamladı ve şöyle buyurdu:" *Size emrettiklerimi dikkatli dinleyin ve ona uyun. Allah 'ın adıyla yürüyün. Sabrettiğiniz sürece zafer sizin olacaktır.*"²²⁷

Aslında savaşı Medine dışında isteyen gençler, Bedir gazvesinde kazanılan itibarı da pekiştirmek istiyordu. Uhud her yönüyle bir savunma savaşıydı. Zira saldıran ve savaşa hazırlık yapan karşı taraftı. Gençlerin heyecanı basit bir kahramanlık gösterisi olarak görülmemelidir. Zafer, şehitlik, düşmandan korkmama, savaştan kaçmama gibi Kur 'ani kavramlarla gençlerin heyecanı açıklanabilir. Zaten Peygamberimize olan talepleri de düşmanın karşısına çıkmak ve zayıf olmadıklarını göstermekti. Bu Arap yarımadasındaki diğer kabilelere de yansıyan bir savaştı. Çünkü diğer kabileler her savaş sonrası ayrı pozisyon alıyorlardı. Müslümanların güçlü olması ve savaştan zaferle ayrılması kabileleri Müslümanlara yakınlaştırabiliyordu. Uhud yenilgisinin asıl sebebi Medine dışında yapılan savaş tercihi değildir. Zaten öyle olsaydı Hz. Peygamber görüşünde ısrar ederdi.

²²⁴ İbni Hişam, Cilt 3, s. 86; İbni Sa'd, Cilt 2, s. 37.

²²⁵ Vakıdi, Cilt 1, s. 261-262.

²²⁶ İbni İshak, s. 430-431.

²²⁷ İbni İshak, s. 431-432; Vakıdi, Cilt 2, s. 261-266.

Savaşın Medine dışında yapılması fikri netleştikten sonra Hz. Peygamber ikisi atlı, 100'ü zırhlı 1000 kişiyle Uhud'a doğru yola çıktı. İslam ordusu Uhud'a yaklaştığında Abdullah b. Selul, Medine'nin içeriden savunulmamasını bahane ederek, emrindeki 300 ya da 330 kişi ile İslam ordusundan ayrılmış ve Medine'ye dönmüştür. Münafık sayısı ordunun üçte birini oluşturuyordu. Dolayısıyla Uhud'da savaşan Müslüman sayısı 700 olarak kayda geçiyordu.²²⁸

Bu arada Ensar'ın ittifak halinde oldukları Yahudilerden yardım alınması teklifi üzerine, Hz. Peygamber:" *Şirk ehline karşı şirk ehlinde yardım almayız.*" diyerek bu teklifi reddetti.²²⁹ Müslümanlar savaşa 700, müşrikler ise 3.000 kişiyle katıldı. Ayrıca müşriklerin 200 atı vardı.²³⁰

Hz. Peygamber savaş alanına geldiğinde Uhud dağına arkasına aldı ve yüzünü Medine'ye doğru çevirdi. Bedir gazvesinde olduğu gibi Müslüman ordusunu saflar halinde düzenledi ve kontrolünü bizzat kendisi yaptı. Bu arada Ayneyn tepesinden gelecek saldırıları önlemek amacıyla Abdullah b. Cubeyr komutasında elli okçuyu tepeye yerleştirdi. Özellikle tepedeki okçulara arkadan saldıracak atlıları engellemelerini ve savaşın seyri nasıl gelişirse gelişsin yerlerini terk etmemelerini sıkıca tembihledi. Alandaki askerlerine ise kendisi emir vermedikçe savaşmamaları emirini verdi. Ebu Sufyan komutasındaki müşrik ordusu ise arkası Medine'ye, yüzleri güneşe gelecek şekilde konumlanmıştı. Ancak en tehlikelisi sağ cenapta bulunan Halid b. Velid idi. Sancaklar her iki orduda dağıtılmıştı. Müslümanlarda en büyük sancak Mus'ab b. Umeyr'de bulunuyordu. Hazırlıklarını bitiren Hz. Peygamber savaşın önemi ve şehid olacaklara verilecek ecirle ilgili bir moral konuşması yaptı. Bu konuşmanın tamamı Vakıdi'de yer almıştır.²³¹

Hazırlıklar bitince savaş başladı. Tüm kaynaklar savaşın ilk anından itibaren Müslümanların disiplinli olmalarıyla müşrik ordusunu bozguna uğrattıklarını ve kaçışmaya başladıklarını rivayet ederler. Müslümanlar kaçan orduyu kovalamaya başladılar. Diğer yandan kaçarken müşrik ordusunun geride bıraktığı ganimetleri de

²²⁸ İbni İshak, s. 432.

²²⁹ İbni Sa'd, Cilt 2, s. 38.

²³⁰ İbni İshak, s. 433.

²³¹ Vakıdi, Cilt 1, s. 271-274.

toplamaya başladılar. Bunları gören okçular ganimet sevdasıyla yerlerini terk ettiler. Okçuların yerlerini terk etmesi savaşın seyrini bir anda değiştirdi. Abdullah b. Cubeyr okçulara Hz. Peygamberin talimatlarını ve uyarılarını hatırlattıysa da çok azı hariç kimse dinlemedi. Aşağı inip ganimet toplamaya koyuldular. Özellikle müşrik ordusunda fırsat kollayan Halid b. Velid ve emrindeki süvariler bu durumu fırsat bilip arkadan dolaşarak tepede kalan birkaç okçuyu şehid ettikten sonra Müslümanları kovalamaya başladılar. Bunu gören diğer müşrikler toparlanarak karşı saldırıya geçtiler, Müslümanlar iki ateş arasında kalmışlardı. Savaşın seyri bir anda değişti.²³²

Müslümanlar ikiye bölünmüşlerdi. Bir düşman okçusu da Hz. Peygamberin öldürüldüğünü söyleyince Müslümanlar tamamen umutsuzluğa kapıldılar ve her biri bir yana dağıldı.²³³ Peygamberimiz yaralanmış,²³⁴ Müslümanlar yaşanan panik dolayısıyla birbirlerini katletmeye başladılar. Peygamberimizin ölüm haberi birçok Müslümanın direncini kırmıştı. Hatta bazıları savaşamaz durum gelmişlerdi. Ancak Peygamberimizin ölmediği haberi gelince Müslümanlar toparlandı ve ilk etapta Hz. Peygamberi koruma gayretine girmişlerdi. Müslümanlar ilk baştan beri Uhud dağına arkalarına aldıkları için oraya sığınmak zor olmadı. Müslümanların dağa tırmanmaları savaşı bitiriyordu.²³⁵

Savaş bittiğinde Müslümanlar yetmiş şehid vermişlerdi. Altmış beş kişi Ensar'dan dördü Muhacirlerden, ayrıca Müslümanların safında savaşarak şehid düşen bir Yahudi olduğu kaynaklarda geçmektedir. Müşriklerin ise yirmi üç kaybı vardı.²³⁶

Uhud savaşının yenilgisi hiç şüphesiz Hz. Peygamberin uyguladığı askeri taktik ve stratejinin uygulamasından kaynaklanmadı. Bu yenilginin asıl sebebi Peygamberin talimatlarını uygulamayan ve ganimet peşinde koşan Ayneyn tepesindeki Müslümanlardır. Savaşın seyrine bakıldığında ilk aşamada Peygamberimizin talimatları harfiyen uygulanmış ve müşrik ordusu bozguna

²³² İbni Sa'd, Cilt 2, s.39-41; Hamidullah, *Hz. Peygamberin Savaşları*, s. 67-68.

²³³ İbni Hişam, Cilt 3, s. 105; Hamidullah, *Hz. Peygamberin Savaşları*, s. 69; İbni Sa'd, Cilt 3, s. 41.

²³⁴ Vakıdi, Cilt 1, s. 297.

²³⁵ Mahmudov, s. 118.

²³⁶ Vakıdi, Cilt 1, s. 349; Hamidullah, *Hz. Peygamberin Savaşları*, s. 69; Mahmudov, s. 121.

uğrattılmıştı. Özellikle tepedeki Müslümanlar görevlerini yaptıklarında geçitten gelecek tüm tehditler püskürtülmüştü. Peygamberimizin düşmanı Medine dışında karşılama fikrine karşı sarf ettiği sözler aslında zaferin uzak bir ihtimal olmadığını gösteriyordu. Kur'an'ı Kerim de bu hususu şöyle açıklamaktadır:” *Ve doğrusu Allah size verdiği sözü tuttu; hatırlayın ki O'nun izni sayesinde köklerini kazıyordunuz; ne ki arzuladığınız zaferi Allah size gösterdikten sonra gevşeyip (Peygamber'in) emri konusunda tartıştınız ve itaatsizlik ettiniz. İçinde dünyaya özlem duyanlar olduğu gibi, ahirete özlem duyanlar da vardı. Bunun üzerine Allah, sizi sınamak için düşmanlarınızı yenmenize mâni oldu. Fakat O (şimdi) sizi bağışladı; zaten Allah inananlara karşı çok lütfkârdır.*”²³⁷ Uhud savaşında yenilginin en önemli sebebi okçuların yerlerini terk etmesi olmakla beraber sonradan diğer Müslümanlar arasında yaşananlar da hezimete davetiye çıkarmıştır. Düşman kuvvetlerinin Müslümanları iki taraftan kuşatması sonrası yaşanan şaşkınlık, Müslümanların ortaya çıkan panikle birbirlerini yaralamaları hatta öldürmeleri, bazılarının Peygamberin öldürüldüğü haberi yayıldıktan sonra silahlarını bırakarak savaştan çekilmeleri Uhud yenilgisinin bir diğer sebebi olarak görülmelidir.

Müşrikler, Uhud savaşındaki galibiyeti büyük bir sevinçle karşılamış, savaş alanındaki Müslüman şehitlerin yüz ve vücutlarını tanınmaz hale getirmişlerdi.²³⁸ Hatta halk Mekke’de sokaklara dökülmüştü. Şehitlere yapılan bu gayri ahlaki muamele Müslümanları derinden yaralamış, aynısını yapacaklarına dair intikam yeminleri Kur’an tarafından yasaklanıyordu.²³⁹ *-İmdi siz, cezalandırdığınızda mutlaka sizin maruz kaldığınız miktarı aşmadan cezalandırınız; yok eğer sabrederseniz, bu, sabırda direnenler için daha hayırlıdır.*”²⁴⁰

Medine’ye Uhud savaşının neticesi ulaştığında, şehir büyük bir hüzne bürünmüş, kadınlar günlerce şehitlere gözyaşı dökmüştür. En çok üzülenlerden biri de Peygamber Efendimizdi. Özellikle Hz. Hamza’nın şehadeti Peygamberimizi derinden etkilemişti. Ancak bu duruma sevinenler de vardı: münafıklar ve Yahudiler. Peygamberimizin Risâlet’iyle ilgili dedikodu yaparak şehirde huzuru bozuyorlardı.

²³⁷ *Ali İmran Suresi*, 152.

²³⁸ İbni İshak, s. 443; İbni Hişam, Cilt 3, s. 122.

²³⁹ İbni Hişam, Cilt 3, s. 128.

²⁴⁰ *Nahl Suresi*, 126

Hatta Hz. Ömer, Peygamberimizden onları cezalandırma konusunda izin istemiş, ancak Peygamber bunu reddetmişti.²⁴¹ Aslında Uhud savaşı onları yarı yolda bırakan Abdullah b. Selul ve arkadaşlarının yani münafıkların da gerçek yüzlerini ortaya çıkarıyordu. Yahudiler de seslerini yükseltip, içlerindeki kini kusuyorlardı. Zahirde Müslümanlarla görünen her kesim için Uhud savaşı bir alameti farika vazifesi görüyordu. Bazı kabileler Müslümanlarla yapılan antlaşmaları bozmuş, Beni Esed ve Beni Lihyan gibi kabileler Medine'ye saldırma planları bile yapmışlardı.²⁴²

Uhud savaşı netice olarak Müslümanların aldığı bir yenilgidir. Bunun ağır bir yenilgi olup olmaması, bir darbe, ya da bir musibet olarak değerlendirilmesi arasında bir fark yoktur. Savaş bir bütün olarak değerlendirildiğinde netice yenilgidir. Bedir gazvesi nasıl bir zafer olarak algılanıyorsa, Uhud savaşı da yenilgi olarak kabul edilmelidir. Bedir savaşının sonunda Müslümanlar tüm dünyaya zafer sonrası yapılacakların uygulamalı dersini verirken, Uhud sonrasında da yenilgi sonrası yaşanacakların dersini veriyordu. Şehitlerin parçalanmış vücutları karşısında takındıkları tavır, onları defin sırasındaki sabır ve metanetleri, Peygamber Efendimizi koruma adına gösterdikleri fedakârlık kayda değerdir. Savaş sırasında iki ateş arasında kaldıkları zaman psikolojileri alt üst olmuş, her şey bitti derken Peygamberin daveti üzerine düşmanı takibe kadar varan bir cesaret örneği göstermişlerdir.²⁴³ Ama şunu da hiçbir zaman unutmadılar: Bir anlık dünya gafleti acı sonuçlar hatta telafisi imkânsız sonuçlar doğurabilir.

Hz. Peygamber, Uhud şehitlerini hiçbir zaman unutmamış, belirli aralıklarla şehitliği ziyaret etmiş, ömrünün sonlarına doğru bu ziyaretler sıklaşmıştır.²⁴⁴ Peygamberimizin bu uygulaması daha sonrakiler için de bir örnek teşkil etti. Günümüzde umre, hac gibi ibadetler için gidenler de Uhud şehitliğini ziyaret ederler.

Uhud savaşına on civarında kadın sahabeler katılmıştır. Sayıları on civarında olan kadın sahabelerin görevi, askerlere su dağıtmak ve yaralıların tedavisi gibi hizmetlerdi. Hz. Fâtıma, Hz. Âişe, Ümmü Eymen, Ümmü Umâre ve Ümmü Süleym

²⁴¹ Vakıdı, Cilt 1, s. 365-366.

²⁴² Mahmudov, s. 127.

²⁴³ İbni Hişam, Cilt 1, s. 135.

²⁴⁴ Vakıdı, Cilt 1, s. 362.

bunlar arasındadır. Ümmü Umâre, savaşın kızıştığı ve Müslümanların zor durumda kaldıkları sırada Hz. Peygamber'i koruma adına düşmanla çarpışmış, Hz. Fâtıma da Hz. Peygamber'i yaralarını bir parça hasırı yakarak yaraya bastı ve tedavi etti.²⁴⁵

Uhud yenilgisini yorumlayan bazı çağdaş tarihçiler, Bedir zaferinden sonra Uhud'da alınacak ikinci bir zaferin Peygamberimizin dini tebliğ manasında hedefine ulaşmasında zorluk yaşayacağı ve özellikle Kureyş'in İslam'a ve Müslümanlara daha çok kinleneceğini, daha sonra Hudeybiye'de elde edilecek kazanımların zorlaşacağını ifade etmişlerdir.²⁴⁶ Dolayısıyla Uhud yenilgisini bir ilahi taktik görmek demektir ki, kanımca bunu iyimser hatta biraz zorlama yorum olarak görmek gerekir. Uhud bir yenilgidir. Ancak bu yenilginin altında yatan temel sebep., Resulullah'ın emirlerine olan itaatsizlik ve dünya malına olan meyildir. Zira Kureyş'in düşmanlığı ve Müslümanlara olan kini bu gazveden sonra bitmedi. Hendek savaşında daha büyük güçlerle saldırdı. Müslümanlara son ve öldürücü darbe Hendek savaşında düşünüldü. Kureyş tüm güçleriyle Medine'ye gelmişti ve işi orada bitirmek üzere hazırlığını yapmıştı. Diğer müşrik kabileler de bu yenilgiden cesaret almış, Müslümanlarla yaptıkları antlaşmaları bozmuş, ardından Bi'ri Maune ve Reci vakaları gibi ihanet komploları yaşanmıştı. Ayrıca bu gazveden sonra Yahudi kabilelerle de bazı problemler yaşanmış ve bu kabileler haklı gerekçelerle Medine'den çıkarılmıştır.²⁴⁷ Zaten Müslümanların bu gazveden sonra yaptıkları en olumlu şey özeleştiri ve Resullullah'ın emirlerine karşı itaat problemini çözme konusundaki tavidir.

3.1.3. Uhud Savaşı'nın İslam'da Cihad ve Savaş Anlayışının Oluşması Bağlamında Sonuçları

Uhud savaşını sonuçları açısından genel bir değerlendirmeye tabi tutarsak;

- 1- Müşrikler Uhud'da bir zafer kazanmışlardı. Ancak bu zafer ne onlara Bedir hezimetini sonrası kaptırdıkları ticaret yolunu açmış ne de Medine

²⁴⁵ İbni Sa'd, Cilt 2, s. 47-48.

²⁴⁶ Mustafa Fayda, *Allah'ın Kılıcı Halid bin Velid*, Çağ Yay. İstanbul 1992, s. 104; Casim Avcı, *Uhud Gazvesi*, www.sonpeygamber.info.

²⁴⁷ Mahmudov, s. 127

garnizonlarını kendi topraklarına katabilmişlerdi.²⁴⁸ Zaten müşrikler ezici bir üstünlük sağlasalardı savaş kısa sürede bitmez, orada bulunan Müslümanları, hatta Medine’de kalan diğer Müslümanları da kadın, çocuk, yaşlı demeden kılıçtan geçirirlerdi. Hatta onlara münafıkların ve Yahudilerin de yardım edeceklerini söyleyebiliriz.

- 2- Müslümanlara şehit verdirmişlerdi ama bu onlara kesin bir zafer sağlamamıştı.²⁴⁹ Dolayısıyla Uhud, müşrikler açısından savaş alanında bir zafer sağlamış, ancak istenen sonuç tam olarak elde edilmemişti. Müslümanlardan bir esir bile alamamışlardı. Zira Müslümanlar savaş alanından kaçmamış, kısa süren bir panikten sonra stratejik olarak Uhud dağına sığınmışlardı. Bedir hezimetinden sonra Müslümanları tamamen yok etme üzerine yapılan planlar tam olarak gerçekleşmiyordu. Bundan dolayı Uhud savaşındaki galibiyeti kesin bir zafer olarak algılamak hatadır.
- 3- Savaş bizzat müşrikler tarafından durdurulmuştur. Bu bile Müslümanlardan çekindiklerini göstermektedir.²⁵⁰ Zira onlar da daha fazlasını yapamayacaklarını ve Müslümanların yeniden toparlanıp karşı hücumla geçeceklerinden korkuyorlardı.²⁵¹ Zaten Müslümanların daha sonra Hz. Peygamberin talimatıyla müşrikleri takip ettiği bir gerçektir.
- 4- Münafıklar bu savaşta iyice kendilerini açığa çıkarmışlardır. Bilindiği gibi müşrikler Müslümanların safında yola çıkmışlar ancak onları yarı yolda bırakarak Medine ‘ye geri dönmüşlerdi. Ayrıca Medine’de savaştan sonra Müslümanların aleyhine dedikodu yapmışlardı.
- 5- Müslümanlar Uhud gazvesinden sonra çabuk toparlanmış, eski güçlerine dönmeleri zor olmamıştı.

Kısacası Uhud savaşı müşriklerin beklentilerini tam olarak karşılamamıştır. Ancak Müslümanlar için bir muhasebe ve silkelene imkânı tanımıştı. Ayrıca Uhud savaşı zaferin yanında mağlubiyetlerin de olabileceği mesajını veriyordu. Bedir

²⁴⁸ Hamidullah, *Hz. Peygamberin Savaşları*, s. 75.

²⁴⁹ Watt, s. 51-52.

²⁵⁰ İbni Hişam, Cilt 3, s. 139.

²⁵¹ Mahmudov, s. 119.

savaşı Müslümanlara zaferin ahlakını, Uhud ise yenilginin ahlakını öğretiyordu. Bedir zaferi nasıl şımarıklığa neden olmadıysa, Uhud yenilgisi de ümitsizliğe ve karamsarlığa neden olmadı. Her şart ve durumda lidere güvenme ve onu hiçbir şekilde yalnız bırakmama dersini veriyordu. Uhud'da ve diğer savaşlarda yaşanan bu anlayış sonradan yaşanacak savaşlar için de bir şablon oluşturuyordu. Yaşanacak bir hezimetten sonra Müslümanların dağılması önlenmiş oluyordu. Bu açıdan düşünüldüğünde Uhud yenilgisi cihad pratikleri açısından çok önemli mesajlar vermiştir.

3.1.4. Beni Nadir Gazvesi: İhanetin Sonu

(Hicri 37. Ayı, Rebiülevvel, Ağustos 625)

Beni Nadir Yahudilerine karşı düzenlenen bu gazvenin asıl sebebi Hz. Peygambere karşı düzenledikleri suikast olarak kabul edilir. Hz. Peygamber, Amr b. Ümeyye tarafından, Beni Amir'den yanlışlıkla öldürülen iki maktulün diyetini ödemede yardım etmeleri için, Beni Nadir'den yardım istemeğe gitmişti.²⁵² Medine sözleşmesine göre Beni Nadir Yahudileri Müslümanların müttefiki oldukları için kan diyetini ödemede Müslümanlara yardım etmeleri gerekirdi. Öldürülen iki kişinin diyeti hür iki Müslüman diyeti olarak takdir edilmişti.²⁵³ Hz. Peygamber geldiğinde, Beni Nadiriler toplantı yerinde oturuyorlardı. Peygamberimizin geldiğini görünce O'nu karşıladılar. Sonra bir köşeye çekilip kendi aralarında konuşmaya başladılar. Huyey b. Ahtab, Nadirileri etrafına toplayıp Peygamberimizi öldürme planları yapıyordu. O sırada Peygamberimiz bir evin duvarına yaslanmış onları seyrediyordu. Bu arada Amr b. Cahş, karar verdikleri gibi planlarını uygulamaya koymuştu. Efendimizin oturduğu duvarın bulunduğu evin damına çıkmış ve elindeki kayayı Peygamberimizin üstüne atmak istiyordu.²⁵⁴ Peygamberimizin yanında Ebu Bekir, Ömer ve Ali vardı.²⁵⁵ Allah, bu durumu Cebrail vasıtasıyla Hz. Peygamber'e bildirdi. Bunu öğrenen Hz. Peygambere sanki bir ihtiyacını gidermek üzere kalktı ve hızlıca oradan ayrılıp Medine'ye döndü. O'nu orada bekleyen diğer sahabeler geri

²⁵² İbni Hişam, Cilt 3, s. 267.

²⁵³ Hamidullah, *İslam Peygamberi*, Cilt 1, s. 195.

²⁵⁴ Vakıdi, Cilt 2, s. 8-9.

²⁵⁵ İbni Hişam, Cilt 3, s. 268.

dönmediğini görünce onlar da oradan ayrıлып Medine'ye döndüler. Bu arada Beni Nadiriler Hz. Peygamber'in acele edip ayrılmasına rağmen O'na istediğini vereceklerini Hz. Ebu Bekir'e söylediler. Medine'ye dönen sahabelere, Hz. Peygamber olanları anlattı ve Cebrail vasıtasıyla olup biten her şeyin kendisine Allah tarafından haber verildiğini anlattı.²⁵⁶

Hız. Peygamber durumu onlara açıklamak üzere Muhammed b. Mesleme'yi gönderdi. Muhammed b. Mesleme, Resulullah'ın kendisini gönderdiğini ve suikast dolayısıyla buldukları yurdu terk etmeleri gerektiğini, aralarında mevcut bulunan antlaşmayı bozmalarından dolayı on gün içinde bu emri yerine getirmelerini istiyordu.²⁵⁷ Beni Nadir Yahudileri önce kendi yurtlarından çıkma konusunda karar vermişler, hatta göç için ekstra develer kiralamışlardı. Ancak İbni Ubey onlara haber vererek kendilerine yardım edeceklerini ve yurtlarını terk etmemelerini istedi. Hatta Beni Kureyza ve Gatafanlıların da yardıma koşacaklarını bildiriyordu. Bunun üzerine Beni Nadir Yahudileri Peygamberimizin gönderdiği elçiye yurtlarından kesinlikle ayrılmayacaklarını ve kalelerine çekilerek kendilerini koruyacaklarını bildirdiler. Hz. Peygamber, '*Yahudiler savaşı tercih etti.*' diyerek Beni Nadir üzerine sefer düzenledi. Medine'de vekil olarak İbn Ümmü Mektum'u bırakmıştı. Peygamberimizin sefere çıktığını gören Yahudiler kalelerine çekildiler. Başta onlara yardım sözü veren Kureyza yahudileri ayrıldı ve yardım etmedi. İbn Übey ve Gatafanlılar da onları kandırdı ve yardım etmedi. Müslümanlar onları on beş gün boyunca kuşattı. Bu arada geçimlerini büyük oranda sağladıkları hurmalıkları da tahrip edildi.²⁵⁸

Bekledikleri yardımı alamayan ve geçimlerini sağladıkları bahçelerini kaybeden Nadiriler güçlü İslam ordusu karşısında teslim olmaya karar verdiler. Durum Hz. Peygamber'e bildirildi. Hz. Peygamber silahları hariç develerinin yükleyebileceği kadar mallarını yanlarında götürmeleri hakkı tanıdı. Yahudiler taşıyabilecekleri her şeyi develerine yükleyerek beraberinde götürdüler. Evlerini de

²⁵⁶ İbni Sa'd, Cilt 2, s. 57.

²⁵⁷ İbni Sa'd, Cilt 2, s. 57.

²⁵⁸ Vakıdi, Cilt 2, s. 16-19.

kimse kullanmasın diye kendi elleriyle yıkarak kullanılamaz hale getirdiler. Yükleri 600 deveydi.²⁵⁹

Beni Nadir gazvesinde sadece Peygamberimize suikast düzenlemek isteyen Amr b. Cahş öldürüldü.²⁶⁰

3.1.5. Beni Nadir Savaşı'nın İslam'da Cihad ve Savaş Anlayışının Oluşması Bağlamında Sonuçları

Beni Nadir gazvesini sonuçları bakımından bir değerlendirmeye tabi tutacak olursak;

- 1- Uhud savaşı sonrası Müslümanların saygınlık kaybına uğradıkları ve eski güçlerine bir daha dönmeyeceklerine dair dedikodulara Beni Nadir zaferi son veriyordu. Medine ve çevresindeki İslam hâkimiyeti tekrar pekiştiriliyordu.
- 2- Bu gazve ile Müslümanlar hatırı sayılır bir silah ganimeti elde etmişlerdi. Bu silahlar savaşlarda Müslümanlara büyük katkı sağlamıştır. Ayrıca elde edilen diğer gayrimenkuller Ensar'ın isteği üzerine Muhacirler arasında taksim edilerek ekonomik açıdan rahatlamalarını sağlamıştır.
- 3- Münafıklar önemli sayılan bir müttefik kaybetmişlerdi. Bu ise münafıkların rahat hareket etmesini önlüyordu. Münafıkların durulması Müslümanlar için de sakin ve huzurlu bir hayat demektir.
- 4- Beni Kaynuka'dan sonra Beni Nadir'in de Medine'den gitmesi Beni Kureyza'yı yalnızlaştırmıştı. Bu ise siyasi açıdan Müslümanlara bir üstünlük sağlıyordu.

Beni Nadir Yahudilerine Peygamberimizin verdiği ceza işledikleri suç karşısında oldukça insaflıdır. Hayber'e yerleşen Beni Nadir Yahudileri orada da rahat durmayarak Müslümanlara karşı diğer kabileleri örgütleyecekler ve Hendek gazvesinin yaşanmasında önemli etkileri olacaktır.

Carl Brockelmann '*İslam Ulusları Ve Devletleri Tarihi*' adlı kitabında Beni Nadir gazvesinin Hz. Peygamber tarafından Uhud'da uğranılan itibar kaybı dolayısıyla kolay bir yol seçilerek gerçekleştirildiğini iddia etmektedir. Böylece Beni

²⁵⁹ İbn-i Sa'd, Cilt 2, s. 58; Vakıdi, Cilt 2, s. 20-24.

²⁶⁰ Vakıdi, Cilt 2, s. 19.

Nadir Yahudilerinin masum oldukları, Müslümanların Arap yarımadasında sarsılan itibarlarını tekrar kazanma uğruna böyle bir maceraya giriştikleri iddiasını ortaya atarak, Müslümanları bu gazvede haksız ve ehemmiyetsiz gerekçelerle saldırgan taraf olarak göstermeye çalışmaktadır.²⁶¹ Hâlbuki tüm gazve ve seriyyelerde Müslümanların adaletten ayrıldıkları vaki olmamıştır. Bu gazvenin sebebi olarak gösterilen suikast meselesi tüm kaynakların üzerinde ittifak ettikleri bir husustur. Ayrıca bu gazve Uhud seferinden beş ay sonra gerçekleşmiştir.²⁶² Bu ise Yahudilerin Peygamberimize suikastı elverişli bir zaman diliminde gerçekleştirmek istediklerini göstermektedir. Zira Uhud yenilgisi sonrası sadece Yahudiler değil, birçok Arap kabilesi de benzer emellerle hareket etmiştir. Beni Nadir gazvesini çalışmamıza almamızın sebebi, Beni Nadirlilerin Hendek gazvesinde oynayacakları roldür. Beni Nadir gazvesinde görüldüğü üzere Hz. Peygamber barışçıl amaçlarla Yahudilerin yanına gitmiştir. Ancak Yahudiler bu durumu istismar ederek Hz. Peygamber'e suikast hazırlığına giriştiler. Hz. Peygamber'in cihad anlayışında ortaya çıkan en önemli husus, kendileriyle antlaşmanın sürdüğü her kesim için getirilen sadakattir. Antlaşma bozulmadığı müddetçe barışçıl ilişkiler devam ettirilmiştir. Hz. Peygamber'in, Beni Nadir yurduna gitmesi ve onlardan yardım etmesi barışa verdiği önemi gösterir.

3.1.6. Hendek Savaşı: Soğuk Savaşın Ve Diplomasinin Zaferi

(8-29 Şevval, 5. Hicrî Yıl / 3-24 Ocak 627. Cumartesi)

Hz. Peygamber her savaş için farklı bir strateji uygulamıştır. Bedir gazvesinde düşman kuvvetleriyle kuyuların olduğu yerde karşılaşmış ve uyguladığı askeri taktiklerin başarısı, Müslümanların disiplinli hareketi ile birkaç saat içinde düşman kuvvetleri hezimete uğratılmıştı. Uhud savaşında şehrin içeriden savunulması önerisine karşı Bedir savaşına katılmayan ve şehadeti arzulayan gençler meydan savaşında ısrar edince, Hz. Peygamber zırhını kuşanarak savaş hazırlıklarına başlamıştır. Uhud savaşı meydan savaşı olduğu için ya da askeri taktik ve stratejilerden kaybedilmedi. Efendimiz tarafından verilen görevi hakkıyla yerine

²⁶¹ Carl Brockelmann *İslam Ulusları Ve Devletleri Tarihi*, Çev. Neşet Çağatay, Türk Tarih Kurumu Yay. Ankara 1992, s. 20.

²⁶² Mahmudov, s. 166-167.

getirmeyen bazı Müslümanların dünya hevesi ve ganimet toplama arzusu ile hareket etmeleri dolayısıyla Uhud savaşı kaybedildi. Zira askeri taktik ve stratejik hareket savaşın ilk anında Müslümanlara üstünlük sağlamıştı. Ne olduysa verilen emirlerin ihmal edilmesiyle oldu. Kaynakların 627 yılı ya da Hicretin beşinci yılı²⁶³ olarak gerçekleştiğinde ittifak ettikleri Hendek savaşında da Peygamber Efendimiz farklı bir taktik ve strateji ile hareket etmiştir. Hendek savaşı denmesinin sebebi düşmana karşı Medine'nin etrafında kazılan hendeklerdir. Ayrıca Hendek gazvesine *Ahzab*, *Hisar*²⁶⁴ gibi isimler de verilmektedir. Bu isimler de Müslümanların sadece Kureyş ile değil Arap yarımadasında bulunan tüm düşman kuvvetlerine karşı verdiği savaş olmasından kaynaklanmaktadır.

Müşrikler ve ittifak halinde oldukları diğer tüm güçler -Yahudiler dâhil- Müslümanlara karşı birleşerek onları tamamen ortadan kaldırmaya yönelik bir harekât hazırlığına giriştiler. Müslümanlara düşman olan her kesim tek tek hareket ederek onları mağlup edemeyeceklerini anlamışlardı. Son ve öldürücü darbe Hendek savaşı ile vurulmak isteniyordu.²⁶⁵ Bu savaşla Müslümanların canları ve malları yağmalanacak ve İslam'ın nuru söndürülecekti. İslam'a düşman her kesim müttefiklik anlayışı içinde hareket ederek Hendek savaşına hazırlandıkları görülecektir. Özellikle Yahudiler bu işin başını çekiyorlardı. Zira daha önce antlaşmaları bozmaları ve çıkardıkları huzursuzluk dolayısıyla Medine'den kuzeye Hayber ve çevresine sürülen ve Müslümanlara bilenen iki Yahudi kabilesi vardı: Beni Kaynuka ve Beni Nadir. İki kabile de Müslümanlardan intikam almak istiyorlardı. Zaten her iki kabile de Müslümanlar için ciddi bir tehdit oluşturmaya devam ediyorlardı. Çünkü Müslümanların Suriye ticaret yolunu tehdit ediyorlardı. Ayrıca buldukları bölgelerde yaşayan kabileleri Müslümanlara karşı kışkırtıyorlardı.²⁶⁶

Beni Nadir ve Beni Vail'den seçilen Huyey b. Ahtab başta olmak üzere Kinane b. Ebu Hukayk, Hevze b. Ebu Hukayk ve Ebu Amir el-Fasık gibi İslam'a düşmanlığıyla ün salan on üzerinde kişi Mekke müşriklerinin ileri gelenleriyle

²⁶³ İbni Hişam, Cilt 3, s. 299; İbni Sa'd, Cilt 2, s. 66; Vakıdi, Cilt 2, s. 86.

²⁶⁴ Hamidullah, , *Hz. Peygamberin Savaşları*, s. 75.

²⁶⁵ Fayda, s. 104.

²⁶⁶ Hamidullah, *Hz. Peygamberin Savaşları*, s. 76; Watt, s. 251.

görüşmek üzere yola çıktı.²⁶⁷ Bu kişilerin tek hedefi müşriklerle Müslümanlara karşı bir ittifak kurmaktı. Özellikle müşriklerin dininin İslam'dan daha hayırlı olduğunu iddia ederek Müslümanlara karşı kendi saflarında savaşmalarına ikna ettiler. Bunun üzerine Yüce Allah Yahudiler hakkında Nisa suresi 54. ayeti indirdi.²⁶⁸ Sonra da Beni Suleym kabilesine gittiler. Kureyş ile olan antlaşmalarından bahisle kurulacak orduda onların da yer almasını sağladılar. Beni Nadir ve diğer Yahudi kabileleri savaş taktiklerini iyi biliyorlardı. En son olarak Gatafan kabilesi ile bir antlaşma yaptılar. Bu antlaşmaya göre Hayber'in bir yıllık meyve mahsulünü vaat ettiler. Gatafanlılar bu öneriyi kabul ettiler ve Müslümanlara karşı kurulacak bu ittifaka her türlü yardımda bulunacakları sözünü verdiler.²⁶⁹

Aslında Müslümanlara karşı Ahzab ordusunda yer alan her güruhun bir acısı vardı. Kimi kaybettiği savaşın, kimi intikamını alacağı yakınlarının, kimi toprak, mal peşinde, kimi de kaybettiği itibarını tekrar kazanma arzusundaydı. Ama bütün bunların üzerinde İslam'a ve Müslümanlara vurulacak darbe her kesimin ortak arzusuydu.

Yahudi kabilelerden Beni Kureyza Müslümanlarla ittifak halindeydi ve Medine'de bulunuyordu. Ancak Huyey b. Ahtab, ittifak ordusu Medine'ye doğru yola çıkınca Beni Kureyza kabilesine gidip kendilerine katılmaya davet etti. Önceleri isteksiz davranan Beni Kureyza'ya vaatlerde bulunarak onları ikna etti. Huyey b. Ahtab, Ebu Sufyan tarafından görevlendirilmişti. Bunu duyan Peygamberimiz, *"Hasbunallah ve ni'mel-vekil"* diyerek üzüntülerini bildirmişti. Bu arada münafıklar da işi karıştırıyorlardı.²⁷⁰ İmtihan ve yanında korku da büyümüşü. Kur'an bu durumu şu ayetle açıklıyordu: *"Hani onlar size hem üst tarafınızdan hem alt tarafınızdan gelmişlerdi. Hani gözler kaymış ve yürekler ağızlara gelmişti. Siz de Allah'a karşı çeşitli zanlarda bulunuyordunuz. İşte orada inananlar sınavdan geçirilmişler ve ağır bir sarsıntıyla sarsılmışlardı."*²⁷¹

²⁶⁷ Vakıdı, Cilt 2, s. 86-88.

²⁶⁸ "Kendilerine kitaptan nasip verilenleri görmedin mi? Putlara ve batıla iman ediyorlar. Sonra da kâfirler için, 'Bunlar Allah'a iman edenlerden daha doru yoldadır. 'diyorlar."

²⁶⁹ İbni Hişam, Cilt 3, s. 299-300; İbni Sa'd, Cilt 2, s. 66; Vakıdı, Cilt 2, s. 88.

²⁷⁰ İbni Sa'd, Cilt 2, s. 68.

²⁷¹ *Ahzab Suresi*, 10-11.

Ebu Sufyan komutasında şekillenen müttefik güçler aşağıda sunduğumuz kabilelerden oluşmaktaydı:

Kureyş ve Ehabişleri: Sayıları 4.000 kişiydi. Sancak kuşanmayı Darun-nedve'de yaptılar. Osman b. Talha sancağı taşıyordu. Beraberlerinde 300 at ve 1500 deve vardı. Komuta Ebu Sufyan'da idi.²⁷²

Beni Suleym: Müttefik güçlere 750 kişi ile destek vermişlerdi. Başlarında Harb b. Ümeyye'nin anlaşmalısı Sufyan b. Abdüşşems bulunuyordu. Müttefik güçlere Merrüzzahran denilen yerde katılmışlardı.²⁷³

Eşca kabilesi: Müttefik güçlere 400 kişi ile destek vermişlerdi. Başlarında Mes'ud b. Ruhayle bulunuyordu.

Fezare kabilesi: Uyeyne b. Hısn komutasındaki Fezareliler kalabalıktı ve 1.000 develeri vardı.²⁷⁴

Beni Mürre kabilesi: 400 kişi ile katılmışlardı. Başlarında Haris b. Avf bulunuyordu. İbni Sa'd, Beni Mürre'nin daha sonra geri döndüğünü ve bu kabilede hiç kimsenin Hendek savaşına katılmadığını rivayet eder. Vakıdi de başlarında bulunan Haris b. Avf'ın, Gatafanlılarla beraber hareket etmek istemediği için emirindeki 400 asker ile birlikte geri döndüğünü kaydeder. Ancak başka rivayetlerde Beni Mürre'nin aktif olarak Hendek savaşına katıldığı bilgisi mevcuttur. Bu rivayetin birinci rivayetten daha doğru olduğu bildirilmiştir.²⁷⁵

Beni Esed kabilesi: Müttefik güçlere destek veren bir diğer kabiledir. Başlarında Talha b. Huveylid el-Esedi bulunuyordu.²⁷⁶ Beni Esed'in kaç kişi ile destek verdiği kaynaklarda kayıtlı değildir.

Yukarıda ayrıntılarını vermeye çalıştığımız gibi düşman ordusu birçok kabilede oluşuyordu. Bu yüzden Kur'an-ı Kerim Hendek gazvesine katılan kabilelere ve savaşa, 'gruplar' manasına gelen Ahzab ismini de vermiştir.²⁷⁷

²⁷² İbni Sa'd, Cilt 2, s. 66-67.

²⁷³ Vakıdi, Cilt 2, s. 89.

²⁷⁴ Vakıdi, Cilt 2, s. 89.

²⁷⁵ İbni Sa'd, Cilt 2, s. 67; Vakıdi, Cilt 2, s. 89.

²⁷⁶ İbni Sa'd, Cilt 2, s. 67.

Üç ayrı ordu halinde konumlanan müttefik kuvvetlerde bulunanların toplamı 10.000 kişiyi bulmuştu. Başkomutanlık Ebu Sufyan'ın elindeydi.²⁷⁸

Müşriklerin yaptığı büyük ve önemli bir hazırlıktı. Tabii ki, bu hazırlığın askeri istihbarata önem veren Hz. Peygamber tarafından duyulmaması düşünülemezdi. Huzaa kabilesine mensup birkaç atlı hemen durumu Hz. Peygambere haber vermişlerdi. Bunun üzerine Hz. Peygamber vakit kaybetmeden sahabe ile durumu istişare etti. Değişik öneriler arasında Selman-ı Farisi'nin şehrin etrafına hendek kazılması ve böylece şehrin daha rahat savunulacağı önerisi kabul edildi.²⁷⁹ Uhud savaşında bilgilerimizi verdiğimiz gibi Medine şehri barındırdığı hurma bahçeleri ve Utum denin kaleleri dolayısıyla içeriden daha kolay savunuluyordu. Bu şekilde kadın ve çocuklar gibi savaşamayan kesim kalelere yerleştirilecek ve düşman eline geçmeleri önlenmiş olacaktı. Uhud savaşı da Müslümanlar için acı bir tecrübeydi. Bu savaşta açık arazide savaş tercih edilmedi. Muhammed Hamidullah hendek kazma fikrinin Hz. Peygambere dayandırmaktadır. Şöyle ki, Ebu Sufyan savaş sırasında, Hz. Peygambere bir mektup yazarak neden hendeklerin kazıldığını ve bu yola ne şekilde girildiğini sorduğunda, Hz. Peygamber: ' *Bunu bana Allah ilham etti.*' şeklinde cevap verdiğini kaydeder.²⁸⁰ Bu rivayet Vakıdı'da de geçer. Vakıdı hem Ebu Sufyan'ın hem de Hz. Peygamberin mektubunun ayrıntılarını verir.²⁸¹ Ancak bu fikrin Hz. Peygamber tarafından kabul görmesinin en önemli nedeni her iki taraf için de kaybın az olması olarak açıklanabilir. Bu incelik âlemlere rahmet olarak gönderilen bir Peygamberden başkasından da beklenemezdi.

Müslümanlar hendek kazma işine hemen giriştiler. Bu işin başını Hz. Peygamber ve Selman-ı Farisi çekiyordu. Tabii düşmanın yola çıkması da işi acil kılıyordu. Hz. Peygamber bir grup Müslüman ile inceleme turna çıktı ve kazılacak

²⁷⁷ *Ahzab Suresi*, 20-22.

²⁷⁸ Vakıdı, Cilt 2, s. 90.

²⁷⁹ İbni Hişam, Cilt 3, 311; Vakıdı, Cilt 2, 90-91; İbni Sa'd, Cilt 2, s. 67.

²⁸⁰ Hamidullah, *Hız. Peygamberin Savaşları*, s. 79.

²⁸¹ "Allah'ın elçisi Muhammed'den, Ebû Süfyan b. Harb'e. Bundan sonra bil ki, öteden beri nefsin, Allah hususunda seni hep aldatmıştır. Senin, topluluğunuzla bize geldiğiniz ve bizi ortadan kaldırmadan geri dönmek istemediğiniz gelince, bu öyle bir iştir ki, Allah seninle o işin arasına girmektedir. (Unutma ki,) sonunda sen bir daha Lât ve Uzzâ'nın ismini anmayacak şekilde Allah bize zafer verecektir. Senin 'Yaptığımız hendeği kim sana öğretti?' sözüne gelince, senin ve arkadaşlarının öfkesine sebep olacağı için Allah bunu bana ilham etti. Yemin ederim ki, sana bir gün gelecek; o gün beni er-Rah'ta³¹ müdafaa edeceksin. Yine sana bir gün gelecek: o günde Lât'ı, Uzzâ'yı, İsafı, Nâile ve Hübel'i kiracağım; hatta o gün bunları sana hatırlatacağım." Vakıdı, Cilt 2, s. 141.

yerler birer birer tespit edildi. Neticede kadın ve çocukların kalelere yerleştirilmesine ve ordu karargâhının Sel Dağı eteklerine kurulmasına karar verildi.²⁸² Hendek kazma işinde Müslümanlar arasında iş bölümü yapıldı. Muhacirler ve Ensar kendileri için ayrılan bölümü kazıyorlardı. Medine'nin diğer tarafları ise kale gibi evlerle birbirlerine bağlıydı.²⁸³ Hamidullah 'N' şeklinde bir hendek kazıldığını belirterek bu işteki mühendislik başarısını ayrıntılı anlatır.²⁸⁴ Çalışmalar Ramazan ayına denk gelmesine rağmen hendeğin kazılması şölen havasında geçiyordu.²⁸⁵ Vakıdi, Müslümanların hendek kazılırken Beni Kurayza'dan büyük sepetler, kazma, çapa ve küçük balta gibi aletlerin ödünç alındığını kaydeder.²⁸⁶ Kurayzalılar, Müslümanlarla henüz barış halindeydiler ve Kureyş'in Medine'ye gelmesini istemiyorlardı. Ya da kendilerini açığa vermek istemiyorlardı. Hendek savaşında Gatafanlılar ve Beni Kurayza kilit rol oynuyorlardı. Zaten savaş diplomasisi bu iki kabile arasında dönecekti.

Müslümanlar iş birliği içinde hendeği altı günde bitirmişlerdi.²⁸⁷ Kaynaklar Hz. Peygamberin hendek kazma işinde gösterdiği fedakârlığı ve Allah tarafından kendisine bildirilen gelecekte olacak olayların etrafındakilere haber vererek nasıl teşvik ettiğini anlatır.²⁸⁸

Hendek kazma işi büyük bir süratle bitirildikten sonra düşman kuvvetleri de 10.000 savaşçı ile Medine'nin etrafını sarmışlardı. Ancak karşılarında hendeği görünce şok olmuşlardı. Daha sonra Ebu Sufyan'ın, Hz. Peygambere yazdığı mektup da bunu itiraf ediyordu. Zira Müslümanların böyle bir savaş yöntemi tercih edeceklerini tahmin etmiyorlardı. Müslümanlar ise otuz küsur süvari²⁸⁹ yanında 3.000 kişi ile arkalarına Sel dağını vererek savunma pozisyonu almışlardı. Düşman kuvvetleri ile Müslümanlar arasında hendek bir set vazifesi görüyordu.²⁹⁰ Her şey en

²⁸² İbni Sa'd, Cilt 2, s. 67.

²⁸³ Vakıdi, Cilt 2, s. 91-92.

²⁸⁴ Hamidullah, *Hz. Peygamberin Savaşları*, s. 80-83.

²⁸⁵ İbni Hişam, Cilt 3, s. 303.

²⁸⁶ Vakıdi, Cilt 2, s. 91.

²⁸⁷ İbni Sa'd, Cilt 2, s. 68.

²⁸⁸ Vakıdi, Cilt 2, s. 95-98.

²⁸⁹ Vakıdi, Cilt 2, s. 103.

²⁹⁰ İbni Hişam, Cilt 3, s. 306.

ince ayrıntısına göre tasarlanmıştı. Hendekler geliş güzel kazılmamıştı. Hendekte görevli her grup Peygamberimizin yönlendirmesiyle hareket ediyordu. Dolayısıyla hata oranı da düşüyordu. Hz. Peygamber, hendeklerin genişliğini iyi hesaplamıştı. İşi şahsen sahiplenmiş ve denetimi bizzat kendisi yapıyordu.²⁹¹ Hendek kazılırken büyük kayalar çıktığı zaman, Hz. Peygamber hendeğe giriyor ve kayayı kendisi parçalıyordu. Bu şekilde hendeğin hiçbir tarafında gedik olmamasına dikkat ediyordu. ²⁹²Düşman süvarilerinin geçemeyeceği genişliğe sahipti. Ayrıca hendeğin her tarafında Müslüman askerleri nöbet tutuyordu. Düşman askerleri ne zaman hendeği geçmeye çalışsa Müslümanlar onları geri püskürtüyorlardı. Hatta bir defasında düşman kuvvetleri çok iyi organize olarak saldırmışlardı. Bu çatışma uzun sürmüştü. Bu yüzden o günün namazları da vaktinde kılınamamıştı. Düşman kuvvetleri geri püskürtülünce, namazlar ayrı kametlerle kılınmışlardı.²⁹³ Müslümanlar her an teyakkuz halindeydi. Muhammed b. Mesleme: ‘*Bizim hendekteki gecemiz gündüz gibiydi.*’ sözleri bu durumu doğruluyordu.²⁹⁴

Savaşın uzun sürmesi her iki taraf için de sıkıntıları beraberinde getiriyor ve değişik stratejilere sevk ediyordu. Ebu Sufyan, Kurayza Yahudileri ile antlaşma yaparak Müslümanları çok zor durumda bırakmıştı. Beni Kurayza’nın ihaneti ve Müslümanları arkadan vurma endişesi, muhasaranın uzun sürmesi ile ortaya çıkan uykusuzluk, kıtlık, düşman kuvvetlerinin çokluğu gibi etkenler Müslümanların tedirgin olmalarına sebep olmuştu.²⁹⁵ Ayrıca münafıklar da rahat durmuyor, ortalığı karıştırıyordu. Buna rağmen Müslümanlar gevşemiyor ve savunma hattını çok iyi koruyorlardı.²⁹⁶ Zaten düşman kuvvetlerinin moralini de bu durum bozuyordu. Çünkü Yahudiler ve müşrikler bu savaş için çok iyi hazırlanmıştı. Ancak Hz. Peygamber onlara güzel bir sürpriz hazırlamıştı. Düşman kuvvetleri topladıkları sayıya güvenerek işi çok kısa zamanda bitirmeyi düşünürken, savaş günden güne uzuyor ve moralleri bozuyordu. Hendekler iyi hesaplanmış ve sıkı korunuyordu.

²⁹¹ Hamidullah, *Hz. Peygamberin Savaşları*, s. 84.

²⁹² İbni Hişam, Cilt 3, s. 304; Vakıdi, Cilt 2, s. 97.

²⁹³ Vakıdi, Cilt 2, s. 119-120.

²⁹⁴ Vakıdi, Cilt 2, s. 115.

²⁹⁵ İbni Hişam, Cilt 3, s. 309.

²⁹⁶ Mahmudov, s. 132.

Ayrıca havanın soğuk oluşu, açlık ve yaralanan Müslüman askerler düşünüldüğünde Müslümanların zor şartlar altında mücadele ettiği anlaşılacaktır.²⁹⁷

Hendek gazvesi beraberinde savaş diplomasisini de kullanmayı zorunlu hale getirmişti. Ebu Sufyan'ın, Kurayza hamlesine karşı Hz. Peygamber Gatafan hamlesini denedi. Gatafanlılardan Beni Mürre ve Beni Fezare kabilelerinin liderleriyle görüşerek, kuşatmadan vazgeçmeleri karşılığında Medine mahsulünün üçte birini vaat etmiş, yapılan pazarlıklar sonucu bu rakam üzerinde anlaşılmıştı. Yapılan geçici antlaşma bir parşömen üzerine yazılmıştı. Hz. Peygamberin amacı Müslümanları bulunduğu bu zor durumdan bir an önce kurtarmaktı. Çünkü şartlar günden güne ağırlaşıyordu. Hz. Peygamber bu durumda kendi nefsinin değil, sadece Müslümanları düşünüyordu. Bu durumu Müslümanlarla istişare edince özellikle Sa'd b. Muaz ve Sa'd b. Ubade bu antlaşmanın vahyin yönlendirmesiyle olup olmadığını sordu. Hz. Peygamber bunun kendi tercihi olduğunu söyleyince, her iki sahabi, *“Ey Allah'ın Resulü! Biz ve onlar Allah'a şirk koşan ve putlara ibadet eden bir kavim idik. Ne Allah'a ibadet ediyorduk ne de O'nu taniyorduk. Onlar bizden bir hurmayı dahi ancak misafir olarak ya da satın alarak alabiliyorlardı. Allah bize İslam'ı ikram ettiği ve bizi sizinle aziz kıldığı bir zamanda mı mallarımızı onlara vereceğiz? Vallahi bizim buna ihtiyacımız yoktur. Vallahi onlara ancak kılıç veririz. Ta ki Allah bizimle onlar arasında hükmünü versin.”* deyince Allah'ın Resulü böyle bir teklifin Ensar'dan gelmesine çok sevindi. Henüz müzakere aşamasında olan antlaşmayı iptal ettiğini karşı tarafa haber verdi. Parşömen üzerine yazılan antlaşmayı da yırttılar.²⁹⁸ Aslında antlaşma bir gerçeği de açığa çıkarıyordu. Gatafanlı iki liderin de müttefik güçlerde olma sebepleri ganimet idi. Ancak müttefik güçlerde bir isteksizlik de oluşturduğu bir vakıdır. Zira onlar da gittikçe ağırlaşan savaş ortamında daha fazla bulunmak istemiyorlardı.²⁹⁹ Zaten bu olaydan sonra Kureyş'i ve diğer müttefikleri terk ederek memleketlerine geri dönmüşlerdir.

²⁹⁷ İbni Hişam, Cilt 3, s. 309; Mahmudov, s. 133.

²⁹⁸ İbni Hişam, Cilt 3, s. 309-310; Vakıdi, Cilt 2, s. 124-126; Mahmudov, s. 133-134; Hamidullah, *Hz. Peygamberin Savaşları*, s. 91.

²⁹⁹ Vakıdi, Cilt 2, s. 126-127.

Hamidullah'ın deyimiyle soğuk savaşın³⁰⁰ sonuç verdiğini gören Hz. Peygamber bir başka projeyi faaliyete soktu. Amaç savaşı en az kayıpla sonlandırmaktı. Soğuk savaşın birinci hamlesi beklenenden daha etkili sonuç vermişti. Kureyş'in koalisyon ortakları olan Gatafanlıların tek dertlerinin ganimet olduğu ortaya çıkmıştı. Savaşın beklenenden uzun sürmesi ganimet peşinde koşan Gatafan gibi kabileleri usandırmış ve savaşa konusunda isteksiz davranmalarına sebep olmuştur. Bu defa ikinci hamle Kureyş ve Beni Kurayza arasında gerçekleşti. Kuzey Arabistan kabilelerinden Beni Eşca'ya mensup ve henüz Müslüman olduğu herkesçe bilinmeyen Nuaym b. Mesud'un vazifelendirilmesiyle olmuştu. Nuaym b. Mesud kabilesiyle Hendek savaşına katılmış ve o sırada Müslüman olmuştu. İlk olarak Beni Kurayza Yahudilerine gitti ve Kureyş'in durumunun parlak olmadığını, savaşı kazanmalarının zor gözüktüğünü ve onlar Mekke'ye gittikten sonra Müslümanlarla tek başlarına kalacaklarını söyleyerek Kureyş'ten rehin almaları gerektiği konusunda onları ikna etti. Kurayzalılar bu öneriyi kabul ettiler. Bu defa Kureyşlilerin yanına gidip, Beni Kurayza'nın Müslümanlarla komplo içinde olduklarını ve dostluklarının güvencesi olarak bazı Kureyş ulularını ele geçirip rehin alacaklarını söyledi. Dolayısıyla Kureyş'ten rehin talep ederlerse vermemelerini, Kureyş'in de onlardan cumartesi (sebt) günü savaşmalarını istemelerini söyledi. Gatafan ve diğer düşman gruplarının yanına giderek Kureyş'e söylediklerinin aynısını söyledi ve onları da ikna etti. Daha sonra aynı kişi Müslüman karargâhına gitti ve burada Yahudilerin, Hz. Peygambere teslim etmek üzere rehin istediklerini yaydı. Bu arada bu haberin de Kureyş'e ulaştırılması sağlandı. Beni Kurayza, Kureyş'ten rehin isteyince, Kureyş de onlardan cumartesi günü savaşmalarını istemiş, her iki istek de tabiatıyla reddedilmişti. Diploması amacına ulaşıyordu. Ortaklar arasında güven bunalımı yaşanıyordu. Sonunda müttefik güçler arasında istendiği gibi ayrılıklar başladı. Yahudilerle müşrikler arasındaki ittifak sona eriyordu.³⁰¹

Hz. Peygamber her savaşta olduğu gibi Hendek gazvesinde de istihbaratta özel önem veriyordu. Düşman karargâhına gizlice giderek istihbarat toplamak üzere

³⁰⁰ Hamidullah, *Hz. Peygamberin Savaşları*, s. 91.

³⁰¹ İbni Hişam, Cilt 3, s. 316-319; İbni Sa'd, Cilt 2, s. 70; Vakıdi, Cilt 2, s. 127-131; Hamidullah, *Hz. Peygamberin Savaşları*, s. 91-93; Mahmudov, s. 134-135.

Huzeyfe b. Yeman'ı gönderdi. Huzeyfe başta Hz. Peygamberin bu iş için birçok gönüllü aradığını ancak havanın soğuk olması ve korkunç fırtına sebebiyle kimsenin cesaret etmediğini, Hz. Peygamberin kendisini ismiyle çağırdığını ve bu işe görevlendirdiğini ifade ettikten sonra, olanları şöyle açıklamaktadır:” *Ben düşman karargahına giden kilometrelerce yolu sanki sıcak bir hamam içinde yürüyormuş gibi gittim ve geldim. Kendi gözlerimle Ebu Sufyan'ın ayakları bağlı olan devesine nasıl binmek istediğini gördüm. O kadar yakındım ki, okumu ona mutlaka isabet ettirebilirdim. Fakat düşmanı asla ürkütmeme konusundaki emri hatırlayarak, baş düşmanımızı öldürmekten vaz geçtim. Geri dönerek Hz. Peygambere tüm olanları anlattım.*”³⁰²

Her şey Huzeyfe'nin dediği gibiydi. Müşrikler telaşla dönüş hazırlıklarına başlamıştı. Müşriklerin dönmelerini sağlayan birçok amil bir araya gelmişti:

- 1- Muhasaranın beklenenden uzun sürmesi ve müttefikler arasında baş gösteren ayrılıklar. En önemli ayrılık Beni Kurayza'da yaşandı. Bu ihanet müttefik güçlerde domino etkisi oluşturdu. Kuşatmanın on beş,³⁰³ yirmi,³⁰⁴ hatta bir ay sürdüğü ile ilgili rivayetler vardır.³⁰⁵ Hamidullah, kuşatmanın süresi ile ilgili tartışmaların düşman kuvvetlerinin aynı anda gelmemiş olmasına bağlamaktadır. Ona göre bazı kuvvetler erken gelmiş dolayısıyla muhasara alanında uzun bir süre kalmışlardır. Sonradan müttefik güçlere katılan güçler ise daha az kalmışlardır.³⁰⁶
- 2- Hendeklerin iyi tasarlanması ve gece-gündüz devriyeler tarafından sıkı korunması.
- 3- Müşriklerin azık stoklarının tükenmesi. Hamidullah, Beni Nadir Yahudilerinin 20 deve yükü yiyecek gönderdiklerini, ancak bunların

³⁰² İbni Hişam, Cilt 3, s. 319-320; Vakıdi, Cilt 2, s. 137-139; Hamidullah, *Hz. Peygamberin Savaşları*, s. 93-94.

³⁰³ İbni Sa'd, Cilt 2, s. 71.

³⁰⁴ Vakıdi, Cilt 2, s. 140.

³⁰⁵ Vakıdi, Cilt 2, s. 140.

³⁰⁶ Hamidullah, *Hz. Peygamberin Savaşları*, s. 91.

uyanık Müslüman devriyelerin eline geçtiğini söylemektedir.³⁰⁷ Savaşın uzaması da bunu tetiklemiştir.

- 4- Saba rüzgârının oluşturduğu fırtınanın müttefik güçlerde yarattığı olumsuzluklar.³⁰⁸ Çıkan fırtına Kureyş ordusunun bulunduğu yerin altını üstüne getirmiş, panik havası yaşatmış, en önemlisi bütün moralleri bozmuştu.³⁰⁹ Bu durum Kur'an-ı Kerim'de şöyle yer almıştı:” *Hani düşman ordular üzerinize gelmişti de biz onların üzerine bir rüzgâr ve göremediğiniz ordular göndermiştik.*”³¹⁰
- 5- Hz. Peygamberin uyguladığı soğuk savaş stratejisinin başarısı. Bu strateji sayesinde müttefik güçlerin arası ayrılmış, ganimet peşinde koşan Gatafanlıların savaşı bırakmalarına, Yahudi-müşrik ittifakının çatlamasına sebep olmuştur.
- 6- Şevval ayının sonuna gelinmesi ve Hac mevsiminin başlayacak olması. Zilkade ayının başlaması ve Mekke’de Hac ibadeti gibi amiller de savaşın bitmesini tetiklemiştir. Tabi ki, bu tür sebepler savaşı dolaylı olarak etkilemiştir. En önemli etken hiç şüphesiz hendeklerin kazılmasıdır. Bu karşı tarafta şok etkisi oluşturmuştu. Nitekim Ebu Sufyan’ın, Hz. Peygambere yazdığı mektup bu durumun aslında bir ikrarıdır.³¹¹

Müşrikler fırtına olayından sonra ümitleri kırılmış, dönüş hazırlıklarına başlamışlardı. Ebu Sufyan her ihtimale karşı 200 kuvvetten oluşan ve başlarında Amr b. As ve Halid b. Velid’in olduğu bir birlik bırakarak Mekke’ye döndü.³¹² Sabah olunca savaş alanında kimse kalmamıştı. Bunun üzerine Hz. Peygamber

³⁰⁷ Hamidullah, *Hz. Peygamberin Savaşları*, s. 89; Mahmudov, s. 135.

³⁰⁸ Vakıdi, Cilt 2, s. 123; İbni Sa’d, Cilt 2, s. 70-73.

³⁰⁹ İbni Sa’d, Cilt 2, s. 73.

³¹⁰ *Ahzab Suresi*, 9.

³¹¹ “Bismike Allahümme! (Allah’ım! Senin isminle başlarım!] Ben Lât ve Uzzâ’ya yemin ederim ki, bir daha dönüp seninle uğraşmayalım diye, senin kökünü kazımak üzere bütün ordularımızın başında sana gelmişim. Ama bizimle karşılaşmak istemediğini gördüm. Bazı dar geçitler ve hendekler kazmışsın. Ne olurdu, kimin bunları sana öğrettiğini bilseydim! Eğer çekip dönüyorsak, kadınların açılıp serbest olacakları Uhud gibi acı bir günü size hazırladığımızı unutmayın!” Vakıdi, Cilt 2, s. 141.

³¹² İbni Sa’d, Cilt 2, s. 71; Vakıdi, Cilt 2, s. 139.

Müslümanların evlerine dönmelerine izin verdi. Müslümanlar bu duruma sevinerek evlerine döndü.³¹³

3.1.7. Hendek Savaşının Cihad ve Savaş Anlayışının Oluşması Bağlamında Sonuçları

Hendek savaşını genel olarak değerlendirecek olursak;

- 1- Hendeklerin kazılarak düşmanın beklenmesi İslam tarihinde bir ilk olmuştur. Ayrıca hendeklerin kazılmasındaki hesaplamalar bir mühendislik zekâsı gerektiriyordu.
- 2- Hz. Peygamber dâhil herkesin katılımıyla hendekler kazılmış ve altı gün gibi kısa bir zamanda bitirilmiştir.
- 3- Her savaşta olduğu gibi askeri istihbarata büyük önem verilmiştir.
- 4- Mükemmel bir askeri strateji uygulanmıştır. Müslüman birlikler savaşın başından sonuna kadar askeri disiplinden uzaklaşmamışlar, bu durum çok iyi hazırlanan müttefik güçlerin moralini bozmuştur. Tabi burada Uhud gazvesinde yaşananların da etkisi yadırganamaz. Zira Uhud gazvesinde olduğu gibi bir gevşeme yapılan tüm hazırlıkları boşa çıkarabilirdi.
- 5- Hz. Peygamberin uyguladığı soğuk savaş diplomasisi sayesinde müttefik güçlerin arası bozulmuş ve savaşın en az kayıpla bitmesini sağlamıştır. Kaynaklar Müslümanlardan altı şehidin, karşı taraftan ise üç³¹⁴ ya da sekiz kişinin öldüğü bilgisini vermektedir.³¹⁵ Gatafanlılarla yapmak istediği antlaşma onların gerçek yüzlerinin ortaya çıkmasına neden oldu. Nuaym b. Eşca'nın, Hz. Peygamberin talimatıyla uyguladığı çok yönlü diplomasi sayesinde düşman kuvvetleri arasındaki ittifakın bozulması sağlanıyordu.
- 6- Bu gazveden sonra Kureyş müşriklerinin ümitleri iyice kırılmış, Medine'ye karşı olan saldırıları bu gazve ile son bulmuştur. Zaten Hz. Peygamber:" *Artık Kureyş bu seneden sonra sizinle savaşmayacaktır. Fakat siz onlarla savaşacaksınız.*" buyurarak bu gerçeğe işaret etmiştir.³¹⁶

³¹³ İbni Sa'd, Cilt 2, s. 71.

³¹⁴ Vakıdî, Cilt 2, s. 144-145.

³¹⁵ Hamidullah, "Hendek Gazvesi", *Diyanet İslâm Ansiklopedisi*, Cilt XVII, s. 195.

³¹⁶ İbni Hişam, Cilt 3, s. 350.

Gerçekten İslam tarihi incelendiğinde Hendek gazvesinden sonra müşriklerle Müslümanlar arasında bir savaş olmadı. Ancak Müslümanlar Mekke'nin fethi sırasında müşriklere savaş açmışlardır.

Hendek gazvesi Müslümanların yarımadaadaki konumlarını güçlendirmişti. Medine'de münafıklar eski güçlerini kaybetmişler ve sessizliğe bürünmüşlerdi. Diğer Arap kabileleri de Müslümanlara saygı duymaya başlamışlardı. Bu yönüyle Hendek gazvesi Müslümanlar için çok önemli kazanımlara sebep olmuştur. Uhud savaşından sonra Müslümanları topyekûn ortadan kaldırma projesi olan Hendek gazvesi başarısızlıkla sonuçlanıyordu. Ayrıca Müslümanlara karşı kurulacak ittifakların da boş emeller olduğu gerçeğini ortaya çıkarıyordu. Üç büyük savaşın ortaya çıkardığı bir başka gerçek vardı. O da putların insanlara hiçbir fayda sağlamadığı ve asıl yardımın Allah tarafından geleceği gerçeğiydi. Hendek gazvesi sırasında yaşanan Saba fırtınası müşriklere unutamayacakları bir ders veriyordu.

Hendek gazvesi, Hz. Peygamber'in savaşları toplu yok etme için kullanmadığını, aslında karşı tarafı zorlayarak ve mümkün olduğunca az kayıpla barışa zorlamaktı. Dolayısıyla barış yapılan kesimler için dine girme noktasında bir düşünme zamanı da kazanılıyordu. Hendek gazvesinden sonra müşriklerin eski saldırganlığı kalmamış, hatta çözümler yaşanmıştır. Hz. Peygamber'in savunma amaçlı savaşlara yönelmesi de cihad anlayışının bir yansımasıdır. Dinin tebliği ve insanların kazanılması öncelikli hedefti.

Bu savaşla aynı adı taşıyan Ahzab suresinin 12-27. ayetlerinde Hendek gazvesinde yaşanan hadiseler ayrıntılı bir şekilde anlatılmaktadır.

3.1.8. Beni Kurayza Gazvesi

(23 Zilkade, Hicri 5/ 15 Nisan 627)

Beni Kurayza Yahudileri Medine'de yaşayan üç Yahudi kabilesinden biriydi. Hz. Peygamber Medine'ye hicret ettikten sonra Medine sözleşmesini hazırlamış ve bu vesikaya Evs kabilesinin sözleşmelisi³¹⁷ olarak Beni Kurayza Yahudilerini de dâhil etmişti. Beni Kurayza da sözleşmenin diğer tarafları gibi Medine şehir devletine yapılacak herhangi bir dış saldırıda, Medine'yi korumak ve düşmanla

³¹⁷ İbni Sa'd, Cilt 2, s. 77.

ittifak yapmamakla yükümlüydü. Ancak Hendek gazvesinde görüldüğü üzere Ebu Sufyan tarafından görevlendirilen Huyey b. Ahtab'ın kışkırtmalarıyla Müslümanların aleyhine dönmüşlerdi. Hâlbuki savaşın hazırlık aşamasında hendeklerin kazılmasında Müslümanlara lojistik destek bile sağlamışlardı.³¹⁸ Müslümanların da Yahudi toplulukları ile ilişkileri karşılıklı saygı içinde devam etmiştir. Hendek savaşına kadar Beni Kurayza Yahudileri ile ilgili ciddi bir sorun yaşanmamıştı. Ancak müşrik-yahudi ittifakının tahrikleri sonucu Hendek savaşı sırasında Müslümanların aleyhine dönmüşlerdi. Beni Kurayza Yahudilerinin savaşın ortasında Müslümanların aleyhine dönmesi ciddi bir krizdi. Çünkü hendeklerin tasarlanmasında bile her ihtimal düşünülmüştü. Ayrıca 750 savaşıya sahip Beni Kurayza'nın Müslümanları arkadan vurması savaşın seyrini değiştirecekti. Bu haber Hz. Peygamber'e ulaştığında haberin doğruluğunu araştırmış ve “*Hasbunallah ve ni'mel-vekil*” diyerek üzüntülerini bildirmiştir.³¹⁹

Hz. Peygamber, Kurayza ihaneti kesinleşince iki yöntemi devreye soktu: ilki silahlı bir birliği Kurayza tarafına göndererek, oradan açılacak cepheyi müstahkem hale getirdi. Zira bu tarafta kadın ve çocuklar vardı ve Kurayzalıların saldırı ihtimali vardı. Ayrıca Kurayzalılar ittifak güçlerinden 1000'er kişilik iki takviye güç istemişlerdi. Bunu üzerine Hz. Peygamber Medine'yi korumak ve yüksek sesle tekbir getirmek üzere Seleme b. Eşlem komutasında 200 kişiyi ve Zeyd b. Harise komutasında 300 kişiyi görevlendirmişti.³²⁰ İkincisi Nuaym b. Mesud'u görevlendirerek soğuk savaş diplomasisi ile yaptırdığı çoklu görüşmelerdi.³²¹ Her iki tedbir de başarılı olmuştu.

Hendek savaşı sona erince ve müşrikler tamamen savaş alanından ayrılınca Hz. Peygamber ve diğer Müslümanlar Medine'ye döndü. Hz. Aişe'nin evinde istirahatte olan Hz. Peygamberin yanına Cebrail (a.s) gelerek Allah'ın kendisini Kurayza üzerine gitmesi gerektiğini ve meleklerin henüz silahlarını bırakmadıklarını bildiriyordu. Bunun üzerine Hz. Peygamber Müslümanlara haber göndererek bu emre uyacak herkesin ikinci namazını Beni Kurayza'da kılmasını

³¹⁸ Vakıdî, Cilt 2, s. 91.

³¹⁹ İbni Sa'd, Cilt 2, s. 68.

³²⁰ Vakıdî, Cilt 2, s. 106.

³²¹ İbni Hişam, Cilt 3, s. 316-319.

talep ediyordu.³²² Dolayısıyla Beni Kurayza gazvesi ilahi bir direktif doğrultusunda gerçekleşiyordu.

Hız. Peygamber Medine’de vekil olarak İbn Ümmü Mektum’u bırakarak Beni Kurayza üzerine yürüdü. Muhasaranın on beş³²³ veya yirmi beş gün sürdüğü kaynaklarda ifade edilmektedir.³²⁴ Kurayzalılar kalelerine sığınmışlardı. Taraflar arasında karşılıklı ok ve taş atışları yaşandı. Bu arada Huyey b. Ahtab, Kurayzalılara Müslümanlarla yaşayacakları savaş esnasında onlarla hareket edeceğine dair söz vermişti. Verdiği sözü tutarak kuşatma esnasında Beni Kurayza’nın kalesine geldi.³²⁵

Kuşatmanın uzun sürmesi ve şartların ağırlaşması üzerine Yahudiler Hız. Peygamberden görüşme talep ettiler. Görüşme için de Nebbaş b. Kays görevliydi. Hız. Peygamberle yaptığı görüşme neticesinde Beni Nadir Yahudilerine uygulanan muamelenin aynısını istediler. Yani mallar, silahlar ve eşyalar Müslümanlara kalacak, Beni Kurayza Yahudileri ise develerinin taşıyabilecekleri kadar yük alarak kadın ve çocuklarıyla Medine’yi terk edecekler. Bu şartları Hız. Peygamber kabul etmedi. Mal ve eşyadan vaz geçerek Medine’yi terk etme önerisini de Hız. Peygamber kabul etmedi. Hız. Peygamber kendi hükmünü uygulamak istiyordu.³²⁶ Zira Beni Kurayza üzerine düzenlenen sefer Allah’ın yönlendirmesiyle gerçekleşiyordu. Sanki bu savaşta verilecek her türlü karar dikkatli ve isabetli olmak zorundaydı. Diğer gazvelerde kararlarda bazı inisiyatifler alınmıştı. Ancak bu gazve farklılık arz ediyordu.

Bu arada Beni Kurayza Yahudileri de Ka’b b. Esed önderliğinde içinde buldukları sıkıntılı durumdan kurtuluş çarelerini tartışıyordu. Ka’b b. Esed Yahudilere üç teklif sunmuştu:

1. Hız. Peygamber’e tabi olmak. Bu sayede kanlarını, canlarını ve mallarını kurtarabileceklerini söylüyordu. Ancak bu teklifi sunarken çok önemli bir şeyi de itiraf ediyordu. Hız. Muhammed’in beklenen Peygamber olduğunu,

³²² İbni Hişam, Cilt 3, s. 321-322.

³²³ İbni Sa’d, Cilt 2, s. 76.

³²⁴ İbni Sa’d, Cilt 2, s. 76; İbni Hişam, Cilt 3, s. 322-323.

³²⁵ İbni Hişam, Cilt 3, s. 324.

³²⁶ Vakıdi, Cilt 2, s. 149.

Tevrat'ta belirtilen Peygamber olduğunu ve Yahudilerin O'na inanmama sebebi olarak da Beni İsrail soyundan gelmemesine ve Araplara duyulan hasede bağlamıştır. Bu Yahudiler açısından tarihi bir itiraftı. Ancak Yahudiler Tevrat'tan ayrılmayacaklarını söyleyerek bunu reddettiler.³²⁷

2. Kadın ve çocukların öldürülmesi ve sadece erkeklerin çıkıp, savaşması önerisi. Ancak kadın ve çocukların günahsız olduğu ileri sürülerek bu öneri de kabul görmedi.³²⁸
3. Cumartesi günü Müslümanlara saldırma önerisi. Çünkü Müslümanlar Yahudilerden cumartesi günü savaşmalarını beklemiyordu. Bu sayede Müslümanlar hazırlıksız yakalanacaktı. Ancak Yahudiler bu öneriyeye şiddetli tepki göstererek reddetti.³²⁹

Bu durum Yahudilerin çok zor durumda olduklarını göstermekle beraber yaptıkları ihanetin boyutunu da gösteriyordu. Dolayısıyla haklarında çıkacak hükmün fazlaca tartışılacak yönü de olmaması gerekir.

Ka'b b. Esed'in önerilerini kabul etmeyen Kurayzalılar, Hz. Peygamberden, Ebu Lübabe b. Abdülmünzir'i kendilerine göndermesini talep ettiler. Ebu Lübabe ile yaptıkları istişarede Hz. Muhammed'in hükmü gereği teslim olurlarsa idamla cezalandırılacaklarını elini boğazına götürerek ima etti.³³⁰ Ancak Yahudilerin teslim olmaktan başka çareleri de yoktu. Kurayza Yahudileri teslim olunca erkeklerin elleri arkadan bağlandı. Bu işi Muhammed b. Mesleme yürütüyordu. Sonra kadın ve çocuklar ayrı bir yerde toplandı. Bu işi de Abdullah b. Selam yürütüyordu. En iyi silahlar ve tüm mallar toplandı. Ganimet olarak 1500 kılıç, 300 zırh, 1000 mızrak ve 1500 kalkan Müslümanların eline geçti. Bütün içkiler döküldü ve ganimete dâhil edilmedi. Ayrıca çok sayıda deve ele geçirildi.³³¹

³²⁷ İbni Hişam, Cilt 3, s. 324; Vakıdi, Cilt. 2, s. 150.

³²⁸ Vakıdi, Cilt 2, s. 150.

³²⁹ Vakıdi, Cilt 2, s. 151; İbni Hişam, Cilt. 3, s. 324.

³³⁰ İbni Hişam, Cilt 3, s. 325.

³³¹ Vakıdi, Cilt 2, s. 158-159.

Bu arada Beni Hedl kabilesine mensup olan Sa'lebe b. Sa'ye, Üseyd b. Sa'ye ve Esed b. Ubeyd Müslümanlığı seçerek Yahudilerden ayrıldılar. Ayrıca Amr b. Su'da da ihanet olayına karışmadığı tespit edildiğinden ona da dokunulmadı.³³²

İbni Sa'd'ın rivayet ettiğine göre Evsliler, Kurayza Yahudilerinin kendilerinin anlaşmalıları oldukları gerekçesiyle Hz. Peygamberle durumu istişare ettiler. Hz. Peygambere, Kaynuka Yahudilerinin, Hazreclilerin anlaşmalıları olduğu dönemde Abdullah b. Selul'ün devreye girerek onları affettirdiğini hatırlatarak, Kurayza'nın daha çok ganimet bıraktığını söyleyerek bağışlanmalarını talep ettiler. Bunu üzerine Hz. Peygamber bir süre suskun kaldıktan sonra, Kurayza Yahudileri hakkındaki hükmü Sa'd b. Muaz'ın vermesini önerdi. Sa'd b. Muaz Evs kabilesinin lideriydi ve Hendek savaşında yaralanmıştı.³³³ Watt, hakem tayini ile ilgili şu tespitte bulunur:” *Sa'd b. Muaza'ın hakem olarak tayini, Hz. Peygamberin sözde diktatörlük gücünü gizleme teşebbüsü değildi. Zira bu dönemde böyle bir şey söz konusu değildi; bu sadece zor bir durumla baş etmenin zarif bir yoluydu.*”³³⁴

Sa'd b. Muaz'ın hakem olarak seçilmesi Evsliler için de bir onur meselesiydi. Evsliler, Sa'd'ın yanına gelerek Kurayzalıların yaptıkları iyilikleri hatırlatarak ona göre hüküm vermesini istediler. Ancak Sa'd onlara herhangi bir söz vermedi. Yaralı olduğu için olay mahalline taşınarak³³⁵ getirilen Sa'd b. Muaz, taraflardan vereceği hükme razı olacaklarına dair söz aldıktan sonra³³⁶ hükmünü açıkladı:³³⁷

- 1- Eli silah tutan ve buluş çağına giren tüm erkeklerin öldürülmesi.
- 2- Kadın ve çocukların esir alınması.
- 3- Geriye bıraktıkları tüm malların ganimet olarak taksim edilmesi.

Sa'd b. Muaz'ın bu hükmü Evslilerin beklemediği, Hz. Peygamberi ise hoşnut eden bir karardı. Nitekim Allah'ın Resülü:” *Sen onlar hakkında yedi kat gökten Allah'ın hükmüyle hükmettin.*” diyerek hoşnutluğunu bildirmiştir.³³⁸ İbni Hişam'ın

³³² İbni Hişam, Cilt 3, s. 327-328.

³³³ İbni Sa'd, Cilt 2, s. 77; İbni Hişam, Cilt 3, s. 328-329; Vakıdı, Cilt 2, s. 160-162.

³³⁴ Montgomery Watt, *H. Muhammed Medine'de*, Kuramer, İstanbul 2016, s. 255.

³³⁵ Hamidullah, *İslam Peygamberi*, Cilt 1, s. 587.

³³⁶ Vakıdı, Cilt 2, s. 164.

³³⁷ İbni Sa'd, Cilt 2, s. 77; İbni Hişam, Cilt 3, s. 330.

³³⁸ İbni Sa'd, Cilt 2, s. 77; İbni Hişam, Cilt 3, s. 330.

naklettiğine göre; Yahudilerin ancak Sa'd b. Muaz'ın hükmü üzerine kalelerinden çıkacağı ve teslim olacakları bildirilmişti.³³⁹

Erkekler Medine'ye getirildiler. Esaretleri boyunca kötü muamele görmediler. Hz. Peygamber onlara hurma verilmesini emretti. O gün çok sıcak bir yaz günüydü. Hz. Peygamber, esirlerin gölgede tutulmasını ve güneşin sıcaklığıyla kılıcın sıcaklığının birleştirilmemesini istedi. Geceyi Remle bt. Haris'in evinde Tevrat okuyarak ve birbirlerini teskin ederek geçirdiler. Çarşıda onlar için hendekler kazıldı. Sonra gruplar halinde boyunları vurularak cezalandırıldılar. Kadınlardan sadece Beni Nadir'e mensup Nubate öldürüldü. Zira bu kadın muhasara sırasında değirmen taşı yuvarlayarak Hallad b. Suveyd'in ölümüne neden olmuştu. Tespit edilen erkeklerin sayısı 600 ile 700 arasındaydı.³⁴⁰ Ayrıca bazı Müslümanlar Hz. Peygamber'den kendilerine iyilikleri olmuş bir kısım Kurayzalıları serbest bırakmasını talep etmişler ve bu talepleri doğrultusunda bazıları serbest bırakılarak, malları iade edildi.³⁴¹

Kadın ve çocukların sayısı 1000 civarındaydı. Esirler beş kısma ayrıldı. Bunların bir kısmı Hz. Peygamberin talimatıyla serbest bırakılmış, sahabelere dağıtılanların dışında kalanlar humus kapsamında Medine, Necd ve Şam bölgesinde satılarak, cihad için at ve silah malzemeleri temin edildi. Burada dikkat çeken bir başka husus çocuklarla ilgili Hz. Peygamberin tasarrufu olmuştur. Henüz buluş çağına ermemiş çocukların annelerinden ayrılmamasını ve öksüz kalanların sadece Müslümanlara satılmasını istemiştir.³⁴² Hz. Peygamber kadın esirler arasında bulunan ve aslen Beni Nadir Yahudilerinden olan Reyhane bt. Amr'ı kendisine özel pay olarak ayırdı.³⁴³

Geri kalan mal ve gayri menkuller de beşe bölünerek dağıtıldı. Önce beşte bir takdir edilir, üzerine "*Allah'a aittir.*" yazılır ve bir kenarda tutulurdu.³⁴⁴ Kurayza gazvesinde elde edilen humus, Mahmiye b. Cez'e teslim edildi. Hz. Peygamber

³³⁹ İbni Hişam, Cilt 3, s. 330.

³⁴⁰ İbni Hişam, Cilt 3, s. 331-332; İbni Sa'd, Cilt 2, s. 77; Vakıdi, Cilt 2, s. 162.

³⁴¹ İbni Hişam, Cilt 3, s. 333-335.

³⁴² Vakıdi, Cilt 2, s. 173; İbni Sa'd, Cilt 2, s. 77; İbni Hişam, Cilt 3, s. 335.

³⁴³ İbni Hişam, Cilt 3, s. 335-336.

³⁴⁴ Vakıdi, Cilt 2, s. 173.

gerektikçe bundan alıyor hibe ediyor, azat ediyor ve dilediğini çalıştırıyordu.³⁴⁵ Geri kalan beşte dördlük kısmı Müslümanlar arasında paylaştırdı. Ganimetler dağıtılınca at için bir pay, atlı için bir pay olarak hesaplandı. Zübeyr b. Avvam iki atla katıldığından Hz. Peygamber ona beş hisse verdi. Hz. Peygamberin kendisi üç atla katılmasına rağmen sadece bir pay aldı. Otuz altı süvariye yetmiş iki hisse, 3.000 piyade askere de birer hisse verilmişti. Toplamda ganimetler 3.072 hisse olarak hesaplanmıştı. Savaşa katılan kadınlar da unutulmadı. Bazı kadınlara hediyeler verildi.³⁴⁶

Beni Kurayza hakkındaki hükmün ağır olmasının sebebi, Hendek savaşında yaptıkları ihanetin nelere yol açabileceği düşünülerek verilmiş olmasıdır. Eğer kurdukları plan işleseydi başta tüm Müslüman kadın ve çocukların, sonra da cephe hattında çatışan diğer erkek Müslümanların hayatları tehlikeye girecekti. Bu gazveden önce yaşanan Beni Nadir olayında Hz. Peygamber, Nadirilere af ve hoşgörüsüyle davranmış, fakat onlar Hayber’de kümelenerek Hendek kuşatmasını organize etmişlerdi. Bu gazve sonrasında aynı hoşgörü büyük tehlikelere kapı aralama anlamına gelebilirdi.³⁴⁷ Kurayza Yahudileri sürgün edilseydi ilk gidecekleri yer Hayber olurdu. Çünkü Medine’den sürgün edilen diğer Yahudiler de Hayber’i yurt edinmişlerdi. Kurayza Yahudilerinin Hayber’e yerleşmesi ve orada bulunan diğer Yahudilerle birleşmesi, Medine için ayrı bir problem oluşturabilirdi. Ayrıca verilen hüküm hem Tevrat’a hem de Kur’an’a³⁴⁸ uygundu. Zaten hakem bizzat kendi Mukaddes kitaplarındaki Musevi Kanununun (*Tevrat, Tesniye, XX/ 10-14*) Kurayza Yahudilerine tatbik edileceği kararına varmıştı.³⁴⁹ Verilen hüküm devlete ihanet ve savaş hukuku kapsamında değerlendirilmelidir. Zaten verilen karara Yahudiler de

³⁴⁵ İbni Sa’d, Cilt 2, s. 77.

³⁴⁶ Vakıdi, Cilt 2, s. 172; İbni Sa’d, Cilt 2, s. 77:

³⁴⁷ Hamidullah, *İslam Peygamberi*, Cilt 1, s. 587; Vakıdi, Cilt 2, s. 86-88; Watt, *Hz. Muhammed Medine’de*, s. 250.

³⁴⁸ “Allah’a ve Rasulü’ne karşı savaş açanların ve yeryüzünde bozgunculuğu yaymaya çalışanların öldürülmeleri ya da asılmaları veya muhalefetlerinden dolayı ellerinin ve ayaklarının kesilmesi yahut buldukları yerden sürülmeleri, sadece (adil) bir karşılıktan ibarettir. Bu, onların dünyada uğradıkları zillettir; ahirette ise korkunç bir azap beklemektedir, ancak onların üzerine kâdir olmanızdan evvel tevbe edenleri müstesna. İmdi biliniz ki, şüphesiz Allah Teâlâ çok yarlıgayıcıdır, çok esirgeyicidir.” (*Maide Suresi*, 33-34)

³⁴⁹ Hamidullah, *İslam Peygamberi*, Cilt 1, s. 587.

itiraz etmemişler, kararı yazgı ve kader olarak değerlendirmişlerdir.³⁵⁰ İbni Hişam'da yer alan bir rivayete göre Huyey b. Ahtab idam edilirken söylediği:” *Ey insanlar! Allah'ın emrinde bir zarar yoktur. Bu bir kaderdir. Bu İsrail oğulları için yazılmış büyük bir öldürülme olayıdır.*” sözü bu hususu açıklamaktadır.³⁵¹

3.1.9. Kurayza Gazvesinin Cihad ve Savaş Anlayışının Oluşması Bağlamında Sonuçları

Kurayza gazvesi sonrası genel bir değerlendirme yapılacak olursa;

- 1- Müslümanlar bu gazve sonrası Medine'de bulunan son Yahudi fitnesinden de kurtuluyorlardı.
- 2- Hendek gazvesi sonrası Müslümanlar mutlak bir güç haline geldi.
- 3- İhanetin sonuçlarının ağır olacağı verilen hükümlerle herkese ilan ediliyordu.
- 4- Elde edilen ganimetlerle Müslümanlar ekonomik açıdan rahatlamışlardır.
- 5- Esirlere uygulanan muamele Kurayza gazvesinde de devam etmiş, esirlerin aç, susuz ve güneşin altında bırakılması, işkence edilmesi kesinlikle yasaklanmıştır. Anne ve çocuğun birbirinden ayrılmaması ilkesi getirilmiştir. Öksüz kalan çocukların sadece Müslümanlara verilmesi gibi nüanslar belirlenmiştir.
- 6- Esir olarak alınan hiç kimseye genel ahkâma aykırı davranmadığı müddetçe kendi dinini yaşama özgürlüğüne sahip olacağı ve zaruri haller dışında bu konuda kendisine baskı yapılamayacağı hükme bağlanmıştır.

Kurayza gazvesi dâhil hiçbir Yahudi kabilesine önceden tasarlanmış bir saldırı olmamıştır. Yahudiler üzerine düzenlenen gazvelerin hepsi ortaya çıkan sorunlardan sonra anlık olarak gelişmiştir. Yahudi kabileler kendileriyle yapılan sözleşmenin aksine bir tavır sergiledikleri zaman, Hz. Peygamber harekete geçmiş ve gereği yapılmıştı. Ayrıca Yahudiler tutumlarını değiştirdikleri ve aktif düşmanlığı bıraktıkları zaman Müslümanlarla barış içinde yaşamaya devam etmişlerdir.

Bu gazveden sonra Hicret sonrası baş gösteren Yahudi sorunu çözüme kavuşuyordu. Ancak bu gazvede ortaya çıkan bazı gelişmeler ileride yapılacak

³⁵⁰ Watt, *Hz. Muhammed Medine'de*, s. 254.

³⁵¹ İbni Hişam, Cilt 3, s. 331; Mahmudov, s. 192.

savaşlar için örneklik teşkil ediyordu. Esirlere yapılan muamele bile fetihlerin başarısında itici bir güç oluşturmuştur. Müslümanlardan bir zarar gelmeyeceği hatta daha adil bir sistem getirecekleri anlayışı halkların İslam'a yönelmesini sağlamıştır. Dolayısıyla Hz. Peygamber'in cihad anlayışını anlık olarak değerlendirmek yanlış olur. O her uygulamasıyla gelecek için de bazı mesajlar veriyordu.

3.1.10. Hayber Gazvesi: Yahudi Entrikalarının

Sonu (Hicri 7. Yıl Muharrem Ayı)

Hayber, Medine'ye sekiz konaklık mesafede, hurmalıkları ve bereketli araziler ile meşhur önemli bir ticaret merkezi idi.³⁵² Müstahkem kalelerden oluşan Hayber bölgesi genelde Yahudilerden oluşuyordu. Ayrıca Medine'den sürülen Beni Kaynuka ve Beni Nadir kabileleri de Hayber'e yerleşmişlerdi. Hayber bölgesi Müslümanlardan intikam almak isteyen Yahudi toplulukları için bir barınak haline gelmişti.³⁵³ Yahudiler Hayber'de çoğaldıkça İslam'a ve Müslümanlara olan tehditleri ve kinleri de artıyordu. Beni Kurayza Yahudilerine uygulanan savaş hukuku hükümleri Hayber'de yaşayan Yahudileri daha da hiddetlendirdi. Teyma, Fedek ve Vadilkura Yahudilerini de örgütleyerek Müslümanlara karşı saldırı hazırlığı yapıyorlardı. Hendek gazvesinde de görüldüğü üzere Mekke müşriklerini ve Gatafanlıları Müslümanlara karşı harekete geçiren ve daha sonra Kurayza Yahudilerini ihanete yönlendiren Hayber Yahudileri idi.³⁵⁴ Gittikçe artan ve kalıcı tehdit oluşturan Hayber sorunu çözümsüz bırakılamazdı. Hudeybiye sulhu ile Mekke müşriklerinin Hayber Yahudilerine yardımı kesilmişti. Zira Hudeybiye sulhu on yıla kadar savaşı ortadan kaldırıyor ve taraflar herhangi bir kabile ile savaşa girerse diğer tarafın pasif kalmasını öngörüyordu.³⁵⁵ Bu Müslümanlara önemli bir avantaj sağlıyordu.

Hayber gazvesinin nedenlerini sıralarsak:

- 1- Hayber bölgesinin İslam'a ve Müslümanlara kin duyan tüm gruplar için bir toplanma yeri olması.

³⁵² Vakıdı, Cilt 2, s. 288.

³⁵³ M. Asım Köksal, *İslam Tarihi*, Şamil Yay. İstanbul 1981, Cilt 14, s. 126.

³⁵⁴ Vakıdı, Cilt 2, s. 86-88.

³⁵⁵ Vakıdı, Cilt 2, s. 264-265; Mahmudov, s. 324; İbni Sa'd, Cilt 2, s. 100.

- 2- Bölgede bulunan Yahudi topluluklarının, Müslümanların düşmanlarıyla iş birliği yapıp bazı savaflara neden olmaları.
- 3- Suriye ticaret yolu için bir tehdit oluşturması.³⁵⁶
- 4- Diğer Yahudi topluluklarını örgütleyerek Medine'ye saldırı hazırlığı içinde olmaları.

Bunun üzerine Hz. Peygamber Hayber sorununu çözmek üzere sefer hazırlıklarına başladı. Medine'de Numeyle b. Abdullah el-Leysi'yi vekil bırakarak³⁵⁷ Hicretin yedinci yılında Hayber üzerine yürüdü. Savaş hazırlıkları her savaşta olduğu gibi ciddi bir şekilde yürütülmüştü. Çünkü Hz. Peygamber bu savaşın kolay geçmeyeceğini biliyordu.³⁵⁸ Zira Hayber korunaklı kalelerden oluşuyordu. 10.000 savaşıya sahipti.³⁵⁹ Bu arada Hayberliler Gatafanlıları da bir yıllık hurma tahsilatına karşılık yardıma çağırılmışlardı. Gatafanlılar 4.000 savaşçı ile yardıma koştu. Hz. Peygamber (s) hemen taktik değiştirerek, Gatafanlılar üzerine yürüyecek gibi bir pozisyon aldı. Bunun üzerine Gatafanlılar evlerini, sürülerini ve mallarını korumak üzere bölgelerine geri döndüler.³⁶⁰ Hz. Peygamber'in bu hareketi Hayber halkını da şaşırtmıştı. Nitekim sabah olunca günlük işlerini yapmak üzere evlerinden ayrıldıklarında karşılarında İslam ordusunu görüp, kalelerine sığınarak savunma pozisyonu aldılar.³⁶¹ Müslüman ordusu iki yüz süvari olmak üzere 1600 kişiden oluşuyordu.³⁶² Hz. Peygamber ordugahını diğer Arap kabilelerin ve özellikle Gatafanlılar yardıma gelmesini engelleyecek şekilde kurmuştu. Sabah vakitlerinde savaş başlamıştı. Taraflar arasında şiddetli çarpışmalar yaşandı. Özellikle müstahkem kalelere sahip Hayberliler iyi savunma yapıyor, bazen de kale dışına çıkarak Müslümanlarla göğüs göğüse çarpışıyordu. Çarpışmalar sırasında her iki tarafın da kayıpları oluyordu.³⁶³ Ayrıca Müslümanlar aklıla da mücadele ediyorlardı. Bu

³⁵⁶ Hamidullah. "Hayber", Diyanet İslâm Ansiklopedisi, Cilt 17, s. 20-22

³⁵⁷ İbni Hişam, Cilt 3, s. 453.

³⁵⁸ Vakıdî, Cilt 2, s. 288.

³⁵⁹ Vakıdî, Cilt 2, s. 291.

³⁶⁰ İbni Hişam, Cilt 3, s. 456; Hamidullah, *Hz. Peygamberin Savaşları*, s. 132; Vakıdî, Cilt 2, s. 295.

³⁶¹ Hamidullah, *Hz. Peygamberin Savaşları*, s. 132.

³⁶² İbni Sa'd, Cilt 2, s. 111; Hamidullah, *Hz. Peygamberin Savaşları*, s. 135.

³⁶³ İbni Sa'd, Cilt 2, s. 109; İbni Hişam, Cilt 3, s. 455-456.

yüzden at eti yedikleri, yakaladıkları ve pişirdikleri eşek etini ise Hz. Peygamber'in yasaklaması üzerine döktükleri, kaynaklarda yer alır.³⁶⁴

Hz. Peygamber Hayber'i kale kale fethetti. Hayber birçok kaleden oluşuyordu. Yahudilerin iyi savunmasına karşılık, Müslüman savaşçıların kahramanca hareket etmeleri direnişlerini kırmıştı.³⁶⁵ Hayber kaleleri yaklaşık bir ay süren kuşatmadan sonra ele geçirilmişti. Yahudilerden doksan üç kişi öldürülmüş, Müslümanlardan ise on beş kişi şehid düşmüştü.³⁶⁶

Hayber fethini müyesser kılan en önemli etkenleri şöyle sıralayabiliriz:

- 1- Müslümanların fethin başından sonuna kadar disiplinli hareket etmeleri ve korkusuzca düşmanın üzerine gitmesi. Özellikle Hayber fatihi Hz. Ali³⁶⁷ başta olmak üzere bütün sahabeler fedakârca savaşmışlardır.
- 2- Her savaşta olduğu gibi istihbarata verilen önem ve bunun askeri taktiklere olan yansımaları.
- 3- Hz. Peygamber'in askeri dehası ve ilahi yardım.
- 4- Hayber Yahudilerine yardıma giden Gatafanlıların kendi yurtlarından endişe edip, kalelerinden inerek, memleketlerine dönmeleri. Bu durum Yahudilerin hem moralini bozmuş hem de zaafa uğratmıştı.³⁶⁸
- 5- Bazı Yahudilerin hayatta kalmalarına karşılık şehrin ve kalelerin gizli ve stratejik yerlerini Müslümanlara bildirmesi. Bu sayede Müslümanlar daha isabetli hareket etmişlerdir.³⁶⁹
- 6- Hayber fethinin kolaylaştırılacağı yönündeki inancın Müslümanlarca benimsenmesi.³⁷⁰

³⁶⁴ İbni Hişam, Cilt 3, s. 456-457.

³⁶⁵ İbni Sa'd, Cilt 2, s. 110.

³⁶⁶ İbni Hişam, Cilt 3, s. 471-472; İbni Sa'd, Cilt 2, s. 110.

³⁶⁷ Köksal, Cilt 14, s. 164.

³⁶⁸ İbni Hişam, Cilt 3, s. 456; Vakıdi, Cilt 2, s. 305; Köksal, Cilt 14, s. 156.

³⁶⁹ Vakıdi, Cilt 2, s. 301-303.

³⁷⁰ Vakıdi, Cilt 2, s. 289.

Arap yarımadasının en önemli ticaret ve ziraat merkezlerinden biri olan Hayber bölgesinin fethi ile Müslümanlar zengin bir ganimete sahip olmuşlardı. Özellikle ekonomik açıdan durumu kötü olan Müslümanlar, Hayber’de ele geçirilen ganimetlerle durumlarını düzeltme imkânı bulmuşlardı. Hz. Peygamber önce ganimetlerin toplanmasını istedi. Ganimetlere Ferve b. Amr el-Beyadi görevlendirilmişti. Ganimet malları beşe bölündü. Beşte birin üzerine “*Allah’a aittir.*” yazıldı ve Hz. Peygamber’e teslim edildi. Hz. Peygamber humustan ev halkına, Abdulmuttalip oğullarının erkek ve kadınlarına, Müslüman yetim ve muhtaçlara dağıttı. Geri kalan menkul mallar ise satışa çıkarıldı.³⁷¹

Hz. Peygamber insanları sayması için Zeyd b. Sabit’i görevlendirdi. 200 atlı olmak üzere 1400 kişi tespit edildi. Her piyade için bir, ata ve deveye iki hisse verildi. Savaşa iki atla katılanlara dördü iki at, biri de kendisi için olmak üzere beş hisse verildi. Taksim edilen hisse sayısı 1800 olmuştu.³⁷²

Hayber fethinde ele geçirilen gayri menkuller ise şu şekilde taksim edildi: Şakk ve Natat kaleleri Müslümanlara bırakıldı. Ketibe kalesi ise humus olarak Allah’ın Resulü’ne tahsis edildi. Fedek arazisi ise sulh yoluyla ele geçirildiği için Hz. Peygamber’e bırakıldı.³⁷³ Hz. Peygamber, Hayber işiyle uğraşırken Muhayyisa b. Mesud’u, Fedek’e gönderdi. Muhayyisa onlara Hayberlilerin durumuna düşmemek için onları uyardı. Ancak Hayber fethi henüz netleşmediği için, Fedekliler başta yanaşmasalar da Hayber’in fethi gerçekleşince bir heyet göndererek, mallarını alıp, Fedek bölgesini terk etme şartını öne sürdüler. Ancak Hz. Peygamber buna razı olmadı ve Fedek mahsulünün yarısı her yıl Müslümanlara verilmek üzere ve istedikleri zaman Yahudileri çıkarmak şartıyla kendi yurtlarında kalmalarını kabul

³⁷¹ İbni Sa’d, Cilt 2, s. 110-111.

³⁷² İbni Hişam, Cilt 3, s. 480; İbni Sa’d, Cilt 2, s. 111.

³⁷³ İbni Hişam, Cilt 3, s. 479-482.

etti.³⁷⁴ Ömer b. Hattab döneminde Hayber Yahudileri Şam'a sürgün edildiler. Malları da Müslümanlar arasında taksim edildi.³⁷⁵

Hayber'de ele geçen mallar:

- Ev eşyası
- Kumaş ve elbiseler
- Saçaklı, havlu kaftanlar
- Silahlar
- Davar ve sığırlar
- Yiyecek malzemesi
- Sahtiyân ve tabaklanmış deri
- Hayvan yemleri
- Develer
- Tevrat nüshaları (Yahudiler ganimet malları arasında bulunan Tevrat nüshalarını kendilerine verilmesini istediler, Peygamberimiz de onları Yahudilere geri verdi.)³⁷⁶
- İçinde altından süs eşyası bulunan büyük bir hazine.³⁷⁷

Hayber'de ele geçen ganimet malları Fetih suresinin 20. ayeti³⁷⁸ uyarınca Hudeybiye seferine katılanlara ve hiçbir ayırım gözetilmeden paylaştırıldı. Köle ve kadınlara pay verilmedi. Ancak bazı hediyelerle taltif edildiler.³⁷⁹

Peygamberimiz Hayber günü Müslümanlara esir alınan kadınlara dokunmayı, ehli eşeklerin etini yemeyi, ganimet mallarının paylaşılmasından satın alınmasını ve satılmasını ve mut'a nikâhını yasakladı.³⁸⁰

³⁷⁴ Vakıdî, Cilt 2, s. 363-364; İbni Hişam, Cilt 3, s. 465.

³⁷⁵ İbni Sa'd, Cilt 2, s. 117.

³⁷⁶ Köksal, Cilt 14. s. 191-192.

³⁷⁷ İbni Hişam, Cilt 3, s. 463.

³⁷⁸ "Doğrusu Allah, o ağacın altında sana biat edenlerden razı olmuştur; üstelik O onların kalbinden geçenleri de bilmekteydi; işte bu yüzden onlara iç huzuru indirdi ve kendilerini yaklaşan bir fetihle ödüllendirdi; bir de elde edecekleri sayısız ganimetle... Ve zaten Allah her işini mükemmel yapar, her hükmünde tam isabet kaydeder. Allah size elde edeceğiniz daha birçok ganimet vaad etti: nitekim O size olan bu ikramını öne almış ve insanların elini üzerinizden çekmiştir ki, hem mü'minler için bir belge olsun, hem de sizi dosdoğru bir yola yöneltsin." (*Fetih Suresi*, 18-20)

³⁷⁹ İbn Kesir, *Büyük İslam Tarihi*, Çev. Mehmet Keskin, Çağrı Yay. İstanbul 1984, Cilt 4, s. 341; Mahmudov, s. 331.

Bu arada Yahudi reislerinden Sellam b. Mişkem in karısı Zeyneb bt. Haris, verdiği ziyafette zehirli bir kuzu çevirmesini Hz. Peygamber'e sundu. Ancak Hz. Peygamber ağzına aldığı ilk lokmanın zehirli olduğunu anladı ve derhal çıkardı. Ancak kendisiyle beraber yiyen Bişr b. Bera ise öldü. Zeyneb, suçunu itiraf etmesi üzerine Bişr'in akrabalarına havale edildi ve onlar tarafından öldürüldü.³⁸¹

Esirler arasında bulunan Yahudi kabilesinin reisi reisi Huyey b. Ahtab'ın kızı ve Kinane b. Rebl'in karısı Safiye, Dihye b. Halife el-Kelbi'nin isteği üzerine ona verilmiş, ardından bazı sahabilerin uyarısı ile Hz. Peygamber tarafından Dihye el-Kelbi'ye bedeli ödenip, azat edilerek zevceliğe alınmıştır. Safiye güzel bir cariyeydi. Hz. Peygamber, onu, yedi baş karşılığında satın aldı.³⁸²

3.1.11.Hayber Savaşı'nın İslam'da Cihad ve Savaş Anlayışının Oluşması Bağlamında Sonuçları

Hayber fethinin sonuçları açısından genel bir değerlendirmeye tabi tutarsak;

- 1- İslam'a ve Müslümanlara karşı Hicretten beri süregelen siyasi, askeri ve ekonomik güce dayanan Yahudi düşmanlığı köklü bir çözüme kavuşmuş oldu.
- 2- Hayber fethi sırasında yüklü miktarda ganimet ele geçmiş oldu. Bu ganimetler hem sonraki savaşlar için hem de Müslümanların ekonomik açıdan rahatlamalarına katkı sağladı. Fedek arazisinin yarı mahsulü de küçümsenmeyecek derecede önemliydi.
- 3- Arap yarımadasındaki Müslüman hâkimiyeti önemli ölçüde sağlandı. Özellikle Kureyş müşrikleri bu gazvenin sonucunu çok merak ediyordu. Gazvenin fetihle sonuçlanması onları derinden sarsmış ve moral bozukluğuna neden olmuştu.

İki hususun iyice anlaşılması gerekir. İlki hiçbir gazve ganimet sevdasıyla gerçekleşmemiştir. Gazveye çevredeki bazı kişiler ganimet umuduyla çıkmak

³⁸⁰ Köksal, Cilt 14, s. 208.

³⁸¹ Hamidullah. "Hayber", Diyanet İslâm Ansiklopedisi, Cilt 17, s. 20-22; İbni Sa'd, Cilt 2, s. 119; İbni Hişam, Cilt 3, s. 465-466; Vakıdi, Cilt 2, s. 334-336.

³⁸² İbni Sa'd, Cilt 2, s. 120-121; Hamidullah, "Hayber", Diyanet İslâm Ansiklopedisi, Cilt 17, s. 20-22; İbni Hişam, Cilt 3, s. 463.

istediklerini ve Hayber'in zenginliklerini söyleyince, Hz. Peygamber;" *Cihat aşkıyla olmadıkça benimle gelmeyin. Ganimete gelince asla.*" diyerek onları uyardı.³⁸³ Bütün fetihlerde amaç İlay-ı Kelimetullah ve İslam'ın tebliğidir. Ganimet işin asıl amacı ve hedefi değildir. Örneğin ganimetin asıl sahipleri Müslümanlığı seçince malları ve aileleri onlara geri verilmekteydi.

İkinci husus hiçbir Yahudi kabilesine gerekçesiz sefer olmamıştır. İncelendiğinde her kabilenin haklı gerekçelerden dolayı üzerlerine sefer düzenlenerek cezalandırıldıkları görülecektir. Hayber fethinde de görüldüğü üzere fırsatını bulduklarında zehirleme gibi ölümcül suikastlar düzenlemekten geri durmuyorlardı. Ayrıca savaş Yahudilerin zaferiyle de sonuçlanabilirdi. O zaman da bırakınız Peygamber'in onlara gösterdiği hoşgörüyü, savaşa katılan katılmayan her Müslümanın hayatı tehlikeye girerdi. Müslümanlarla aralarındaki antlaşmalara bağlı kalan Yahudiler, İslam'ın hoşgörülü ve adil yönetiminden eşit bir şekilde yararlanmışlardır. Fedek halkı İslam'ın sancağı altında yaşamaya başladıklarında; "*Öyle bir adalet var ki, cennet yeryüzünde kurulmuş.*" dediler. Hayber'in yarı mahsulü antlaşmaya göre Müslümanlarındı. Ancak mahsuller yarıya bölündüğünde bile karar ve seçme hakkı, Yahudilere bırakılıyordu.³⁸⁴

Bir başka çarpıcı örnek Müslümanların, Hayber gazvesine hazırlandıkları sırada vuku buldu. Vakıdi'de geçen Ebuş-Şahm olayı Müslümanların, Yahudilere karşı olan tutumlarını açıklaması bakımından çok çarpıcıdır. Hayber gazvesinin hazırlık aşamasında sefere katılacak her Müslüman, Yahudilere olan borçlarını ödüyordu. Yahudi olan Ebü'ş-Şahm'ın, Abdullah b. Ebû Hadred el-Eslemî'nin yanında beş dirhemi vardı. Abdullah, borcunu ödemesi için. Yahudi'den sefer sonrasına kadar mühlet istedi. Ancak Ebuş-Şahm mühlet vermediği gibi, Müslümanları aşağılayarak, Hayber'de kendilerini 10.000 savaşçı beklediğini ve acemi bedevi savaşçılara benzemediğini söyledi. Bunun üzerine Abdullah, onu, Hz. Peygamber'e şikâyet etti. Hz. Peygamber ikisini de dinledikten sonra Abdullah'a, himayelerinde bulunan Yahudi'nin parasını vermesini emretti. Abdullah

³⁸³ Vakıdi, Cilt 2, s. 288-289.

³⁸⁴ Hamidullah, *Hz. Peygamberin Savaşları*, s. 138.

elbisesini satarak Yahudi'ye olan borcunu ödedi.³⁸⁵

Bütün bu örnekler İslam'ın diğer din mensuplarına olan hoşgörülü yaklaşımını apaçık ortaya koymaktadır. Özellikle taraflardan biri Yahudiler olunca ilahi emirlerin göz ardı edilmesi düşünülemez. Ganimetler arasında ele geçirilen Tevrat nüshalarının tekrar sahiplerine iade edilmesi de Hz. Peygamber'in savaş ve cihad tavrını belirlemesi açısından önemlidir.

3.1.12. Mekke'nin Fethi: Şirkin ve Putların Sonu

(21 Ramazan, 8. Hicri Yıl / 14 Aralık 629, Çarşamba)

Fetih gazvesi olarak da bilinen Mekke'nin fethi Hicret'in sekizinci yılı Ramazan ayında³⁸⁶ vuku buldu. Hayber'deki Yahudi sorunu çözüldükten sonra Müslümanlar iyice rahatlamışlardı. En büyük sorun Mekke müşrikleri ve onlarla birlikte kalan diğer kabilelerdi. Ancak Hayber zaferi Müslümanları Arap yarımadasında büyük bir güç haline getirmişti. Bu durum Mekke müşriklerinin de artık hesaba kattığı önemli bir etkendi. Müslümanlar, Hudeybiye antlaşmasıyla müşriklerle geçici de olsa bir ateşkes sağlamıştı.³⁸⁷ Ateşkesle birlikte Müslümanlar, Medine'nin etrafındaki sorunları çözmede önemli bir mesafe kat etmişti. Çevre kabilelerle antlaşmalar, diğer devlet başkanlarına davet mektupları, kronikleşen Yahudi sorununun çözümü, bu arada gerçekleşmişti. Hayber Yahudileri ile yapılan savaşa da Mekke müşrikleri antlaşma gereği yardım göndermemişti.³⁸⁸ Kısacası başta Müslümanların aleyhine görünen ve bazı sahabilerin karşı çıktığı³⁸⁹ Hudeybiye musalahası, Müslümanlar için bir fırsata dönüşmüştü. Müslümanlar hiçbir zaman antlaşmayı bozan taraf olmadı. Hatta antlaşma imza aşamasındayken yaşanan Ebu Cendel olayı bunun açık göstergesidir.³⁹⁰

³⁸⁵ Vakıdî, Cilt 2, s. 289-290.

³⁸⁶ İbni Sa'd, Cilt 2, s. 136; Hamidullah, *Hz. Peygamberin Savaşları*, s. 95; İbni Hişam, Cilt 4, s. 42.

³⁸⁷ İbni Sa'd, Cilt 2, s. 100.

³⁸⁸ Hamidullah, *Hz. Peygamberin Savaşları*, s. 98.

³⁸⁹ İbni Sa'd, Cilt 2, s. 104.

³⁹⁰ İbni Sa'd, Cilt 2, s. 104.

Hudeybiye antlaşması diğer kabilelere her iki tarafın akd ve ahdine girme serbestisi veriyordu.³⁹¹ Bu antlaşma gereği Beni Bekir kabilesi Mekke müşrikleriyle, Huzaalılar Müslümanlarla hareket ediyordu. İki kabile arasında İslam öncesine dayanan sorunlar, Hudeybiye sonrasında devam etti. Beni Bekir kabilesi, Kureyş'in himayesini de alarak Huzaalılardan intikam almak istiyordu. Onları *Vetir* denen yerde buluşarak, gece vakti Huzaalıları gafil avlayarak yirmi adamlarını öldürdüler.³⁹²

Kureyş'in anlaşmalısı olan Beni Bekir'in, Müslüman olan Huzaalılara karşı yaptığı saldırı, antlaşmanın bozulması anlamına geldiğinin farkına vararak yaptığına pişman oldu. Hz. Peygamber'in kendilerinden bunun hesabını soracağını biliyorlardı. Zira ortada bir anlaşma vardı ve bu antlaşma yirmi iki aydır yürürlükteydi. Üstelik bu menfur hadise, Mekke'de Haremi Şerif'e ve bazı Mekkelilerin evlerine sığınmalarına rağmen gerçekleşmişti.³⁹³ Ebu Sufyan olaylardan habersizdi. Ancak bu durumu kurtarmaya yetmedi. Bu olayı işleyenler hemen Ebu Sufyan'ın yanına gelerek, Medine'ye gitmesini ve çözüm bulmasını istiyorlardı. Ebu Sufyan durumun ciddiyetine binaen hemen Medine'ye gitti. Hz. Peygamber'den antlaşmanın yenilenmesini ve sürenin uzatılmasını istiyordu. Ancak Hz. Peygamber bu talebi reddetti. Ebu Sufyan, Mekke'ye eli boş dönüyordu.³⁹⁴

Huzaalılar olaydan hemen sonra ahdine girdikleri Hz. Peygamber'in yanına gelip, olanları anlattılar. Hz. Peygamber olayların faillerinin kimler olduğunu sorunca, Huzaalılar, Beni Bekir olduğunu söylediler. Hz. Peygamber olaya çok sinirlenmişti. Ayağa kalktı ve şöyle dedi:” *Eğer kendime yardım ettiğim şeyde Beni Ka'b'a yardım etmezsem yardım görmeyeyim!*” Ayrıca dedi ki:” *Şu bulutlar Beni Ka'b'ın zaferini müjdeleyecek!*”³⁹⁵

Hz. Peygamber yaşanan gelişmelerden sonra sefer hazırlıklarına başlanmasını emretti. Ancak seferin nereye olacağını kimse bilmiyordu. Hatta Ebu Bekir, kızı Hz. Aişe'nin yanına giderek seferin nereye olacağını sormuş, Hz. Aişe bile bilmediğini

³⁹¹ İbni Hişam, Cilt 4, s. 43; Mahmudov, s. 196; İbni Sa'd, Cilt 2, s. 100.

³⁹² İbni Hişam, Cilt 4, s. 43; İbni Sa'd, Cilt 2, s. 137; Vakıdi, Cilt 3, s. 15-16.

³⁹³ Vakıdi, Cilt. 3, s. 18; İbni Hişam, Cilt. 4, s. 43.

³⁹⁴ İbni Sa'd, Cilt. 2, s. 137; Vakıdi, Cilt. 3, s. 18-19.

³⁹⁵ İbni Sa'd, Cilt. 2, s. 137; İbni Hişam, Cilt. 4, s. 48-50.

babasına söylemişti.³⁹⁶ Hz. Ebu Bekir daha sonra Hz. Peygamber’le durumu müzakere ettiğinde seferin hangi tarafa olduğunu sorduğunda, “*Kureyş üzerine*” cevabını alınca, aralarındaki antlaşmayı hatırlatmış, Hz. Peygamber de antlaşmanın Kureyş ve müttefikleri tarafından ihlal edildiğini, bundan dolayı kendilerine savaş açılacağını söylemiştir.³⁹⁷ Hazırlık aşamasında Hz. Peygamber, diğer Arap kabilelere haber göndererek kendilerine katılmaya davet etti. Eslem, Gıfar, Müzeyne, Cüheyne, Eşca ve Süleym kabileleri bu davete icabet ederek Hz. Peygamber’in ordusunda yer aldılar. Ensar ve Muhacirlerle birlikte toplanan askerler on bin kişi olmuştu. Ancak bazı kabileler yolda orduya katılarak gerçek sayının ortaya çıkmasını gizlediler.³⁹⁸ Hz. Peygamber, Ebu Rühm’ü Medine üzerine vali tayin etmişti.³⁹⁹

Toplanan on bin kişilik ordu gizlilik içinde hareket ediyordu. Hz. Peygamber gizliliği sağlamak için Medine’den çıkışları kapattı. Amaç Kureyş’i gafil avlamak ve kan dökülmesini önlemektir.⁴⁰⁰ Hz. Peygamber’in sefere çıkarken: “*Allah’ım! Onların gözlerini kör et. Aniden beni karşılarında bulsunlar!*” sözü işin gizliliğini ve Hz. Peygamber’in gerçek niyetini ortaya koyuyordu. Buna rağmen Hatip b. Ebu Beltea adlı bir Müslüman, Kureyşlilere bir mektup yazarak durumdan haberdar etmek istedi. Ancak mektup hedefine ulaşmadan ele geçirildi.⁴⁰¹ Askeri istihbarat verimli çalışıyordu. Mektubun yakalandığı kurye kadın belli ki okuma yazma bilmiyordu. Ancak Hz. Peygamber, Kureyş müşrikleri suçluluk duygusuyla bundan bazı sonuçlar çıkarabileceğini, dolayısıyla Müslümanların lehine sonuçlar doğurabileceği düşüncesiyle kadını serbest bıraktı. Zira kadın Mekke’ye gidecek ve yaşadıklarını anlatacaktı.⁴⁰²

Ordu hazırlıklarını tamamlayarak, *Merrüzzahran*⁴⁰³ mevkiinde konakladı. Harekâtın gizli yürütülmesi ve bazı kabilelerin sonradan orduya katılma stratejisi⁴⁰⁴

³⁹⁶ İbni Hişam, Cilt. 4, s. 53; Hamidullah, *Hz. Peygamberin Savaşları*, s. 99.

³⁹⁷ Vakıdi, Cilt 3, s. 30.

³⁹⁸ İbni Sa’d, Cilt 2, s. 137; Hamidullah, *Hz. Peygamberin Savaşları*, s. 100.

³⁹⁹ İbni Hişam, Cilt 4, s. 56.

⁴⁰⁰ Hamidullah, *Hz. Peygamberin Savaşları*, s. 99.

⁴⁰¹ İbni Hişam, Cilt 4, s. 53.

⁴⁰² Hamidullah, *Hz. Peygamberin Savaşları*, s. 99-100.

⁴⁰³ İbni Sa’d, Cilt 2, s. 138.

⁴⁰⁴ Vakıdi, Cilt 3, s. 34-35.

meyvelerini vermişti. Müslümanlar, Mekkelileri istedikleri gibi gafil avlamıştı. Zira ordu Mekke civarına gelinceye kadar Kureyş'in haberi olmamıştı. Hz. Peygamber ordusuyla karargâhını kurarak Kureyş'in uğradığı şokun etkisini artırmak için her askerin ayrı ayrı ateş yakmasını emretti. Mekke dağlarını on binlerin ateşi aydınlatıyordu. Bu durum Mekkelilerin korkmasına ve endişelenmelerine neden olmuştu. Bunu üzerine Mekkeliler, Ebu Sufyan'ı görevlendirerek, durumdan haberdar olmak istiyorlardı. Ancak Ebu Sufyan, Müslüman askerlerin eline geçmişti. Abbas onu himayesine alarak Hz. Peygamber'e götürdü. Ebu Sufyan ve Hâkim b. Hizam, Resulullah'ın huzurunda Müslüman oldular. Bunun üzerine Hz. Peygamber onlara bir jest yaparak Mekke'nin yukarı mahallesinde evi bulunan Ebu Sufyan ve aşağı mahallede evi bulunan Hâkim b. Hizam'ın evine sığınanlara, ayrıca silahlarını bırakarak Kâbe'nin kapısına ve içine sığınanlara dokunulmayacağını ilan etti.⁴⁰⁵ Ebu Sufyan'ın da bu durumu Mekkelilere deklare etmesi üzerine Mekkeliler fazla bir direniş göstermeden teslim oldu. Zaten aksi hareket çok kan dökülmesine neden olabilirdi.⁴⁰⁶

Hz. Peygamber ordusuyla Mekke'ye girince, Sa'd b. Ubade, Kureyşliler hakkında bazı hoş olmayan sözler sarf etti. Bu durum Hz. Peygamber'e ulaştınca hoş karşılamadı. Sancağı Sa'd b. Ubade'den alıp, oğlu Kays'a teslim etti. Hz. Ali'ye duruma el koymasını ve Mekkelileri içeride tutmak için çaba harcamasını söyledi.⁴⁰⁷ Şehirde barış ve huzurun sağlanması için genel bir tebliğ yayınlandı.⁴⁰⁸ Hz. Peygamber, Mekke'ye giren komutanlarına gerekmedikçe insanların öldürülmesini yasaklamıştı. Ancak İkrime b. Ebu Cehil, Hebbar b. Esved, Abdullah b. Sa'd, Mikyas b. Subabe, Huveyris b. Nükayz, Abdullah b. Hilal, Hind bt. Utbe, Sare, Ebu Hatal'ın şarkıcı cariyeleri Fertena ve Karibe gibi Müslümanlara karşı her türlü kötülüğü yapmış kişilerin öldürülmelerini emretmişti. Bunlardan İbn Hatal, Huveyris ve Mikyas öldürüldü. Diğerleri ise Müslüman oldukları ve emandan yararlandıkları için affedildi.⁴⁰⁹

⁴⁰⁵ İbni Hişam, Cilt 4, s. 59-62.

⁴⁰⁶ İbni Sa'd, Cilt 2, s. 138; Hamidullah, *Hz. Peygamberin Savaşları*, s. 100-101.

⁴⁰⁷ İbni Sa'd, Cilt 2, s. 138; İbni Hişam, Cilt 4, s. 66.

⁴⁰⁸ Hamidullah, *Hz. Peygamberin Savaşları*, s. 104.

⁴⁰⁹ İbni Hişam, Cilt 4, s. 69-71; İbni Sa'd, Cilt 2, s. 139.

Fetih günü Halid b. Velid'in birliği dışında hiçbir birlik mukavemetle karşılaşmadı. Safvan b. Ümeyye, Süheyl b. Amr ve İkrime b. Ebu Cehil bir arada ve beraberlerinde bulunan Kureyşlilerle *el-Handame* denilen yerde ona mukavemet gösterdiler. Halid onlarla savaştı ve hezimete uğrattı. Kureyşlilerden yirmi beş, Huzeyl'den dört kişi öldürüldü. Bunu üzerine Hz. Peygamber:" *Savaşı yasaklamamış mıydım?"* deyince, Halid'e savaş açıldığını, onun da karşılık verdiğini söylediler.⁴¹⁰

Her askeri birlik bir düzen içerisinde Hz. Peygamber'le Mekke'ye girdi. Hz. Peygamber tüm birlikleri kontrol ediyor, bir taşkınlığa izin vermiyordu. Ordunun sıra ve safları titizlikle ayarlanıyordu. Ebu Bekir'in babası Ebu Kuhafe ilerleyen yaşlarda kör olmuştu. Bir tepenin üzerine çıkmış, yanındaki kız çocuğu, İslam ordusunun nizam ve düzenini ayrıntılı anlatıyordu. Bu düzen Mekkelilerde ayrı bir psikolojik etki uyandırıyordu. İzleyen herkes hayran kalıyordu.⁴¹¹ Ancak Hz. Peygamber mağrur bir komutan edasıyla değil, tam bir tevazu ile giriyordu. Sakalı neredeyse devesinin yüküne değecek kadar başı eğik ve şöyle diyordu:" *Gerçek hayat, ahiret hayatıdır.*"⁴¹² Hz. Peygamber fetih günü olan cuma günü Ümmü Hani'nin⁴¹³ evinde guslettikten sonra sekiz rekât namaz kılmış, Mescid-i Haram'a gelerek Kâbe'yi tavaf etmiş, daha sonra Kâbe'ye girerek işinde ve dışında bulunan tüm putları devirerek, mevcut resimleri sildirtmişti.⁴¹⁴ Mekke'de asayiş sağlandıktan sonra Hz. Peygamber, Kâbe'nin kapısında Kureyşlilere seslendi: "*Vaadini yerine getiren, kuluna yardım eden ve tek başına müttelik orduları (Ahzâb'ı) mağlup eden Allah'a hamd olsun. şu anda ne söylüyor ve ne tahmin ediyorsunuz?"* dedi. Onlar, "*Hayır söylüyor ve hayır umuyoruz. Kerim bir kardeş ve kerim bir kardeşin oğlusun ve şu anda galip durumdasın.*" dediler. Bunun üzerine Resûlullah (s) şöyle dedi: "*Yusuf kardeşimin dediği gibi diyorum ki: 'Bugün size kınama yoktur. Allah sizi bağışlasın. O merhametlilerin en merhametlisidir.'* Bilin ki, Cahiliye dönemindeki her ribâ, kan, mal ya da soy-sopla övünmek şu iki ayağımın altındadır. Sadece

⁴¹⁰ İbni Sa'd, Cilt 2, s. 139.

⁴¹¹ Hamidullah, *Hz. Peygamberin Savaşları*, s. 104; Vakıdı, Cilt. 3, s. 60.

⁴¹² Vakıdı, Cilt 3, s. 59.

⁴¹³ Vakıdı, Cilt 3, s. 65-66.

⁴¹⁴ İbni Hişam, Cilt 4, s. 72-74; Vakıdı, Cilt 3, s. 69.

Kâbe'nin sidânesi ve hacıların sikâyesi bunun dışındadır. Taammüde benzer şekilde hata yoluyla, sopa ya da kamçıyla öldürmelerde 100 develik güçlü diyet vardır. Bunların 40 tanesi hamile olmalıdır. Hiç şüphesiz ki Allah, Cahiliye döneminin böbürlenme ve atalarıyla övünmesini kaldırmıştır. Hepiniz Âdem'densiniz, Âdem ise topraktır. Allah'ın yanında en şerefli olanınız, kuşkusuz ona karşı en çok sorumlu davranmanızdır."⁴¹⁵

Putperestliğin merkezi durumunda bulunan Mekke'nin havası birden değişmişti. Herkes huzur içinde İslam'a giriyor, mağlubiyetin ve işgalin verdiği bir psikoloji ile değil, kendilerini zafer kazananlarla eşit durumda hissediyorlardı. Hz. Peygamber, Kâbe'nin işlerini yürüten ailelere tekrar bu işleri tevdi etmiştir. Osman b. Talha'yı yanına çağırarak ona anahtarı iade etti. Sikayeyi, Abbas b. Abdulmuttalib'e verdi. Sonra Temim b. Esed el-Huzai'yi çağırarak Kâbe'nin direklerini yenilettirdi. Öğle namazı vakti yaklaşmıştı. Bilal-i Habeşi'yi çağırdı ve ezan okutturdu.⁴¹⁶

3.1.13. Mekke'nin Fethinin Cihad ve Savaş Anlayışının Oluşması Bağlamında Sonuçları

Fetih gazvesini sonuçları açısından değerlendirecek olursak;

- 1- Hz. Peygamber'in izlediği mükemmel siyaset sayesinde zor görünen fetih kolay bir şekilde hallediliyordu.
- 2- Fetihten sonra uygulanan hoşgörülü yaklaşım, insanların İslam'a girmelerini kolaylaştırmıştır.
- 3- Askeri istihbarat bu fetihde de başarılı bir şekilde uygulanmıştır.
- 4- 10.000 kişilik büyük bir ordu olmasına rağmen askeri düzen ve intizam korunmuştur. Hz. Peygamber'in taşkınlığa izin vermemesi, mütevazı duruşu ve insanları konuşmalarıyla rahatlatması fethin önemli aşamalarındandır.
- 5- Psikolojik üstünlüğü savaşın en başından itibaren elinde tutarak karşı tarafın savaş manevrasına engel olmuştur.

⁴¹⁵ Vakıdı, Cilt 3, s. 70-71.

⁴¹⁶ İbni Sa'd, Cilt 2, s. 140.

6- Kâbe'nin işlerini tekrar eski sahiplerine vererek, ehliyet ve liyakatin önemini ön plana çıkardı. Mekke'nin yönetimini İslam'ı yeni kabul etmiş, Mekkelilere bırakıyordu.

7- Mekke putlardan temizleniyor, resimleri sildirtiyordu.

Fethin en önemli yönü Hz. Peygamber'in endişe ile bekleyen insanlara uyguladığı muameledir. Fetih'e kadar Mekkelilerin, Müslümanlara ve Hz. Peygamber'e yaptıklarını okuyan ve bilen herkes farklı bir muamele beklerken, Hz. Peygamber onlara Hz. Yusuf'un kardeşlerine olan sözlerini hatırlatıyor ve serbest olduklarını söylüyordu. Her türlü güç elinde olduğu bir anda bile intikam ve hesaplaşma yönünü seçmiyor, İslam'ın adil yüzünü ön plana çıkarıyordu. Aslında İslam'ı sadece kılıç dini olarak gören her kesime Mekke'nin fethinde yaşananlar en güzel cevaptır. Ayrıca fethedilen yerlerdeki önemli kişilerin taltif edilmesi, Hz. Peygamber'in cihad anlayışında ortaya çıkan başka bir husustur. Bu uygulama liderlerin halkı üzerinde olumlu bir etki bırakarak, fethi kolaylaştırmıştır. Ayrıca askeri bakımdan psikolojik yöntemler seçilerek düşmanın direncinin kırılması hedeflenmiştir.

3.1.14. Huneyn Gazvesi: Arap Yarımadasında Şirkin Son Kalıntıları

(Şevval 8. Hicrî Yıl / Aralık. 629)

Huneyn, Mekke'ye üç gece mesafede bir vadidir. Hicretin sekizinci yılı Şevval ayında Huneyn gazvesi meydana geldi. Huneyn gazvesine, Hevazin adı da verilir.⁴¹⁷ Kur'an-ı Kerim'de Bedir gazvesinden⁴¹⁸ sonra ismi geçen ikinci gazvedir.⁴¹⁹ Hevazınliler, Mekke ile Necid arasında, Yemen'e kadar uzanan bölgelere dağılmışlardı. Hevazınliler cahiliye döneminden beri Kureyş'le ticaret

⁴¹⁷ İbni Sa'd, Cilt 2, s. 140; İbni Hişam, Cilt 4, s. 108.

⁴¹⁸ "Nitekim siz oldukça zayıf bir haldeyken, Allah size Bedir'de de yardım etmişti. O halde, Allah'a karşı sorumluluğunuzun bilincinde olun ki, şükredenlerden olasınız!" (*Ali İmran Suresi*, 123)

⁴¹⁹ "Doğrusu Allah, size birçok savaş alanında yardım etmişti; özellikle de Huneyn Günü: Hani o zaman çokluğunuz sizi gururlandırmıştı, fakat hiçbir işinize yaramadı ve olanca genişliğine rağmen yeryüzü size dar gelmişti, sonra da geri kaçmıştınız." (Tevbe suresi, 25); Hamidullah, "*Huneyn Gazvesi*", Diyanet İslâm Ansiklopedisi, Cilt 18, s. 376.

dâhil her konuda rekabet içindeydi. Kureyş, İslam'a ve Müslümanlara cephe alınca, Kureyş'e mensubiyeti dolayısıyla, Hevazinliler de tavır almışlardı.⁴²⁰

Hudeybiye sonrası yol güvenliğini bozacak bazı ihlallerde bulduklarından, Hz. Peygamber Hevazin'in muhtelif kolları üzerine hicretin 6. yılında Hz. Ali, 7. yılında Hz. Ömer ve Hz. Ebu Bekir. 8. yılında Şüca' b. Vehb el-Esedi kumandasında seriyyeler gönderdi.⁴²¹

Mekke'nin fethine kadar çeşitli vesilelerle Müslümanlara düşmanlık yapıyorlardı. Ancak kin ve düşmanlıkları artarak devam ettiği için Hevazinliler, Mekke'nin fethi sırasında Resulullah'ın, Kureyş'ten sonra en önemli hedeflerinden biri haline gelmişti.⁴²² Fetih'ten sonra da Hevazin ve Sakif kabile reisleri toplanarak, asker topladılar ve başına Malik b. Avf en-Nasri'yi seçtiler. Malik otuz yaşlarındaydı. Malik, savaştan kaçmasınlar diye, onlardan kadın, çocuk ve mallarını beraberlerinde getirmelerini emretti.⁴²³ Hevazinliler büyük bir hazırlık içine girerek, Sakiflilerle birlikte 20.000 kişilik bir ordu kumayı başarmışlardı. Düşman ordusu Evtas'a kadar gelip yerleşmişti.⁴²⁴ Hevazinlilerin ve Sakiflilerin amacı Müslümanlarla topyekûn bir savaşa girmekti. Bu gelişmeler üzerine Hz. Peygamber, İbni Ebi Hedred'i düşmanın yaptığı hazırlık hakkında bilgi toplaması için görevlendirdi. İbni Ebi Hedred düşmanın arasına karışarak yapılan tüm hazırlığı öğrendi ve Hz. Peygamber'e gelip anlattı.⁴²⁵ Hz. Peygamber, düşman hakkında gerekli bilgiyi aldıktan sonra hazırlıklara başladı. 10.000 asker Fetih için gelenlerden, 2.000 kişi de Mekkelilerden oluşan 12.000 kişilik orduyla Hevazin tehlikesini yerinde boğmak istedi. Düşmanın toplandığı yere gelerek konakladı. Müslümanlar ilk defa böyle kalabalık bir orduya sahipti ve bunula gururlananlar oldu.⁴²⁶ Hz. Peygamber, sancakları dağıttıktan sonra ordunun saf düzenini ayarladı. Sabahın alaca karanlığında Hevazinliler görülmemiş bir kalabalıkla Müslümanlara saldırdı. Müslümanlardan Beni Süleym atlıları kaçışmaya başladı. Onları gören Mekkeliler de

⁴²⁰ Hamidullah, "Huneyn Gazvesi", Cilt 18, s. 376.

⁴²¹ Hamidullah, "Huneyn Gazvesi", Cilt 18, s. 376.

⁴²² M. Ali Kapar, "Hevâzin", Diyanet İslâm Ansiklopedisi, Cilt 17, s. 276.

⁴²³ İbni Sa'd, Cilt 2, s. 153.

⁴²⁴ Vakıdi, Cilt 3, s. 128.

⁴²⁵ İbni Hişam, Cilt 4, s. 111.

⁴²⁶ İbni Sa'd, Cilt 2, s. 153; İbni Hişam, Cilt 4, s. 111-112.

kaçmaya başladı. Hz. Peygamber, düşmanın beklenmeyen pususu karşısında dağılmaya başlayan Müslümanları, “*Ey insanlar nereye? Bana geliniz, Ben Allah’ın Resulüyüm, ben Muhammed b. Abdullah’ım.*” diyerek etrafına toplamaya çalışıyordu. Büyük bir panik yaşanıyordu. Hz. Peygamber’in etrafında sahabenin ileri gelenlerinden başka kimse kalmamıştı. Müslümanlar bu haldeyken Mekkeli birkaç kişi ve Ebu Sufyan, Müslümanların düştüğü bu duruma seviniyorlardı. Ancak Ensar ve Muhacir’in gayretleriyle tekrar toparlanan Müslümanlar, düşmanın üzerine giderek, bozguna uğrattı.⁴²⁷ Bu arada Hz. Peygamber’e çocukların da öldürüldüğü haberi geldi. Hemen bu duruma el koydu ve yapılanları engelledi. Bu defa müşrikler büyük bir bozgun yaşıyordu. Hevazinlilerin büyük çoğunluğu, Malik b. Avf dâhil Sakifliler de Taif’e kaçılar ve şehirde bulunan kalelere sığındılar. Bir kısmı Evtas’ta, geri kalanlar ise Nahle’ye doğru kaçtı.⁴²⁸ Hz. Peygamber’in atlıları Nahle’ye doğru gidenlerin peşine düştü. Çıkan çarpışmada bu grup öldürüldü ve etkisiz hale getirildi. Hz. Peygamber, Evtas’a doğru kaçanların peşine Ebu Amir el-Eş’ari’yi görevlendirdi. Düşmanın karargâhına vardığında iyice mevzilendiklerini gördü. Ebu Amir dokuz kişiyi savaşıarak öldürdü. Ancak bir süre sonra şehid düştü. Bunu üzerine yeğeni Ebu Musa el-Eş’ari komutayı devraldı. Büyük kahramanlık göstererek Allah kendisine fethi müyesser kılana dek savaştı ve ele geçirdiği esir ve ganimetlerle Hz. Peygamber’in talimatı üzerine Ci’rane’ye geldi.⁴²⁹ Nahle’den sonra Evtas grubu da etkisiz hale getirilmişti. Geriye Taif’teki kalelere sığınan Malik b. Avf ve etrafındakiler kalmıştı. Hz. Peygamber ele geçirilen ganimetlerin başına Mes’ud b. Amr’ı tayin etti ve diğerleriyle birlikte Ci’rane’ye götürmesini emretti.⁴³⁰ Hz. Peygamber, Taif’e sığınan üçüncü grubu takip etti. Ancak Taif kuşatmasını ayrı bir başlık altında değerlendireceğiz.

Huneyn gazvesinde ele geçirilen esirler, Hz. Peygamber Taif’ten dönünceye bekletildi. Esirlere her zaman olduğu gibi iyi davranıldı. Esirler 6.000 kişiydi. Ele geçirilen deve sayısı 24.000 idi. Ayrıca 40.000’den fazla koyun ve 4.000 gümüş ukıyye vardı. Hz. Peygamber ganimetleri Hevazinliler belki gelir ve Müslüman olur

⁴²⁷ Vakıdı, Cilt 3, s. 131-132; İbni Hişam, Cil. 4, s. 115-117; İbni Sa’d, Cilt 2, s. 154-155.

⁴²⁸ İbni Sa’d, Cilt 2, s. 155; İbni Hişam, Cilt 4, s. 129.

⁴²⁹ Vakıdı, Cilt 3, s. 149-150; İbni Hişam, Cilt 4, s. 131-132; İbni Sa’d, Cilt 2, s. 155.

⁴³⁰ İbni Hişam, Cilt 4, s. 138.

düşüncesiyle hemen dağıtmadı. Ancak Hevazinliler gecikince, yeni Müslüman olanlar ve münafıkların tazyikiyle ganimetleri bölüştürdü. Ganimet dağıtımına müellefe-i kulubtan başladı. Zeyd b. Sabit'e sayım yapmasını istedi. Humus ayrıldı. Her adama dört deve, kırk koyun verdi. Eğer atlı ise on iki deve ve 120 koyun aldı. Ama bu defa birden fazla atı olana fazladan hisse verilmedi.⁴³¹ Bu gelişmeler yaşanırken Hevazin'in elçileri Hz. Peygamber'e geldi. Yapılan konuşmalardan sonra Hz. Peygamber onlara, kendi ve Beni Abdulmuttalib'e düşen payın iade edileceğini söyleyince, Ensar, Muhacir ve Beni Süleym de iade etme kararı aldı. Ancak Beni Temim ve Fezare gibiler kendi paylarına düşen ganimetleri iade etmeyeceklerini söylediler. Bunu üzerine Hz. Peygamber başta ganimetleri bekletmesinin nedenlerini anlattı ve iade edilmesini talep etti. Uyeyne b. Hısn hariç herkes, Hz. Peygamber'in bu çağrısına uydu. Hısn'ın payına yaşlı bir kadın düşmüştü. Hısn bu kadının kabilenin anası olduğunu ve iyi bir fiyata satacağını düşünüyordu.⁴³² O da daha sonra iade etme kararı aldı.⁴³³

Müellefe-i kuluba verilen fazla ganimet konusunda Ensar'ın bazı sitemleri oldu. Hz. Peygamber onlara bunu nedenlerini açıklayınca, Ensar yapılanların doğru olduğunu anladı ve bu itirazından vazgeçti.⁴³⁴ Hz. Peygamber, Ci'rane'de on üç gece kaldıktan sonra umre için ihrama girdi. Mekke'ye geçerek, umre ibadetini gerçekleştirdi. Oradan tekrar Ci'rane'ye geçti. Ertesi gün Medine'ye döndü.⁴³⁵

3.1.15. Huneyn Gazvesinin Cihad ve Savaş Anlayışının Oluşması Bağlamında Sonuçları

Huneyn gazvesini sonuçları açısından değerlendirirsek;

- 1- Mekke'nin Fethi'nden sonra Hevazinlilerin de mağlup olmaları putperestliğe inen önemli bir darbe olmuştur. Bu gazveden sonra diğer Arap kabileleri de gazvenin sonucunu beklemiş, durum Müslümanların

⁴³¹ İbni Sa'd, Cilt 2, s. 156; Watt, *Hız. Muhammed Medine'de*, s. 102-103.

⁴³² İbni Hişam, Cilt 4, s. 182; Vakıdı, Cilt 3, s. 186.

⁴³³ İbni Sa'd, Cilt 2, s. 156-157.

⁴³⁴ İbni Hişam, Cilt 4, s. 193-194; Vakıdı, Cilt 3, s. 190-191.

⁴³⁵ İbni Hişam, Cilt 4, s. 196.

lehine sonuçlanınca kabileler halinde Müslüman olmak için Medine'ye gelmişlerdi.

- 2- Hz. Peygamber'in iyi organize olmuş ve yirmi bin kişiden oluşan Hevazinlilere karşı kazandığı bu zafer askerî açıdan önemlidir. Savaş esnasında Hz. Peygamber'in gösterdiği cesaret savaşın seyrini değiştirmiştir.
- 3- Ganimetler konusunda sergilenen tavır Hevazın gibi önemli bir kabilenin Müslüman olmasına neden oluyordu.
- 4- Bu zaferden sonra diğer Arap kabileleri heyetler halinde İslam'a girmek üzere Medine'de görüşmeler gerçekleştirmişlerdir.

Müslümanlar ilk defa böyle büyük bir orduyla sefere çıkmışlardı. Bu durum onların gururlanmalarına neden olmuştu. Hatta Hz. Ebu Bekir:" *Bugün sayımızın az oluşundan dolayı yenilmeyeceğiz.* " diyordu.⁴³⁶ Ancak savaşın hemen başında pusuya düşmüş ve dağılmışlardı. O anda Allah'ın yardımını ve Hz. Peygamber'in gayretleriyle Müslümanlar toparlanmış ve büyük bir hezimetin önüne geçilmişti. Huneyn gazvesi imanın küfre ve şirke nasıl galebe çaldığını, sayısal verilerin zafere giden yolda ciddi bir anlam ifade etmediğini göstermesi bakımından önemlidir. Kur'an bu durumu şöyle açıklamaktadır:" *Doğrusu Allah, size birçok savaş alanında yardım etmişti; özellikle de Huneyn Günü. Hani o zaman çokluğunuz sizi gururlandırmıştı, fakat hiçbir işinize yaramadı ve olanca genişliğine rağmen yeryüzü size dar gelmişti, sonra da geri kaçmıştınız.*"⁴³⁷

Huneyn gazvesinin Uhud gibi bir hezimetle yaşanması an meselesiydi. Ancak Hz. Peygamber'in savaş kabiliyeti ve zekâsı bunun önüne geçti. Huneyn, Müslümanların büyük bir orduya sahip olmaları durumunda bile askeri disiplinden kopmamaları gerektiğini anlatan güzel bir örnektir. Dikkat edilecek olursa Hz. Peygamber'in cihad anlayışında sayısal veriler ne olursa olsun savaş alanında gevşeme ve teslimiyet yoktur. Hz. Peygamber'in cihad anlayışında zaferde şımarıklık, hezimette ümitsizlik yoktur.

⁴³⁶ İbni Sa'd, Cilt 2, s. 153.

⁴³⁷ *Tevbe suresi*, 25.

3.1.16. Taif Gazvesi

Hız. Peygamber ilk anda dağılan Müslüman ordusunu toparladıktan sonra yaptığı yerinde hamlelerle düşman bozguna uğratılmıştı. Düşman kuvvetleri gruplar halinde Nahle, Evtas ve Taife kalelerine sığınmışlardı. Hız. Peygamber, Evtas ve Nahle'ye doğru kaçanların üzerine kuvvetler göndererek onları etkisiz hale getirmişti. Ancak Malik b. Avf ve beraberindekiler Taif'te sağlam kalelere sığınmışlardı. Hız. Peygamber Taif kalesine yakın bir yerde karargâhını kurmuştu. Taifliler, Müslümanlar gelince onları ok yağmuruna tutmuş ve birçok kişinin yaralanmasına neden olmuşlardı. Müslümanlar da onlardan on iki kişiyi öldürmüşlerdi.⁴³⁸

Hız. Peygamber yaşanan gelişmeler üzerine karargâhını, bugün Taif mescidi olarak bilinen yere taşıdı. Taifliler çok iyi savunma yapıyorlardı. Ayrıca kaleler güçlü ve bir yıllık ihtiyaç malzemesi ile doluydu.⁴³⁹ Bu durum Müslümanları değişik stratejilere ve taktiklere yöneltti. Mancınıkların kullanılması, geçim kaynakları olan üzüm bağlarına zarar verme ve hurma ağaçlarının kesilmesi tehdidi, kölelerin teslim olmaları halinde hür ve azat olacakları gibi birbirinden değişik yöntemler denendi.⁴⁴⁰ Kuşatma on iki gün⁴⁴¹ sürmesine rağmen bir sonuç alınamıyordu. Hız. Peygamber yaptığı istişare sonucu kuşatmayı kaldırarak ordusuyla beraber ganimetlerin toplandığı Ci'rane'ye döndü. Zira Sakiflilerden artık Müslümanlara zarar gelmeyeceğinden emin olmuştu. Taif gazvesi bu şekilde son buldu.⁴⁴² Hız. Peygamber doğru olanı yapmıştı. Zira kuşatmanın uzaması daha fazla Müslümanın yaralanmasına hatta ölmesine neden olabilirdi. Ayrıca yapılacak işler, meselenin zamana bırakılması ve yaklaşan Hac mevsimi gibi amiller de kuşatmanın kaldırılmasında etkili olmuştu.⁴⁴³ Buna karşı çıkan bazı Müslümanlar, Hız. Ebu Bekir ve Hız. Ömer ile bazı görüşmeler yapmışlardı. Ancak her ikisinin de Hız. Peygamber'in dahi iyi bildiğini ve Hudeybiye gerçeğini anımsatarak bu kişileri

⁴³⁸ İbni Hişam, Cilt 4, s. 172; İbni Sa'd, Cilt 2, s. 161.

⁴³⁹ İbni Sa'd, Cilt 2, s. 161.

⁴⁴⁰ İbni Hişam, Cilt 4, s. 172-173.

⁴⁴¹ İbni Sa'd, Cilt 2, s. 161.

⁴⁴² İbni Sa'd, Cilt 2, s. 161.

⁴⁴³ Mahmudov, s. 305; Hamidullah, *İslam Peygamberi*, Cilt 1, s. 494.

reddettiğini görmekteyiz.⁴⁴⁴ Hz. Peygamber'in bu hamlesi daha sonra meyvelerini verecektir. Urve b. Mes'ud, Müslüman olduktan sonra Hz. Peygamber'den Taif'te İslam dinini tebliğ için müsaade istediğinde, Hz. Peygamber ona bu izni vermişti. Ancak bu durum Taiflilerin zoruna gitti ve Urve'yi oklarla şehid ettiler. Urve'nin şehid edilmesi, Taiflileri, o güne kadar cereyan eden olaylardan daha çok etkiledi. Yaşanan bazı gelişmelerden sonra Taifliler, Medine'ye bir heyet göndermeye karar verdiler. Heyettekiler İslam'ı kabul etmeye hazır olduklarını söyleyerek aşağıdaki belirtilen şartları ileri sürdüler:

1. Tâ'if'liler günlük farz namazlardan muaf tutulacaklardır.
2. Yine onlar zekât ödemekten de muaf tutulacaklardır.
3. Tâif şehri mukaddes bir şehir olarak tanınacaktır. (Yani Mekke gibi; bu şart ile hey'et belki de Kâbe Haccı mecburiyetinden muaf tutulmak istiyordu).
4. Onlar mecburi askerlik hizmetinden (yani cihâd'dan) muaf olacaklardır.
5. Şehre ait putun bulunduğu mâbed yıkılmayacaktır (Acaba bu şart putperest ibadetlere devam edebilmek için miydi?)
6. Gayrı meşru cinsî münasebetler onlar için yasaklanmayacaktır.
7. Faizli borç vermeler de aynı şekilde yasaklanmayacaktır.
8. Alkollü içkilerin içilmesi onlar için yasaklanmayacaktır.

Taiflilerin ileri sürdükleri bu şartlar bir Peygamberin kabul edeceği şartlar değildi. Hz. Peygamber meseleye soğukkanlılıkla karşılık verdi. Belki bir başkası olsa huzurundan kovabilirdi. Ancak bir Peygamberin tebliğ görevi sorumluluğu vardı ve Hz. Peygamber de öyle davrandı. Onlara bu şartların kabul edilemeyeceğini, dini açıdan izah ederek, öz olarak şunları söyledi:” *Namaz, Rabbimiz olan Allah'ın mevcudiyetini kabul ve ikrar eden kulun bir dış görüntüsüdür. Allah inancı taşıyan bir din, Allah'a ibadet etmek suretiyle onun mevcudiyetini tanımayı ifade eden bir hareketi içinde taşımıyorsa artık o din, bir din adını taşımaya lâyık değildir. Fuhuş ve zinaya gelince, sosyal hayatta bu fiilden daha iğrenç ve nefrete lâyık bir hareket yoktur. Aranızdan hiç kimse,*

⁴⁴⁴ Vakıdi, Cilt 3, s. 169-171.

karısının, kız kardeşinin yahut kızının herhangi bir insan tarafından tecavüze uğramasına rıza göstermez. Aynı şekilde, diğer insanların da akrabalarının sizin tarafınızdan tecavüze uğramalarına rıza göstermeyeceklerini anlayışla karşılamak gerekir.”⁴⁴⁵

Heyet bu görüşmelerden sonra kendi aralarında yaptıkları istişare sonucunda Hz. Peygamber’in şartlarını kabul etmeye karar verdiler. Müslümanlarla, Taifliler arasında bir antlaşma metni hazırlandı ve imzalandı. Hamidullah bu metnin ayrıntılarını ve antlaşma maddelerini ayrıntılı olarak vermektedir.⁴⁴⁶

Aslında Taif gazvesi, Huneyn gazvesinin devamı niteliğinde olduğundan, sonuçları açısından aynı değerlendirilmelidir. Hz. Peygamber, Ci’rane’de ganimetleri dağıttıktan sonra Malik b. Avf’ı sormuştu. Sakiflilerle birlikte Taif’te olduğu söylenince, onu çağırılmalarını talep etti ve kendisinin Müslüman olması halinde ailesini ve malını kendisine iade edeceğini söyledi. Malik çekinerek de olsa Hz. Peygamber’in çağrısına uydu. Müslüman oldu ve kendisine ailesi ve malı iade edildi.⁴⁴⁷

Hz. Peygamber, Mekke’ye Attab b. Üseyd’i vali olarak bıraktı. Ayrıca Muaz b. Cebel ve Ebu Musa el- Eş’ari’yi dini emirlerini öğretmek üzere görevlendirdi.⁴⁴⁸

Taif gazvesinde önemli iki husus karşımıza çıkmaktadır: ilki Hz. Peygamber’in savaşı çıkmaza sokacak davranışlardan kaçınarak daha makul çözümlere yönelmesidir. Taif kuşatması devam etseydi belki daha çok kan dökülecek ve Taiflilerin kazanılması zorlaşacaktı. Hz. Peygamber işi zamana yayarak uzun vadede çözümü hedeflemiştir. İkincisi Taiflilerle yapılan antlaşmada olduğu gibi dinin esasları söz konusu olduğunda Hz. Peygamber’in takındığı tavizsiz tavidir. Hz. Peygamber, şan ve şeref peşinde olmadığını, görevinin ilahi tebliğ olduğunu açıkça gösteriyordu. Allah’ın birliği ve şirk konusunda tereddüt bile etmiyordu. Dolayısıyla İslam davası hedefe ulaşmak için her yolu mubah gören bir anlayışa sahip değildir.

⁴⁴⁵ Hamidullah, *İslam Peygamberi*, Cilt 1, s. 497-498.

⁴⁴⁶ Hamidullah, *İslam Peygamberi*, Cilt 1, s. 499-501.

⁴⁴⁷ İbni Hişam, Cilt 4, s. 183; Hamidullah, *İslam Peygamberi*, Cilt 1, s. 495.

⁴⁴⁸ Vakıdı, Cilt 3, s. 192-193.

İster bunu ismi takiyye olsun ister sisteme sızma girişimi olsun fark kabul etmez.
İslam berraklığı ve saflığı temsil eder.

SONUÇ

Hz. Peygamber'in hayatı her yönüyle Müslümanlar için bir örneklik teşkil eder. Cihad ve savaş konularında da ortaya koyduğu uygulamalar herkesin takdirini kazanmış ve sonraki savaşlar için de bir örnek teşkil etmiştir. Hz. Muhammed bir peygamberdi ve Risalet gibi ağır bir sorumluluğu vardı. En önemlisi son peygamberdi. Bu ise sorumluluk katsayısını arttırıyordu. Bir yandan dinin tebliğ edilmesi görevini ifa ederken, diğer yandan uygulamaları ve yaşantısıyla insanlara örneklik teşkil etmesi gerekiyordu.

Hz. Peygamber kendisine Risalet görevi verilince, sorumluluğunun bilincinde olarak en yakınından başlayarak tebliğe başladı. Risalet'in ilk döneminde müşrikler durumu gelip geçici olarak gördüklerinden umursamadılar. Ancak iş ciddiye binince ve sıranın kendi putlarına geldiğini görünce kendilerince hal çareleri aramaya başladılar. İslam'a girişler arttıkça, buna bağlı olarak Kureyş müşriklerinin muhalefeti de orantısız artıyordu. Kureyşliler muhalefetin dozunu gün geçtikçe arttırıyor, zulüm ve işkence yöntemlerini devreye sokuyordu. Darun-Nedve'de toplanan Kureyş müstekbirleri, Müslümanların ve özellikle Hz. Peygamber'in davasını akamete uğratma çabası güdüyordu. Buna karşın Hz. Peygamber de Müslümanların daha az zarar görmeleri için hal çareleri arıyordu. İlk olarak Habeş diyarına iki kez hicretler gerçekleştirildi. Hac mevsiminde ziyarete gelen değişik kabilelerle görüşmeler yaparak yeni dini tebliğ ediyordu. Ancak burada da Kureyş'in ciddi muhalefetiyle karşılaşılıyordu. Hal çareleri tükenince ve Kureyş müşriklerinden ümidi kesince Taif gibi çevre şehirlere giderek İslam'ı anlatmaya ve belki de oraya yerleşmeye çalışılıyordu. Ancak Taifliler daha acımasız çıkıyor ve Hz. Peygamber'i zor kullanarak şehirden çıkarılıyordu. Hac için gelen Medinelilerle Akabe mevkiinde gerçekleştirdiği görüşmelerden sonra, Medine'ye hicret edip yerleşmeye karar verildi.

Medine'ye hicret gerçekleştiren Hz. Peygamber ve diğer Müslümanlar burada bir dizi etkinlik gerçekleştirerek İslam devletinin temellerini attılar. Medine'ye hicret müşriklerle ilişkilerde yeni bir boyut kazandırılıyordu. Müşrikler, Medine'de de Müslümanları engelleme faaliyetlerine devam ederken, Hz. Peygamber de savaşa izin veren ayetler ininceye kadar Medine şehir devletinde yapısal düzenlemeler

yapıyordu. Bu arada çevre kabilelerden gelecek olası saldırıları ve müşriklerle yapacakları ittifakı bozma adına saldırmazlık antlaşmaları imzalıyordu. Hz. Peygamber, Kureyş'i nasıl zayıflatacağını iyi biliyordu. Kureyş'in ekonomisi ticarete dayanıyordu. Hz. Peygamber de eskiden beri ticaretle uğraştığı için kervanların uğrak yollarını iyi biliyordu. Savaşa izin veren Hac suresinin ayetleri inince Kureyş'in kervanlarına yönelik askeri operasyonlar başlattı. Bu operasyonların kervanları takip ve keşif gibi önemli görevleri vardı. Bu operasyonların sıklaşması Kureyş'i endişelendiriyor, artık eskisi gibi rahat davranamayacağı sinyalini veriyordu. Aslında hedeflenen gerçekleşiyordu. O gün davetin önündeki en büyük engel için Mekke müşrikleri idi. Çünkü tek başlarına değillerdi. Arap yarımadasının çoğu yerinde müttefik kabileleri vardı. Burada Mekke'nin putperestliğin merkezi konumunda olması yadsınamaz. Her sene tüm kabilelerin Mekke'ye Hac mevsiminde gelmesi, kurulan panayırılar, Kusay zamanında yapılan antlaşmalarla Mekke'nin konumu güçlendirilmişti. Dolayısıyla Hz. Peygamber gayet isabetli bir politika izleyerek önceliği sorunun kaynağına yönlendiriyordu. Mekke müşriklerinin çözülmesi diğer Arap kabillerin de çözülmesi anlamına geliyordu. Bedir savaşında Müslümanların zaferi diğer Arap kabilelerinin kendilerine yanaşmasını sağlarken, Uhud'da alınan yenilgi bazı kabilelerin tekrar saf değiştirmesine neden oluyor, hatta biraz daha cesaretlenerek Müslümanlara saldırı planları yaparak, Bi'ri Maune ve Reci vakaları gibi ihanet komploları yaşanmıştı. Arap yarım adasının kaypak zeminini iyi değerlendiren Hz. Peygamber bütün savaşlarda disiplini elden bırakmamaya gayret gösteriyordu. Seriyyeler aracılığıyla düşman hakkında bilgi topluyor, alınan istihbaratlar önce teyit edildikten sonra sefer hazırlıkları başlıyordu. Beşerî tüm tedbirler en ince ayrıntısına kadar düşünülüyordu. Yapılan savaşların neticesi önemli olduğu için hazırlık safhası da aynı ciddiyet de yürütülüyordu. Üçüncü bölümde işlenen Hendek gazvesinde Kureyş kabilesi, Yahudi Beni Nadir'in kışkırtmalarıyla yarım adadaki kendisine bağlı tüm grupları örgütleyerek Müslümanlara öldürücü son darbeyi indirmek istiyordu. Ancak Hz. Peygamber'in akıllı savaş taktiği ile heveslerini kursaklarında bıraktı. Bu aynı zamanda diğer Arap kabileleri için de Müslümanlarla savaşmanın bir netice getirmeyeceğini anlamaları açısından güzel bir örnek teşkil ediyordu. Hz. Peygamber'in savaşlarda izlediği askeri taktik ve strateji tamamen sonuç almaya ve çözüme yönelikti. Yapılan tüm

savaşlarda kayıplara baktığımızda uygulanan savaş siyasetinin de başarısını görürüz. Muhammed Hamidullah'ın, Hz. Peygamber'in katıldığı savaşlar için paylaştığı toplam düşman kaybı 216 olurken, Müslüman şehid sayısı 138 olarak kayda geçmiştir. Bazı savaşların yaşandığı sırada Hz. Peygamber savaşı daha az kayıpla ve sonuçlandırma adına soğuk savaş diplomasisini devreye sokuyordu. Bu siyaset hem Hendek savaşında hem de Huneyn savaşında sonuç verdi. Tüm bu örnekler aynı zamanda Hz. Peygamber'in cihad anlayışını da anlama açısından ipuçları vermektedir.

Hz. Peygamber'in, Medine'ye hicretinden sonra iki sorunun çözümünü de sağladı. İlki Medine'de bulunan Yahudi kabilelerin zaman zaman ortaya çıkardıkları sorunlar oldu. Hz. Peygamber, Medine'de Yahudi kabilelerin de olduğu tüm taraflarla bir sözleşme imzalayarak, sorun değil, barış içinde yaşama isteğini ikrar ediyordu. Önce Beni Kaynuka, ardından Beni Nadir, son olarak da Beni Kurayza Yahudileri antlaşma aleyhine hareket edince, Hz. Peygamber söz konusu kabileler üzerine sefer göndererek, sorunu çözmüştür. Hiçbir Yahudi kabilesine önceden tasarlanmış bir saldırı olmamıştır. Yahudiler üzerine düzenlenen gazvelerin hepsi ortaya çıkan sorunlardan sonra, anlık olarak gelişmiştir. Yahudi kabileler kendileriyle yapılan sözleşmenin aksine bir tavır sergiledikleri zaman, Hz. Peygamber harekete geçmiş ve gereği yapılmıştı. Ayrıca Yahudiler tutumlarını değiştirdikleri ve aktif düşmanlığı bıraktıkları zaman Müslümanlarla barış içinde yaşamaya devam etmişlerdir. Hayber gazvesi anlatılırken verilen Ebuş-Şahm örneği bu durumun en büyük ispatıdır. İkincisi Medine'ye hicretten sonra türeyen münafıklar konusuydu. Zahirde Müslüman gördükleri için münafıklarla herhangi bir çatışmaya izin verilmedi. Hz. Peygamber bu sorunun çözümünü zamana bırakmıştı. Zaten zaman geçtikçe ve Müslümanlar savaşlardan galip ayrıldıkça münafıkların sesi kesiliyordu. Özellikle Hendek ve Hayber gazvelerinden sonra, Yahudilerin de bertaraf edilmesiyle iyice kabuklarına çekilmişlerdi. Münafık sorununun sessiz sedasız halledilmesi, Hz. Peygamber'in cihada getirdiği farklı bir yorumdur. Burada dikkat çeken başka husus, bazı sahabelerin olaylara bakışı ile Hz. Peygamber'in bakışı arasındaki farktır. Hudeybiye antlaşmasına karşı çıkan sahabe daha sonra Hz. Peygamber'in haklılığını ikrar etmiştir. Taif kuşatmasını kaldırırken başka bir grup

sahabe karşı çıkmış, hatta Ebu Bekir ve Ömer'e gidip durum değerlendirmesi yaptıklarında, her iki sahabe de Hudeybiye'yi hatırlatarak, Resulullah'ın daha doğru iş yaptığını söylemişlerdir.

Hz. Peygamber'in cihad anlayışında öne çıkan diğer bir husus esirler konusuydu. Bedir savaşı sonucunda ele geçirilen esirlere öncelikle iyi muamele edilmesini tavsiye etmiş ve takibini yapmıştır. Ardından tarihte eşi benzeri görülmemiş bazı usullerle serbest bırakılmışlardır. Buna karşılık müşrikler ilk galibiyetleri olan Uhud savaşında şehid ettikleri Müslümanların vücutlarını delik deşik ederek tanınmaz hale getirmişlerdi. Hâlbuki daha bir sene önce Bedir'de akrabaları esir düşmüş, iyi muamele görerek farklı usullerle serbest kalmışlardı. Medine döneminde izin verilen cihadın silahlı mücadele yöntemi karşdakini toplu yok etmeyi değil, kazanmayı hedeflediği gerçeği de ortaya çıkıyordu. Bunu en güzel örneği Fetih gazvesinde yaşandı. Yirmi yıla yakın Müslümanlara kan kusturan müşrikler, Mekke'nin fethedilmesi ile Müslümanların elindeydi. Herkes uzun yılların acısı ve intikamı alınacak beklentisindeyken, Rahmet Peygamber'i geçmişte yaşanan her şeyi elinin tersiyle itiyor ve herkesin serbest olduğunu söylüyordu.

Savaşlarda ele geçirilen ganimetler konusunda da Hz. Peygamber'in farklı uygulamaları vardır. Ganimetlerin dağıtılmasında acele edilmemiş ve sahiplerinin İslam'a girişi her şeyi değiştirmiştir. Dağıtılması gereken durumlarda adil dağıtıma önem verilmiştir. Hz. Peygamber'in payı olan humus, kendi zenginliği için değil, fakirlere ve Allah yolunda dağıtılıyordu. Ayrıca cihad anlayışında hiçbir savaş ganimet için yapılmamıştır. Hayber gazvesinde ganimet için çıkmak isteyen bazı kişiler başta Hz. Peygamber tarafından veto ediliyordu. Hz. Peygamber'in cihadında esas olan Allah'ın rızası ve İlayı kelimetullah'tı.

Hz. Peygamber ganimet ve esir konularında esnek davranmıştır. Ancak söz konusu dinin emirleri olunca, Peygamber dahi olsa esneklik ya da taviz göstermeyeceğini Taif heyetine yaptığı konuşmadan anlıyoruz. Taif heyeti taviz olamayacağını anlayınca hazırlanan metni imzalamak zorunda kalmıştı. Hâlbuki ganimet dağıtılırken, Hz. Peygamber gayet esnek davranmıştı. Hatta başta müellefe-i kulub olmak üzere Malik b. Avf'a da memnun olacakları kadar mal verilmişti. Bu da Hz. Peygamber'in cihad anlayışında ortaya çıkan başka bir husustur.

Sonuç olarak Hz. Peygamber kendisine Allah tarafından yüklenen tüm sorumluluklarını yerine getirmeye çalışmıştır. Bunları yaparken de kendine has uygulamalar ortaya koymuştur.

KAYNAKÇA

Algül, Hüseyin;” Gazve”, Diyanet İslâm Ansiklopedisi, Cilt XIII, İstanbul 1996, s. 488-489.

Arslan, İhsan; “Hz. Peygamber’in Savaşlardaki Tavrı”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt 8, Sayı 39, Ağustos 2015, s. 1041-1051.

Avcı, Casim; *Hz. Muhammed*, İsam Yayınları, İstanbul 2012.

Avcı, Casim *Uhud Gazvesi*, Son Peygamber.

<http://www.sonpeygamber.info/21-uhud-savasi-uhud-gazvesi> (18.05.2018)

Brockelmann, Carl; *İslam Ulusları Ve Devletleri Tarihi*, Çev. Neşet Çağatay, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1992.

Buhârî, *Ebu Abdullah Muhammed b. İsmâil, el-Camiu’s-Sahih: Sahihul Buhari*, el-Mektebetu’l – İslami, İstanbul 1979.

Bulut, Yücel; *Oryantalizmin Kısa Tarihi*, Küre Yayınları, İstanbul 2014.

Derveze, M. İzzet; *Hz. Muhammed’in Hayatı*, Çev. Mehmet Yolcu, Düşün Yayıncılık, İstanbul 2012.

Derveze, M. İzzet; *Et-Tefsirü’l Hadis: Nüzul Sırasına Göre Kur’an Tefsiri*, Çev. Ahmet Çelen [ve bşk.], Ekin Yayınları, İstanbul 1997.

Diehl, Charles; *Bizans İmparatorluğunun Tarihi*, çev. A. Göke Bozkurt, İstanbul 2006.

Doğan, D. Mehmet, *Büyük Türkçe Sözlük*, Pınar Yayınları, İstanbul 2005

Ebû Abdullah Muhammed b. Ömer el-Vâkîdî; *Hz. Peygamber’in (s.a.v.) Savaşları: Kitâbü’l- Meğâzî*, tah. Marsden Jones, ter. Musa K. Yılmaz, İlk Harf Yayınevi, İstanbul 2014.

Ebulfazl İzzeti; *İslam’ın Yayılış Tarihine Giriş*, Çev. Cahit Koytak, İnsan Yayınları, İstanbul 2003.

Fayda, Mustafa; *Allah’ın Kılıcı Halid bin Velid*, Çağ Yayınları, İstanbul 1992.

Gazali, Muhammed, *Fikhus-sire*, Darü’l-kalem, Dımaşk 1989.

Gökçe, Orhan & Gülise Gökçe; *21. Yüzyıl Avrupa’sında İslam Algısı*, Çizgi Kitabevi, Konya 2015.

Hasan İbrahim Hasan, *İslam Tarihi*, Çev. İsmail Yiğit [ve bşk.], Kayihan Yayınları, İstanbul, 1985.

İbn Kesir; *Büyük İslam Tarihi*, Çev. Mehmet Keskin, Çağrı Yayınları, İstanbul 1984.

İbnu-l Kayyım el-Cevzi; *Zadu'l Mead*, Çev. Şükrü Özen [ve bşk.], İklim Yayınları, İstanbul 1989.

İbnül Esir, *El kâmil fit tarih*, Çev. Ahmet Ağırakça, Bahar Yayınları, İstanbul 1986.

İmamuddin Halil; *İslam Tarihine Giriş*, Çev. Abdürrahim Şen, İlimyurdu Yayıncılık, İstanbul

2011.

İslamoğlu, Mustafa; *Hayat Kitabı Kur'an*, Düşün Yayıncılık, İstanbul 2012.

Kanar, Mehmet Osmanlı Türkçesi Sözlüğü, Say Yayınları, İstanbul 2011.

Kapar, M. Ali; “*Hevâzin*”, Diyanet İslâm Ansiklopedisi, Cilt 17, s. 276-277.

Köksal, M. Asım; *İslam Tarihi*, Şamil Yayınevi, İstanbul 1981.

Kutub, Seyyid; *Allah Yolunda Cihad*, Çev. Akif Nuri, Çığır Yayınları, İstanbul 1976.

Kutub, Seyyid; *FizilalilKur'an*, Çev. Salih Uçan [ve bşk.], Dünya Yayıncılık, İstanbul 1990.

Mahmudov, Elşad; *Hız. Peygamberin Savaşları*, İsam Yayınları, İstanbul 2010.

Mevlâna Muhammed Ali; *Siretü'n-Nebi- Peygamberimizin Hayatı*, Çev. Ali Genceli, Nur Yayınları, Ankara t.y.

Muhammed B. Sa'd B. Menî El-Hâşimî El-Basrî; *Tabakât*, Çev. Musa Kazım Yılmaz, Siyer Yayınları, İstanbul 2014.

Muhammed Ebu Zehre, *İslam'da Savaş Kavramı*, Çev. Cemal Karaağaçlı, Fikir Yayınları, İstanbul 1976.

Muhammed Hamidullah; *Hız. Peygamber'in Savaşları*, Çev. Nazire Erinç Yurteri, Beyan Yayınları, İstanbul 2002.

Muhammed Hamidullah; *İslam'da Devlet İdaresi*, Çev. Kemal Kuşçu, Ahmed Said Matbaası, İstanbul 1963.

Muhammed Hamidullah; “*Hendek Gazvesi*”, Diyanet İslâm Ansiklopedisi, Cilt XVII, İstanbul 1998. s. 194-195

Muhammed Hamidullah; “*Hayber*”, Diyanet İslâm Ansiklopedisi, Cilt XVII İstanbul 1998, s. 20-22.

Muhammed Hamidullah; “*Huneyn Gazvesi*”, Diyanet İslâm Ansiklopedisi, Cilt XVIII, İstanbul 1998, s. 376-377.

Muhammed Hamidullah; *İslam Peygamberi*, Çev. Salih Tuğ, İmaj Yayınları, Ankara 2003.

Muhammed İbni Hişam; *İslâm Tarihi: Sîret-i İbn-i Hişam Tercemesi*, ter. Hasan Ege, Ravza Yayınları, İstanbul 2013.

Muhammed İbn İshâk; Hz. *Peygamber'in Hayatı ve Gazveleri*, ter. Ali Bakkal, İlk Harf Yayınevi, İstanbul 2013.

Muhammed İbn İshâk; *Siyer*, Çev. Sezai Özel, Akabe Yayınları, İstanbul 1988.

Mustafa İbrahim, *Mu'cemulvasit*, Çağrı Yayınları, İstanbul 1986.

Nasr, Seyyid Hüseyin; *İslam: İdealler ve Gerçekler*, Çev. Ahmet Özel, İz Yayıncılık, İstanbul 1985.

Özdemir, Mehmet Nadir; “*Bazı Yönleriyle Bedir Gazvesi*”, Türk & İslam Dünyası Sosyal Araştırmalar Dergisi Yıl 4, Sayı 12, Eylül 2017, s. 105-115.

Özdemir, Serdar, “*Seriyye*”, Diyanet İslâm Ansiklopedisi, Cilt XXXVI, İstanbul 2008, s. 565-566.

Özel, Ahmet; *İslam Devletler Hukukunda Savaş esirleri*, TDV Yayınları, Ankara 1996.

Özel, Ahmet; *Cihad*”, Diyanet İslâm Ansiklopedisi, Cilt XII, İstanbul 1993, s. 527-531.

Said, Edward; *Oryantalizm*, Çev. Nezih Üzel, Pınar Yayınları, İstanbul 1982.

Sırma, İhsan Süreyya; *Müslümanların Tarihi*, Beyan Yayınları, İstanbul 2014.

Sırma, İhsan Süreyya; *Mekke Dönemi ve İşkence*, Beyan Yayınları, İstanbul 2007.

Southern, Richard W; *Orta çağ Avrupa'sında İslam Algısı*, Çev. Ahmet Aydoğan, Yöneliş Yayınları, İstanbul 2000.

Şevki Ebû Halil; *Siyer Atlası*, ter. Enver Arpa, Fecr Yayınları, Ankara 2007.

Şulul, Kasım; *Ana Hatlarıyla Siyeri Nebi*, Ensar Yayınları, İstanbul 2014.

Taşpınar, İsmail; “*Doğu'nun Son Kilise Babası Yuhanna ed-Dımaşkî (649-749) ve İslâm*”, M.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi, 21 (2001/2), s. 23-54.

Topaloğlu, Bekir; “*Cihad*” Diyanet İslâm Ansiklopedisi, Cilt XII, İstanbul 1993, s. 531-534.

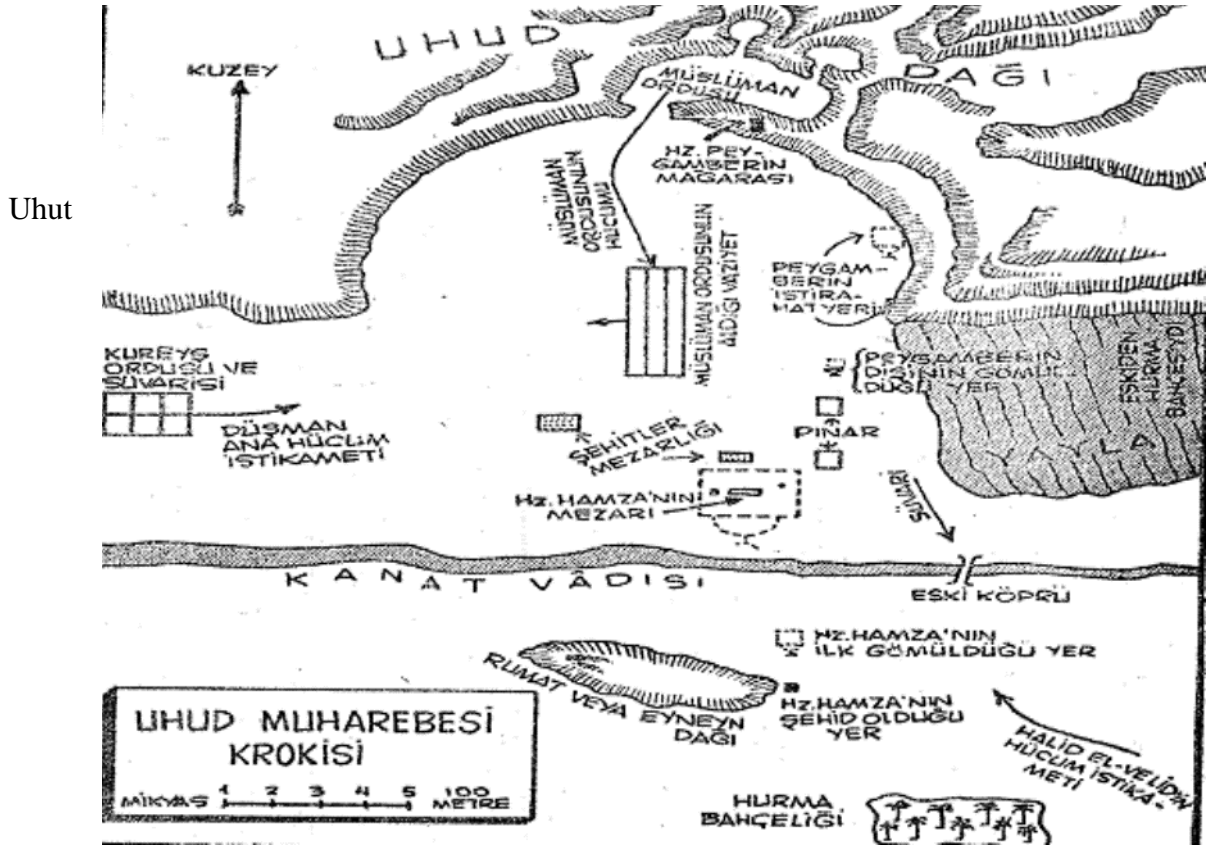
Watt, Montgomery; *Hz. Muhammed Mekke'de*, Kuramer, İstanbul 2016.

Watt, Montgomery; *Hz. Muhammed Medine'de*, Kuramer, İstanbul 2016.

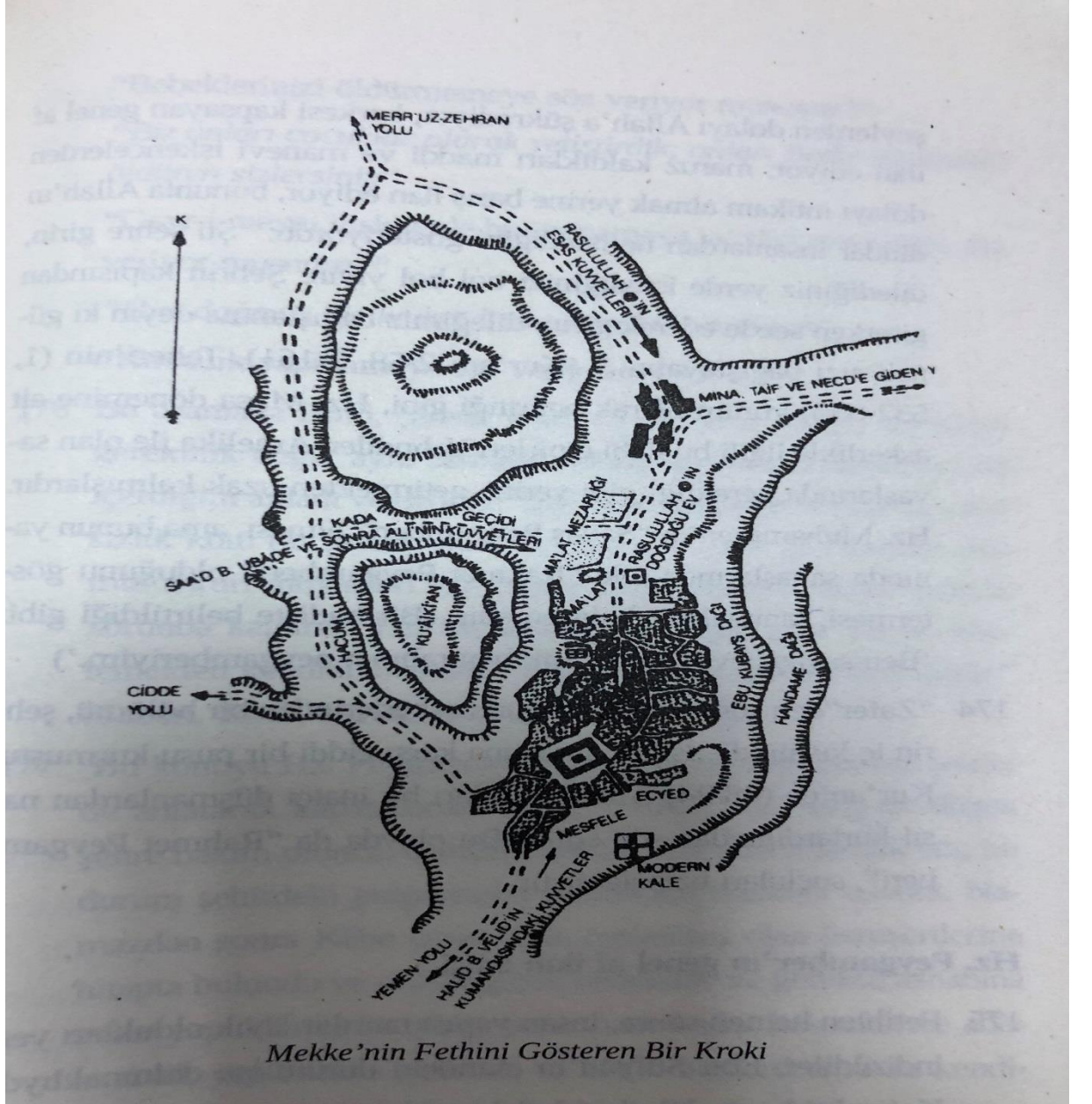
Yazır, Elmalılı Muhammed Hamdi; *Hak Dini Kur'an Dili [Kur'an-ı Kerim]*, Hikmet Neşriyat, İstanbul 2007.

EKLER

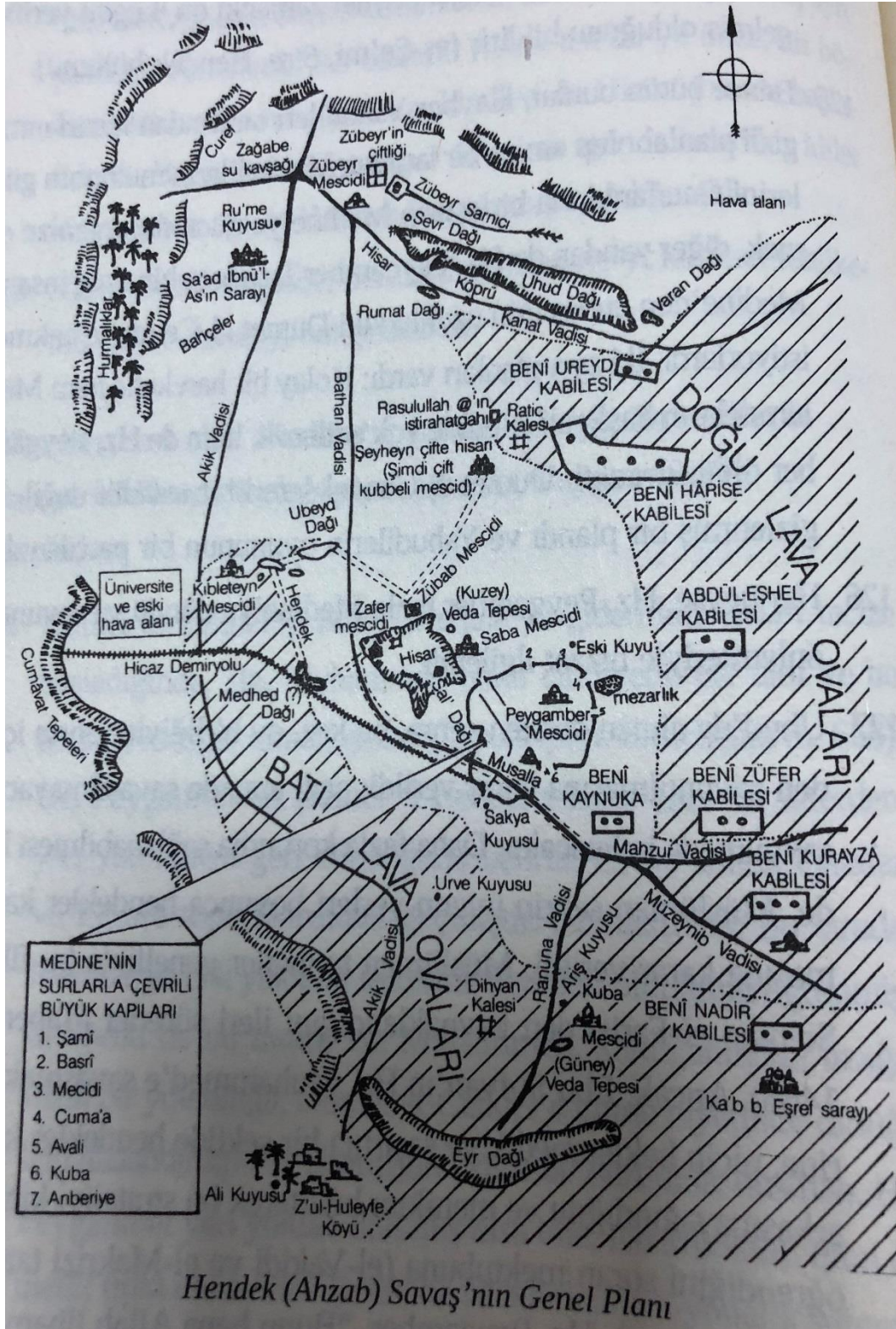
KROKİLER



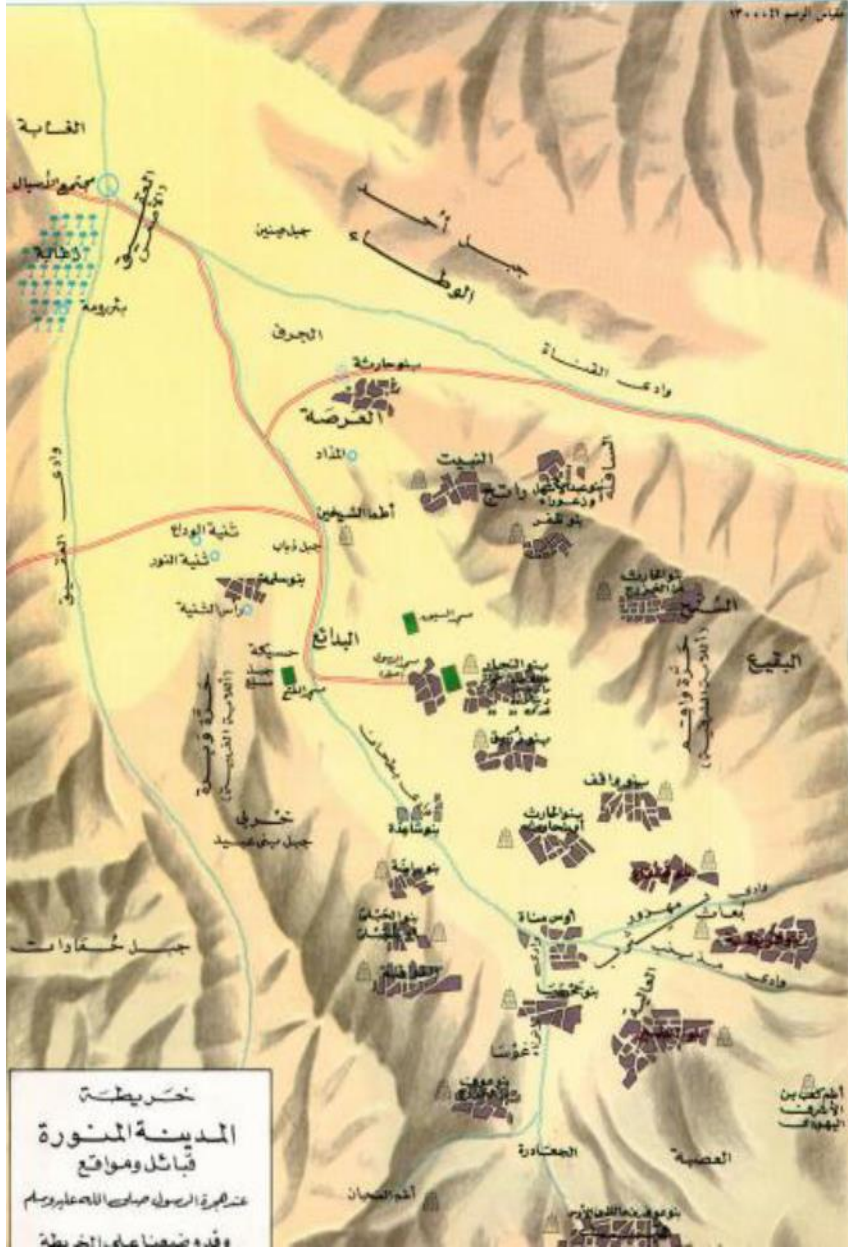
Kroki 1: Uhud Savaş Meydanının bir krokisi, Muhammed Hamidullah, *Hz. Peygamber'in Savaşları*, s. 62.



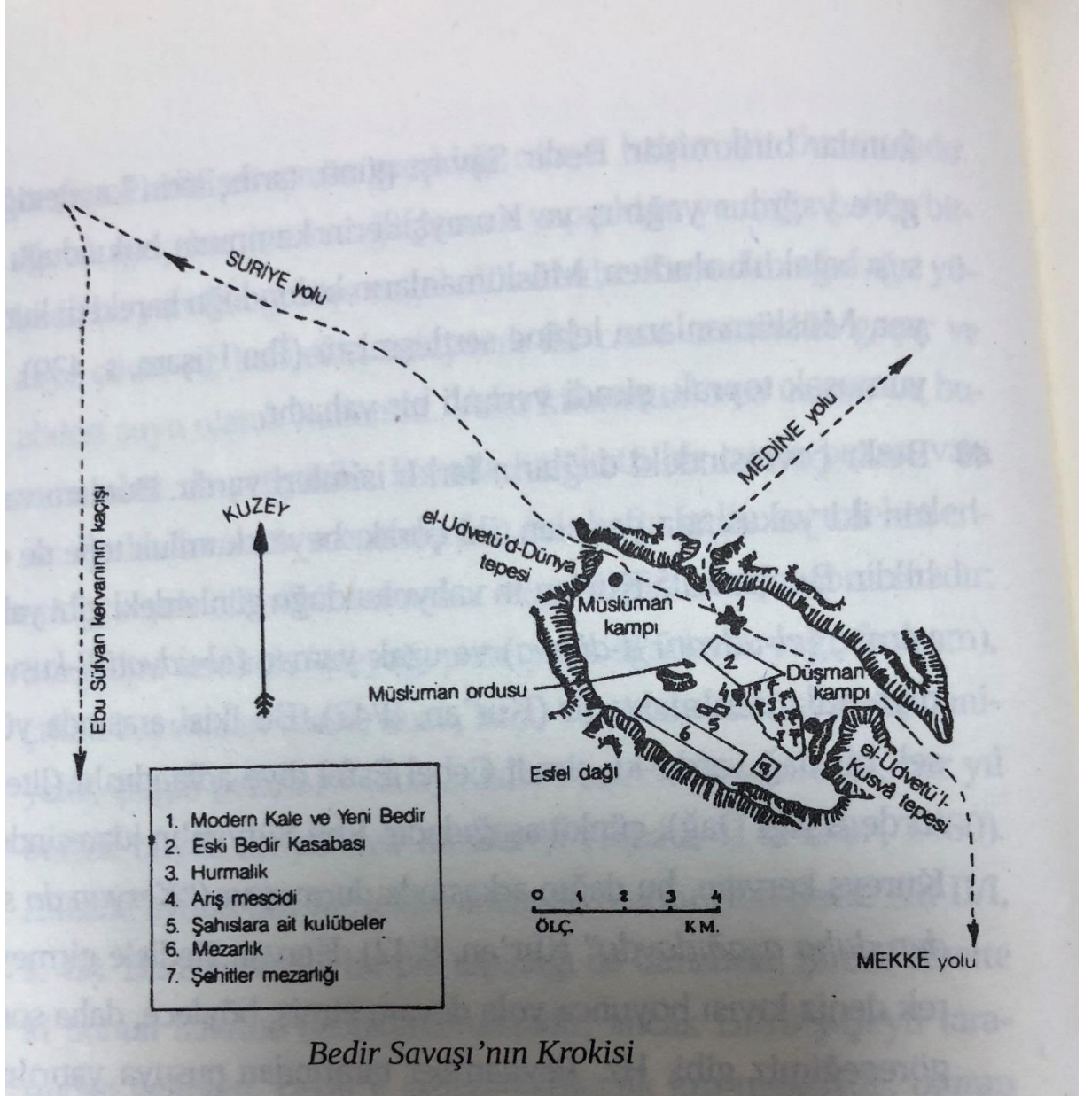
Kroki 2: Mekke'nin Fethi krokisi, Muhammed Hamidullah, *Hz. Peygamber'in Savaşları*, s. 105.



Kroki 3: HendeK Savaş'ın Genel Planı, Muhammed Hamidullah, *Hz. Peygamber'in Savaşları*, s. 80.

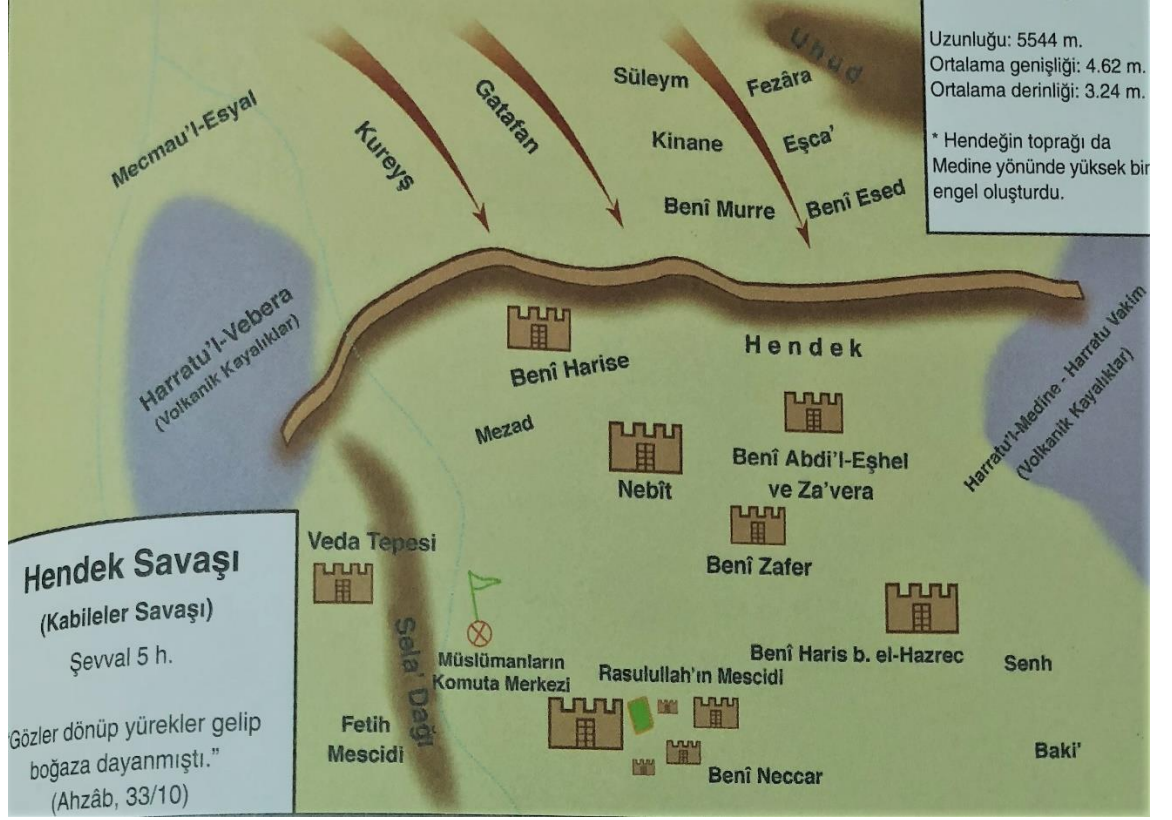


Kroki 4: Medîne-i Münevvere, Kabileler ve Mevkiler, Hüseyin Mu'nis, *Atlas Tarihu'l-İslâm*, s. 66, Harita 42.

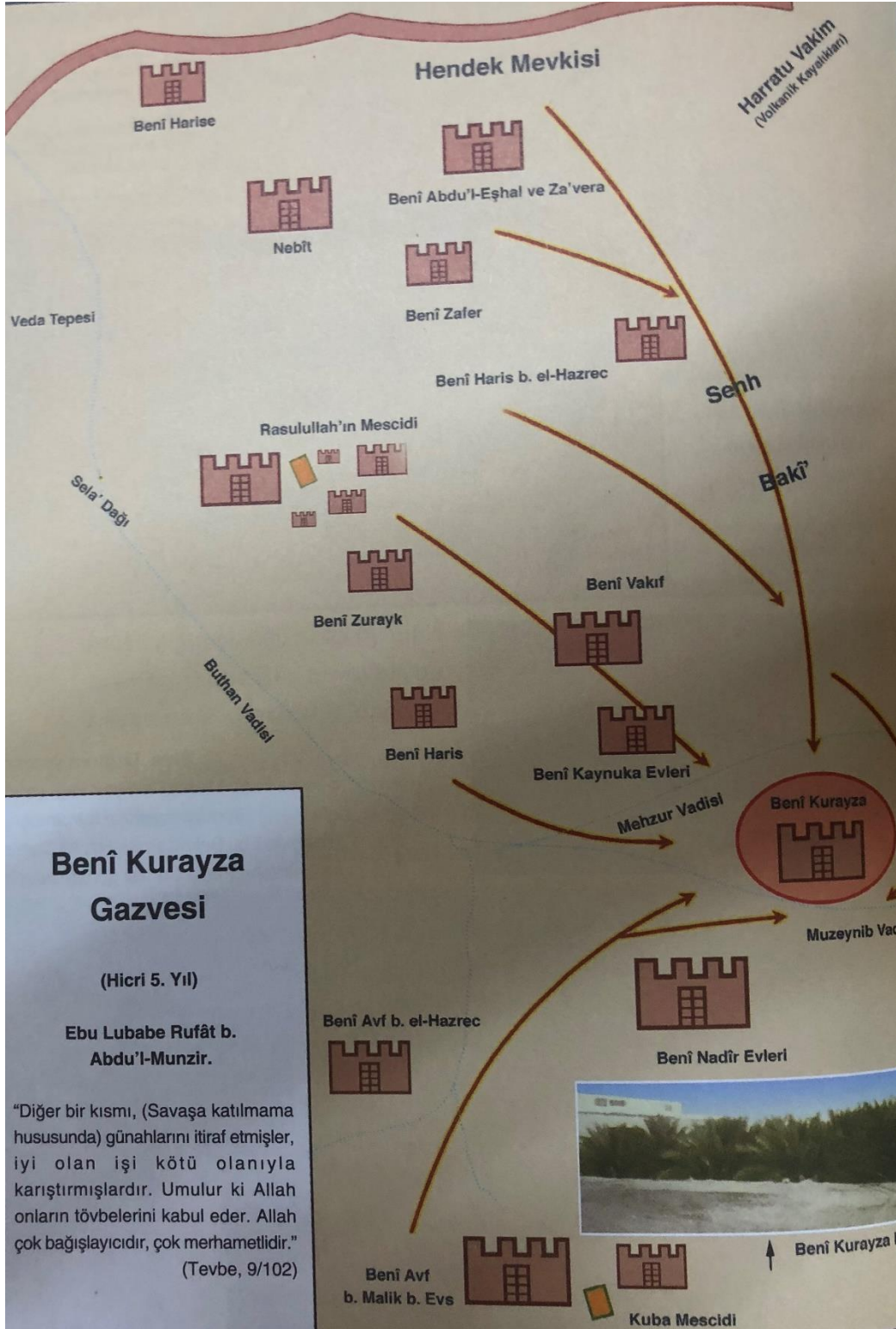


Kroki 5: Bedir Savaşı Meydanının bir krokisi, Muhammed Hamidullah, *Hz. Peygamber'in Savaşları*, s. 38.

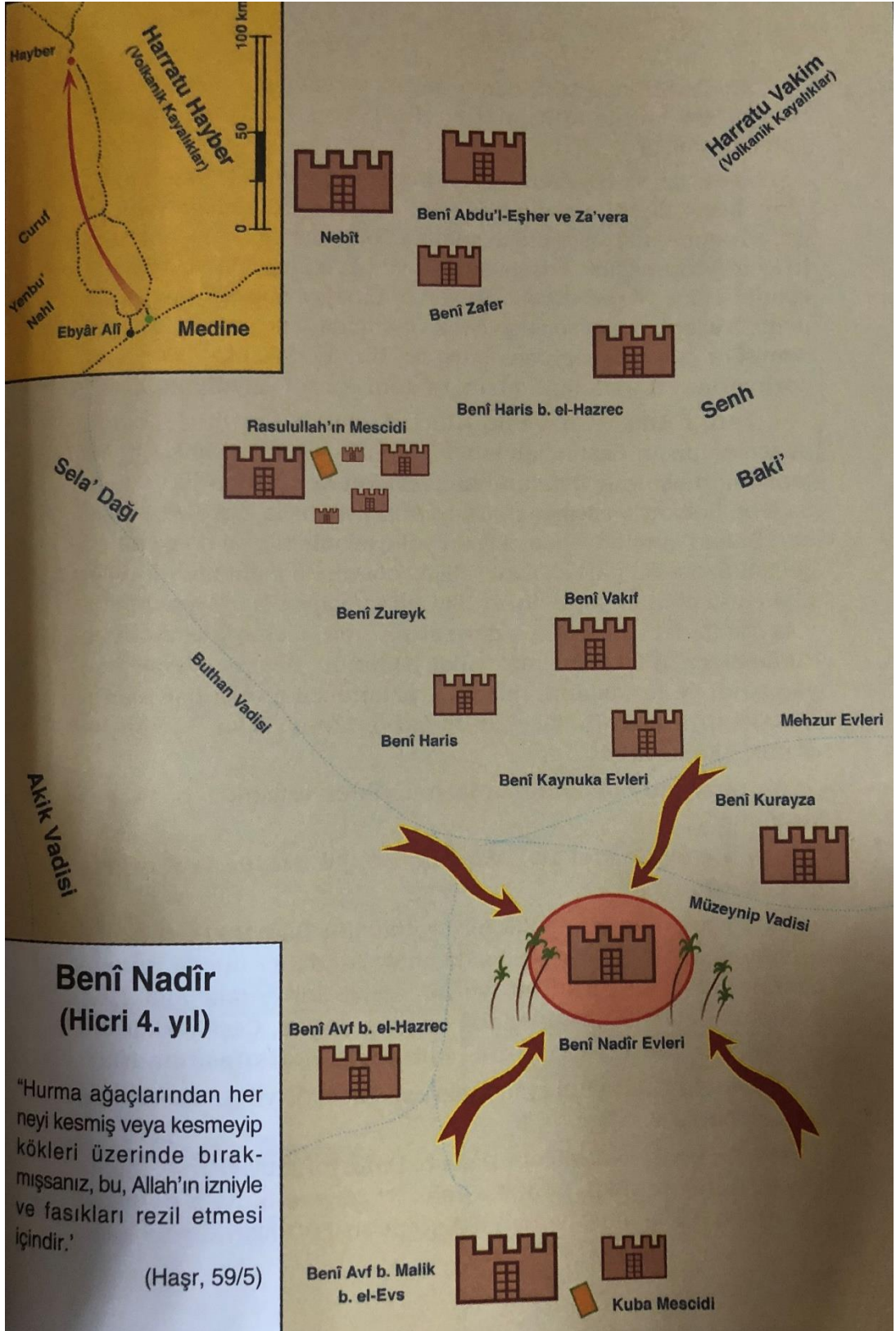
HARİTALAR



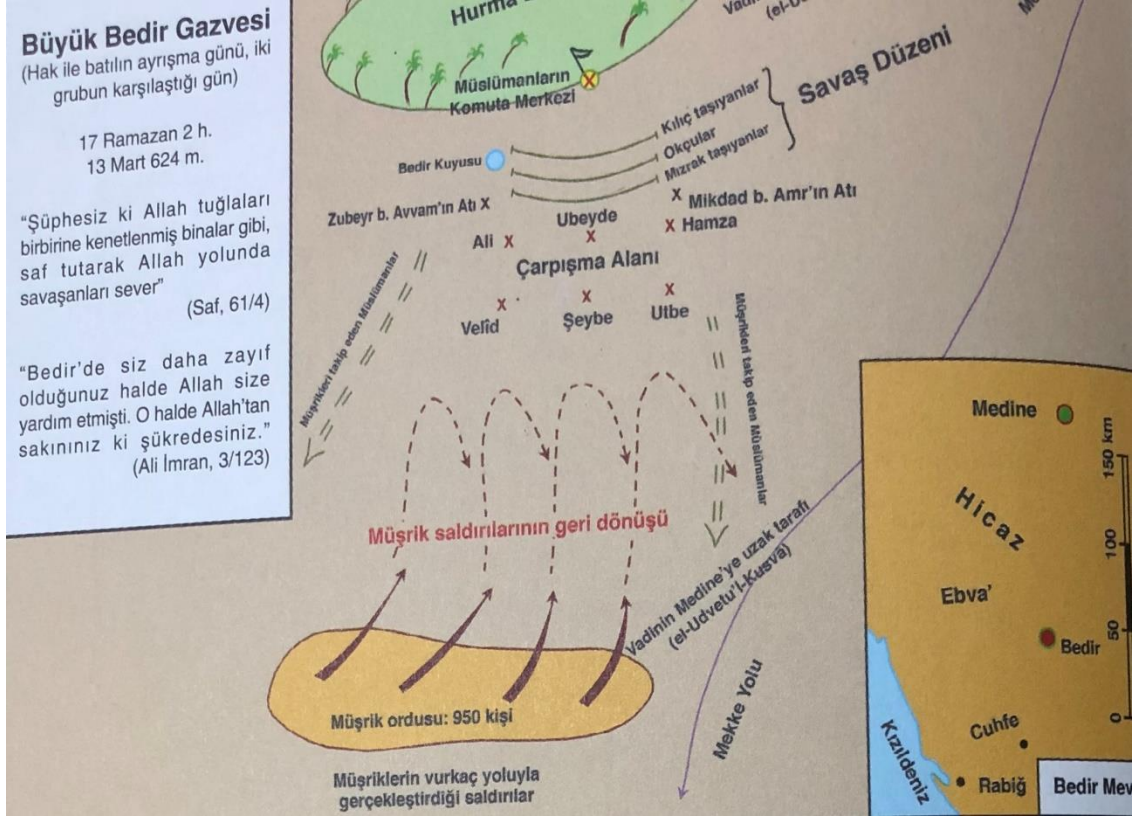
Harita 1: Hendek Savaşı (Kabileler Savaşı), Siyer Atlası (Hz. Muhammed'in Hayatı), Dr. Şevki Ebu Halil, s. 137.



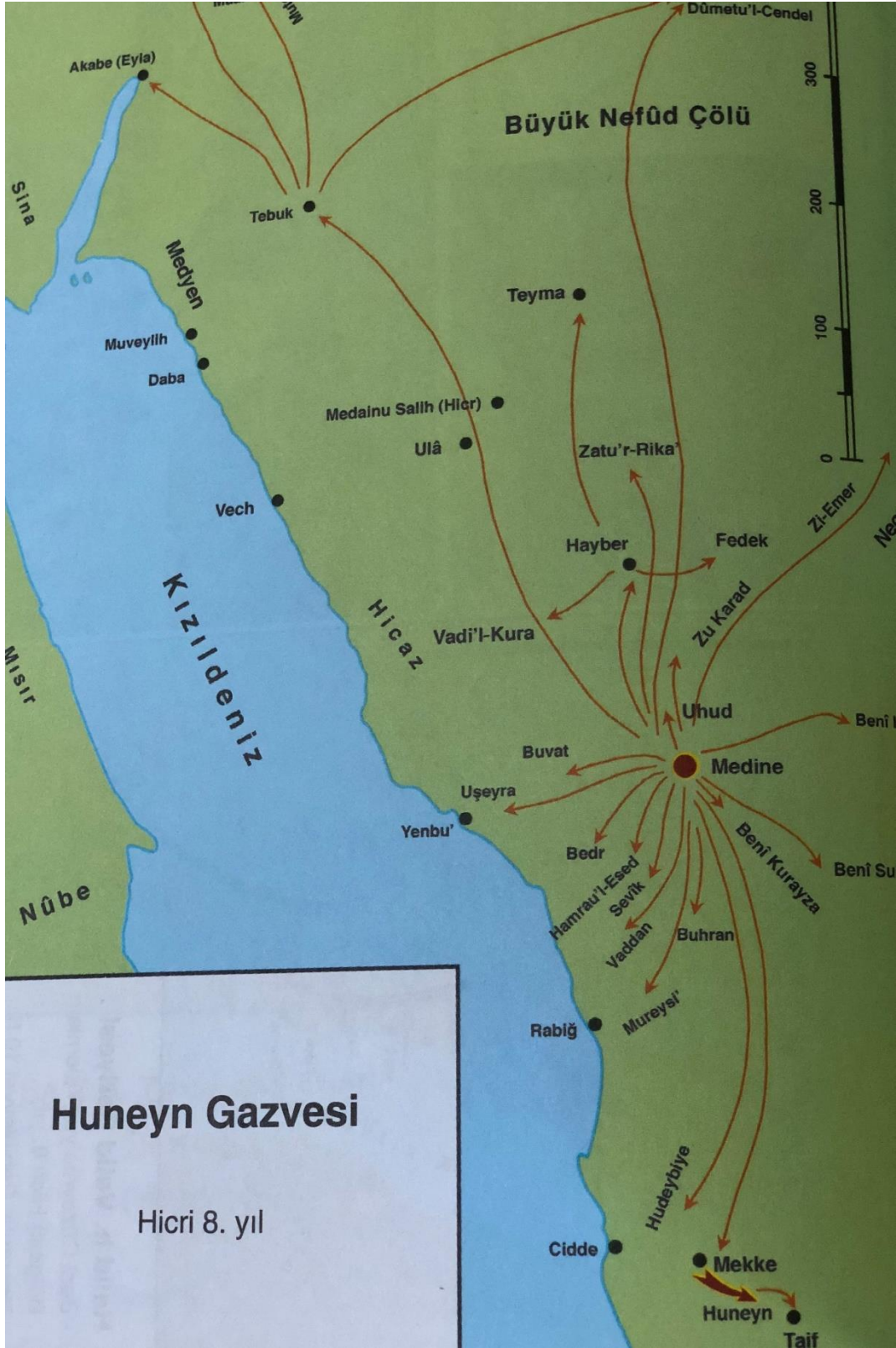
Harita 2: Benî Kurayza Gazvesi, Siyer Atlası (Hz. Muhammed'in Hayatı), Dr. Şevki Ebu Halil, s. 138.



Harita 3: Benî Nadîr, Siyer Atlası (Hz. Muhammed'in Hayatı), Dr. Şevki Ebu Halil, s. 129.



Harita 4: Büyük Bedir Gazvesi, Siyer Atlası (Hz. Muhammed'in Hayatı), Dr. Şevki Ebu Halil, s. 106.



Harita 5: Huneyn Gazvesi, Siyer Atlası (Hz. Muhammed'in Hayatı), Dr. Şevki Ebu Halil, s. 204.

ÖZGEÇMİŞ

1968 Yılında Mardin’de doğdu. İlk, orta ve lise öğrenimini Mardin’de tamamladı. Lisans eğitimini Marmara üniversitesi İlahiyat Fakültesinde gördü. Özel okullarda bir süre çalıştıktan sonra İzmir’de devlet okullarında çalışmaya başladı. Tayinin Mardin’e çıkmasıyla değişik okullarda 2010 yılına kadar öğretmenlik ve idarecilik görevlerinde bulundu. 2010 yılında halen icra ettiği Mardin Artuklu Üniversitesi Kütüphane ve Dokümantasyon Dairesi Başkanlığına atandı. İyi derecede Arapça bilmektedir. Evli ve iki çocuk babasıdır.

T.C.
MARDİN ARTUKLU ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İNTİHAL RAPORU

Tez Başlığı: Hz. Peygamber'in Cihad ve Savaş Anlayışı

Yukarıda başlığı gösterilen Tez çalışmamın kapak sayfası, giriş, ana bölümler ve sonuç kısımlarında oluşan toplam 146 sayfalık kısmına ilişkin 05/07/2018 tarihinde tez danışmanım tarafından "Turnitin" adlı intihal tespit programından aşağıda belirtilen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan orjinallik raporuna göre, projemin benzerlik oranı alıntılar dahil %08'dir.

Uygulanan Filtrelemeler:

Kaynakça hariç

Alıntılar dahil

Açıklamalar:

Mardin Artuklu Üniversitesi "Turnitin" adlı intihal tespit programı sonucunda; azami benzerlik oranlarına göre Tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Adı Soyadı: Hilal AĞALDAY

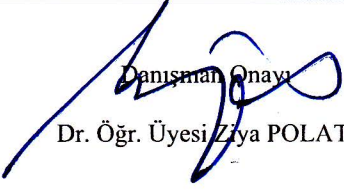
Öğrenci No: 16751001

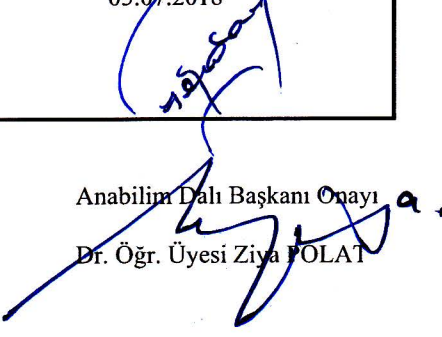
Programı : Tarih

Statüsü : Tezli Yüksek Lisans

Tarih ve İmza

05.07.2018


Danışman Onayı
Dr. Öğr. Üyesi Ziya POLAT


Anabilim Dalı Başkanı Onayı
Dr. Öğr. Üyesi Ziya POLAT